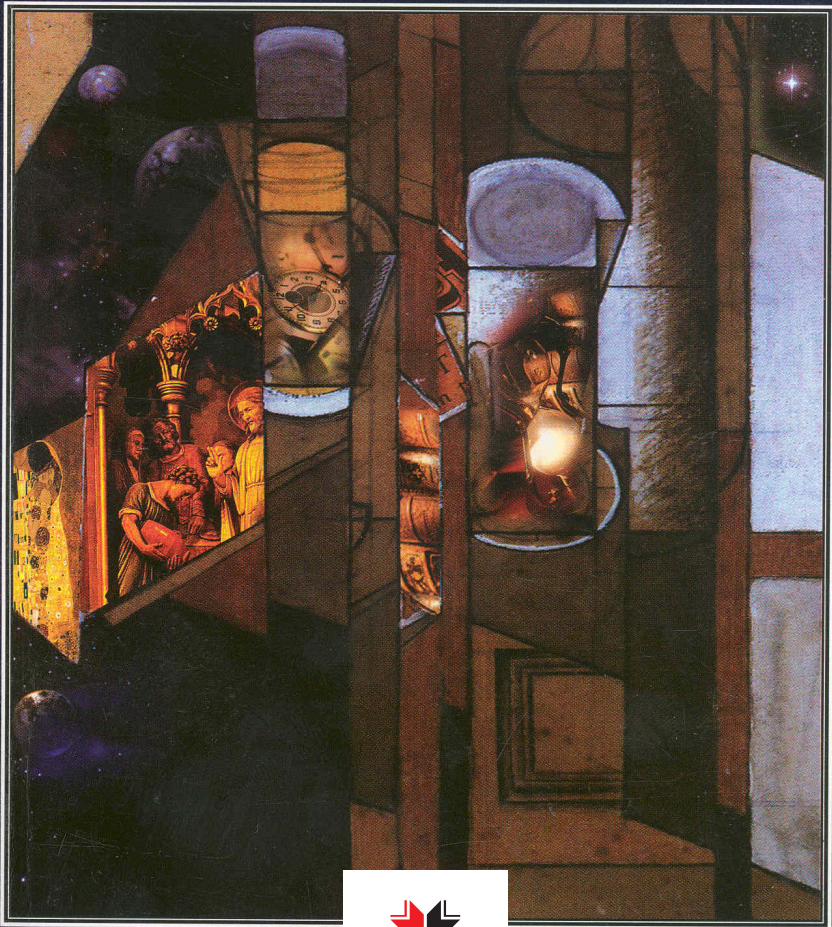

biblioteca școlarăului

PANAIT CERNA

FLOARE ȘI GENUNE

CERNA PANAIT

FLOARE ȘI GENUNE

ISBN 9975-74-664-0
ISBN 973-675-027-2

© LITERA INTERNAȚIONAL, 2003
© LITERA, 2003

TABEL CRONOLOGIC

1881

25 septembrie.
În comuna Cerna din județul Tulcea se naște copilul Panait, fiul învățătorului Panait Stanciof și al Mariei, născută Tașcu. Tatăl copilului era venit din Șumla din Bulgaria. Nu se știe din ce motive își părăsește familia înainte de nașterea aceluia care va fi cunoscut în literatura română sub numele Panait Cerna (după numele satului natal). Mama recăsătorind-se cu un Naum Costea, copilul Panait va avea un tată vitreg.

1888–1893

Urmează școala primară în satul natal.

1893

Toamna se înscrie la liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila pe care îl termină întreținându-se singur, cum însuși mărturisește: „Am terminat

liceul la Brăila, muncind ca să-mi agonisesc traiul”. Elev studios, Panait citește clasicii români, îndeosebi Eminescu și Coșbuc, dar este atras și de literatura universală, citind în original poezie franceză și germană.

1897

24 august.
Elev la liceu, debutează în revista *Foaia interesantă* a lui G. Coșbuc cu poezia *Trecut* (după Lenau), semnată Panait Cerna – nume care îl va consacra în poezia românească.

1898

20 iulie.
În revista *Carmen* apare prima poezie originală a lui Panait Cerna: *Orientale*.

1899

Publică în reviste poeziile: *Cavaler, Lor. 15 decembrie*. În revista *Ovidiu* din Constanța

publică o recenzie asupra volumului de poezii *Nocturne* de Dimitrie Nanu, tânărul licean arătându-se interesat de problemele poeziei.

1900

Toamna se înscrie simultan la facultățile de Fizico-Chimie și Filozofie din București, cu regretul că nu se poate înscrie și la Matematici: „A fost imposibil să mă înscriu la Matematici – afirmă Panait Cerna –, căci riscam să pierd cursurile de filozofie”. *Octombrie*. Se retrage de la facultatea de Științe, rămânând numai la Filozofie, pe care o urmează în ciuda lipsurilor materiale. La Filozofie este coleg cu Eugen Lovinescu, care îl va evoca în *Memorii*: „violet, inteligent, cu ochii de mărgelă albastre, mobile”, cu un mers trepidant prin care își manifesta „nevoia firească a risipirii vieții”.

În revista *Ovidiu* din Constanța publică poezia *Isus* (prima variantă).

1901

mai.

Încep să se manifeste primele semne ale bolii de plămâni.

2 decembrie.

Sub conducerea lui Al. Vlahuță și G. Coșbuc, apare la București revista

„Sămănătorul“, în care Panait Cerna publică numeroase poezii. *Noapte de vară* apărută în nr. 4 al

revistei provoacă entuziasmul lui Coșbuc și Vlahuță. În același an, înainte de apariția

Sămănătorului, Panait Cerna publicase în *Revista modernă* poeziile *Farmec de lună*, *Cel mai frumos*, *Triumf*.

1902

octombrie.

Este respins la un concurs pentru ocuparea unui post de

funcționar la Arhivele Statului. Publică în reviste poeziile: *Repaos*, *Albatrosul*, *Tristețea Leonorei*, *Farmec de lună*, *De pe țârm*, *Cel mai frumos*. Ca student la Filozofie și ca poet este apreciat de Titu Maiorescu, care îl atrage în cercul

Convorbirilor literare. Dar „lipsit de mijloace materiale“ o duce tot mai greu și se teme că nu va mai putea urma cursurile universitare.

1904

Publică în reviste poeziile: *Din depărtare*, *Plânsul lui Adam*, *Ideal*, *Trei zburătoare*, *În peșteră*, *Șoapte*, *Legenda unei stânci*, *Către pace*, *Logodnă*, *Sarcofagul*. Ca poet este apreciat mult de N. Iorga.

1905

Este consultat de savantul Ion Cantacuzino, care constată că poetul suferă de o gravă boală de plămâni. În primăvară se internează la spital în Sinaia. La sfârșitul lunii mai se întoarce la București, se pregătește pentru susținerea examenului de licență. În iunie revine la Sinaia, unde rămâne până în 22 septembrie când părăsește sanatoriul Leonorei că s-a vindecat definitiv. „Doctorul mi-a spus că sunt scăpat, scăpat de tot. Trăiască viața!“ – afirma într-o scrisoare

trimisă unui prieten. Publică poeziile: *Ecouri*, *Noapte*, *Printre lacrimi*, *Dura lex*.

1906

26 ianuarie.

Trece prima probă a examenului de licență.

6 februarie.

După cea de a doua probă de licență este declarat licențiat în filozofie cu magna cum laude.

August. Se află la Câmpulung Muscel. Publică poeziile: *Isus* (forma definitivă), *April*, *Închinare*, *Pârâul și floarea*.

1907

Se află la Rucăr – aerul de munte fiindu-i recomandat de medici.

Septembrie. În *Convorbiri literare* publică poezia *Zile de durere*, inspirată din tragedia răscoadelor țărănești (Vlahuță publicase în aprilie, în *Viața românească*, cunoscuta poezie 1907).

Noiembrie. Pleacă la studii în Germania. Din Predeal scria mamei sale: „Eu sunt în drum spre țări străine“. Face un scurt popas la Viena. 8 decembrie. Scrie din München unui prieten: „Spre a-mi completa studiile făcute la Facultatea de

Filozofie din București,
unde am luat licența
magna cum laude,
am venit în

Germania, ajutat
de câțiva iubitori de
literatură, care mi-au
procurat mijloacele
de ședere aici, timp
de o jumătate de
an". Publică

poeziile: *Către Ines*,
Chemare, *Către pace*
(într-o nouă formă),
Cântec de noapte,
Floare și genune,
Amor, *Închinare*, –
majoritatea
în *Convorbiri*

literare, unde
Mihail Dragomirescu
îl considera – exagerat!
pe Panait Cerna
„poet genial”.

1908

februarie-aprilie.

Se află în „orașul
studentilor” la
Heidelberg,

dar își
manifestă dorința
de a studia la Berlin.
Octombrie. Panait
Cerna câștigă,
prin concurs,
bursa instituită
la București cu tema
Literaturile germanice
cu deosebită aplicare
în estetică și se înscrie
la Universitatea din
Berlin. Începe
să lucreze la un
studiu asupra lui
Faust de Goethe.
Începe să învețe
limba engleză.

Îi apar
mai ales în
Convorbiri literare
poeziile: *Floarea*
Oltului, *Despărțire*,
Torquato către
Leonora.

1909

ianuarie.

La Berlin revede
studiul despre Goethe
și începe să scrie
ampla poezie
Poporul.

Îl încearcă
nostalgia țării lui:
„Nicăiuri nu mă simt
mai bine ca în codrii
noștri” – scrie
unui prieten.

Iulie. Publică în
Convorbiri literare
un studiu despre
Eminescu.

August. Se află la
Sinaia, de unde în
toamnă se întoarce
la Berlin.

Octombrie-noiembrie.
În numărul dublu al
Convorbirilor literare

îi apare studiul
despre Faust.

Îi apar poeziile
Dor și Poporul.

1910

La Editura
Minerva din București
apare primul său
volum: *Poezii*,
întâmpinat elogios
prin recenzii semnate
de Ilarie Chendi,
G. Bogdan-Duică, N.
Iorga, A. Rădulescu-
Pogoneanu. Își
continuă
studiile la Berlin.
August-septembrie.
Revenit în țară,
locuiește la
Sinaia.

Toamna. De la
Universitatea din
Berlin trece la
Universitatea
din Leipzig.
Își fixează ca teză
de doctorat *Lirica de*
idei, la care începe
să lucreze; o

scrie în
limba germană.
Îi apar poeziile
Ruga pământului
și *Nocturnă*.

1911

ianuarie.

În *Convorbiri literare*,
Panait Cerna publică
poezia *Lui Leo Tolstoi*,
prilejuită de
moartea
scriitorului rus.
Vara. Se află la Sinaia.
În *Convorbiri literare*
publică poeziile
Șoimul, *Romanță*,
Mamă.

1912

Pentru volumul
Poezii, apărut în 1910,
Academia Română îi
acordă „partea cea
mai mare din
premiul
„Adamachi”, în
valoare de 3000
lei; raportul pentru
premiere îl prezintă

scriitorul Duiliu
Zamfirescu.
Iunie. Împreună
cu Al. Vlahuță,
Barbu Delavrancea,
C. Dobrogeanu-
Gherea și

Paul Zarifopol,
Panait Cerna participă
la înmormântarea
lui I. L. Caragiale
la Berlin, unde
acesta a
decedat subit în
ziua de 9 iunie.
18 iulie. Anunță
că și-a terminat
lucrarea de
doctorat.
În tot anul 1912
publică o singură
poezie: *Cântec*,
în *Convorbiri*
literare.

1913

februarie.

Sustine teza de doctorat *Lirica de idei*. Își anunță în scris un prieten:

„Cu deosebire
bucurie,
te vestesc că mi-am
luat doctoratul. În
fine l-am luat și
încă bine de
tot...“, „am
fost proclamat
în unanimitate
*doctor magna
cum laude*“.

Se îngrijește
de tipărirea lucrării
care apare sub titlul
Die Gedankenlyrik.

*Inaugural –
Dissertation*. Halle
a.S. Heinrich John,
1913, 116 p. (În limba
română se va tipări
de-abia peste 60 de
ani: Panait Cerna,
Lirica de idei).

*Disertație în vederea
obținerii titlului
de doctor*

la *Facultatea de
Filozofie a universității
din Leipzig*. Traducere
și cuvânt înainte de
Marin Găiseanu,
București, Editura
Univers, 1974, 167 p.,
în colecția „Eseuri“).
Bucuria succesului
la susținerea tezei
de doctorat
este umbrită de
reactivarea bruscă a
bolii de plămâni, în
urma eforturilor
făcute.

26 martie.

Departă de patrie,
Panait Cerna se stinge
fulgerător din viață.
Un cunoscut trimite
în țară o telegramă:

„Panait Cerna
mort azi-
dimineată subit:
pneumonie și
slăbirea inimii“.

28 martie.

La Leipzig are
loc înmormântarea
lui Panait Cerna;
participă mulți
români prezenți
în Germania,
în primul
rând tinerii
români aflați la
studii. Doctorul
Valeriu L. Bologa,
martor al ultimelor
zile ale celui dispărut
consemnează: „Ne-am
strâns toți românii în
cimitirul central,
la marginea
orașului, în
apropierea marelui
monument al bătăliei
popoarelor. Un fundal
care nu se poate
numi trist și tragic.
Bătea un vânt rece.“

Ziarele și revistele
din țară publică
necrologuri
și articole închinare
memoriei lui Panait
Cerna semnate de:
Tudor Arghezi, Mihail
Dragomirescu, Emil
Gârleanu, Horia
Petra-Petrescu,
P. Locusteanu.
Demostene Botez
publică în *Convorbiri
literare* *poezia Lui
Panait Cerna*.

* * *

1914

La București, la
C. Sfetea, apare ediția
a II-a cu adăugiri din
*Poezii de Panait
Cerna*.

1944

La Editura

Cartea Românească
apare ediția a IX-a

*Poezii de Panait
Cerna*, iar

între 1954-1966
se mai tipăresc încă
cinci ediții. Poeziile
lui Panait Cerna apar
și în colecțiile:

„Biblioteca
pentru toți“ (1968)
și „Arcade“ (1976) la
Editura Minerva.

1956

septembrie.

La împlinirea a 75
de ani de la nașterea
poetului, apar articole
în *Gazeta literară* și
Contemporanul
și au loc
emisiuni de radio
în care este evocată
personalitatea
și opera
poetului.

1957

Se inaugurează
Casa memorială
„Panait Cerna“
în satul
natal.

1963

martie-aprilie.

În întreaga țară
se comemorează
cincizeci de ani
de la moartea
poetului.
Apar articole în
principalele reviste
literare, iar Muzeul
Literaturii Române
deschide o expoziție
comemorativă. Are
loc și un pelerinaj
în Dobrogea,
la Cerna –
satul
natal al
poetului.

POEZII
1910

ISUS

Ai fost un om și-ai pătitit ca dânsul...
Un Dumnezeu – cum te credeau părinții –
Plutește-n veci deasupra suferinții:
El nu ne poate înțelege plânsul.

Pe Dumnezeu, de l-am vedea în cuie,
Cu pieptul plin de lănci, cu chipul supt,
Am spune că-i un joc, dar jertfă nu e:
El din ființa lui nimic n-a rupt.

Dar Tu ai sângerat pe negre căi,
Supt umilinți ce nu le știe cerul;
Tu ai gemut, când Te pătrunse fierul,
De-au tremurat și ucigașii tăi.

Și ochii Tăi cei blânzi se înnoptară,
Și gura Ta s-a-nvinețit de chin,
Și duhul Tău, ce nu putea să moară,
A smuls din trup suspin după suspin...

Un om, un om, prin patimile Tale!
Și totuși cât de sus, lumina mea,
Te-a înălțat răbdarea sfântă-a Ta!
De mila Ta, la glasul Tău de jale,

Să se deștepte morți de mii de vremi
Ș-adâncul lumii să se înfioare,
Iar Tu – să ai privirea iertătoare,
Un om să fii – și tot să nu blestemil...

Cum au putut să steie laolaltă
Atâta chin și-atâta bunătate?
Se rătăcește mintea și nu poate
Să te urmeze-n lumea Ta înaltă...

Al nostru ești: al celor slabi și goi –
Pământ ți-e trupul și-n pământ s-ascunde,
Dar umbra Ta rămase printre noi
Și inima-mi te simte orișunde:

De sufletul ce-a întâlnit mizerii
Și cu obolul său le-a vindecat,
Te-apropii lin, prin negura tăcerii,
Și strângi în taină mâna care-a dat;

Apostolului răsplătit cu ură,
Tu-i spui: Mergi, nu ești singur în durere!
Și gura ți-o-nfrățești cu sfânta gură
Ce-a semănat nădejdi și mângâiere;

De cel ce geme, neputând să moară,
Apropii cupa liniştii de veci,
Mereu sporeşte-a inimii comoară
Şi drum de zâmbet laşi pe unde treci.

Al nostru eşti! Ce ochi văzu vrodată
Că te-ai suit la cer, purtat de nori?
Ce gând nebun zvârli această pată,
Pe cel mai mare dintre visători?

Putut-a oare sufletu-ţi să fugă
La cei senini şi fericiţi din cer,
Când jos, prin murmure de chin şi rugă
Atâtea braţe tremură şi-l cer?

Nu, nu! Ale Golgotei reci piroane
Nu Te-au lipit atât de strâns pe lemn,
Cât Te-a legat de-acest pământ nedemn
Nemărginirea rănilor umane.

Atâta timp, cât lutul n-o să crească
Copiii asemeni chipului Tău sfânt;
Atâta timp, cât liniştea cerească
Nu se coboară-n inimi pe pământ;

Cât timp nu vezi aieve tot ce sameni
Și ochii toți de plâns n-or fi deșerți,
Atât de mult Tu, cel născut din oameni,
Va trebui să mângâi și să ierți;

Atât de mult vei auzi jeline
Și rana Ta va sângera mereu –
Îmblânzitor de oameni prin iubire,
Tu și-ai ales destinul cel mai greu!

...Dar, când vei smulge-ntreaga omenire
Din somnul lung al greului răbdat,
Când nu va fi nici chin, nici rățăcire,
Atunce Tu zâmbi-vei împăcat;

Atunce numai îngerul hodinii
Va coborî subț ochiu-ți înțelept:
Îți va culege de pe frunte spinii
Și-ți va închide rănile din piept.

(Sămănătorul, V, nr. 23, 4 iunie 1906)

DIN DEPĂRTARE

Nu ți-am vorbit vreodată, și pe fereștri deschise
Nu ți-am trimis buchete, stăpâna mea din vise,
Ci numai de departe te-am urmărit adese,
Iluminat de gânduri nespuse, ne-nțelese...
Înfioratu-mi suflet nu s-a-ntrebat vrodată
Făptura ta de zee pe cine îl îmbată; –
Ce frunte se-nnovează, gândind că steaua lină
Împarte și la alții bogata ei lumină?...

Nimic nu știu de tine, senina mea iubire –
Dar ochii mei, în care-ți culeg uimire;
Cărarea mea pustie se umple de lumină,
Încât mă-mpac cu viața-mi și uit că mi-ești străină...

Ce vrea și unde merge un fulger? Cui ce-i pasă!...
Destul că face noaptea, o clipă, mai frumoasă.
Dar uneori, când luna e prea strălucitoare,
Din adâncimea serii vin vrăji turburătoare –
Aș vrea să cânt, să cuget, dar nu mă-ndemn...
nu pot...

O rază de m-atinge, eu mă cutremur tot,
Ș-atât mă simt de singur, că mă-nfior, de teamă,
Și ochii mei, din umbră, lumina ta o cheamă...
Atunci, m-abat pe-drumuri de sufletul tău pline,
Și sufletul meu prinde din nou să se-nsenine,
De cum te-arăți privirii setoase, de departe,
Strălucitoare, pură, ca mugurii de marte...

Dar azi, îmi ești departe. – Te fură alte zări
În țara primăverii ș-a vecinicii visări
N-ai fost a mea, dar tremur, de parcă te-am pierdut,
Și-nmărmuresc cu ochii în întuneric, mut...
Știu bine că ești dusă, dar te aștept mereu,
Și clipele-așteptării curg tot mai trist, mai greu,
Căci nu mai licărește îndepărtatul geam
Și nu-mi mai ieși în cale și doar atât ceream...

Vei reveni vrodată? – Mai bine aș fi vrut
Să-nchid adânc în mine un dor necunoscut;
Dar a crescut atâta, de când cu plâns s-adapă,

Că-n sufletul meu singur n-a mai putut să-ncapă...
Tu arde-aceste rânduri și cată, visătoare,
Cum izbucnește para din ele – și cum moare...
E flacăra ce-n taină ființa-mi pustiește,
Dar în vrăjitu-mi suflet nu moare, ci tot crește...

O creangă, pe cărare, s-apleacă somnoroasă;
Izvoarele stau mute, iar Noaptea – o crăiasă –
Pășește aiurită, ca visurile mele,
Mișcând, la pasul vremii, hlamida ei de stele.
Eu trec, gândind la tine, la țara-n veci senină,
Iar ochii mei, în lacrimi, de câte-o stea s-anină...
Și iată!... steaua cade spre țărnuirile-acele,
De parcă se-nfrățește cu dorurile mele...
Ea-ți duce o solie, de plâns și de noroc:
Tot sufletu-mi se pierde pe urma ei de foc...

(Sămănătorul, III, nr. 28, 11 iulie 1904)

ECOURI

Când, după zile lungi de jale
Ce-au mângâiat un trist amor,
Vă întâlniți pe-aceeași cale,
Înlănțuiți de-același dor,

Grădinile în mii de fețe
În cinstea voastră înfloresc,
În crâng v-adastă cântărețe,
Ce numai pentru voi doinesc;

De deznădejdi de mai-nainte,
Acuma să zâmbiți vă vine
Ș-un gând vă luminează-n minte,
Că viața-i cel mai mare bine.

Pe toate pune stăpânire
A voastră inimă măiastră...
Nu, nu! Atâta fericire
Nu poate fi numai a voastră!

Se pare că, nerăbdătoare,
Viețile din viitor
Aud a voastră sărutare
Din noaptea neființei lor.

Și, dacă nebunii divine
Vă smulg în ceruri, tremurând.
E că un neam întreg ce vine
Se bucură cu voi în rând;

Și, dacă-n ora fermecată
Asemeni zeilor păreți,
E că trăiți, ca-n vis, deodată
Atâtea mii și mii de vieți...

(Sămănătorul, IV, nr. 24, 12 iunie 1905)

PLÂNSUL LUI ADAM

Arcăși îndemânateci, semeți, cu pași de lei,
Doi fulgeri smulși din noapte-mi erau copiii mei;
Și parcă-i văd ș-acuma în faptul dimineții,
C-un strigăt de izbândă, dând zbor nebun săgeții,
Și cum se pierd cu turma în zarea purpurie,
Făcând din largul lumii imensă-mpărăție...
Sau cum se-ntorc agale, zâmbind și mână-n mână,
Buni, fericiți ca mine, pe când eram țărână...

Iar Eva lăcrăma.

Dar nu-i iertat se vede norocul ce-am avut –
Cuibau dureri ascunse în cel dintâi născut;
Iar jertfa lui, Prea-bune, n-ai vrut să o primești,
Vrând rătăcirea noastră mai greu s-o pedepsești...
Un gând de-aiurea – ucigătorul gând –
Și-n Cain, bunul Cain, pătrunse-ntunecat.
...S-a năruit cu blestem altarul fumegând
Și s-a târât o pânză de fum, în lung și-n lat,
Ca o imensă-aripă de vultur săgetat...
Iar de atunci, fumul crescuse mereu, și-a pus
Zid negru între mine și slava ta de sus –
Azi, gândurile mele cu greu pot să le-adun,
Să le trimet la tine, Părinte vecinic bun;
Căci se întoarnă pururi, sbătute, risipite,
Ca fumul fără pace al jerfei neprimite...

Și cum aș vrea și astăzi, ca-n vremile senine,
Pe aripile rugii să mă ridic la tine:
Să-nving robia humii!...

Nu mi-ai dat Tu lumina și farmecele lumii?
Pământului meu tânăr nu-i dat nectarul sevei?
Și nu-mi pleci Tu auzul la graiul sfânt al Evei?
O rugă, da, un cântec ți se cuvine Ție...
Îl simt vibrând..., nimica nu poate să-l reție –
Dar, când să pui într-însul îngenunchiata-mi viață,
Uit vorbele mării și buzele mi-nghiață,
Căci geamătul lui Cain din noapte se desface
Și-mi risipește clipa de rugă și de pace.
E plânsul lui... Din noaptea cărărilor pierdute,
El inima-mi de tată o cheamă, să-l ajute;
Dar n-am puteri... – și spada grădinilor divine
O simt cum se înfige fulgerătoare-n mine.
Tu-l vezi și-l dai uitării... Ce s-a făcut, Părinte,
Cu mila ta, podoaba puterii tale sfinte?

Nu-i moarte pentru Cain, nici alinare nu-i –
Ce vrei să faci, Tu, Doamne, cu suferința lui?
O, dacă spre urzirea unei cerești podoabe
Îți trebuie durerea făpturii tale slabe,
Ridică de pe viață-i povara, că-i a mea,
Și pune-mi-o pe umeri, de vrei, cu mult mai grea;
Mi-aș duce-o fără murmur,
chiar de m-ar frânge-n cale,
Căci inima-mi cunoaște și darurile tale...
De-a fost păcat iubitul, mărire cui l-a scos,
El a făcut păcatul atâta de frumos:
Un farmec, o beție ce-n veci în tine-o porți –
Pe clipa rătăcirii îndur și mii de morți...

Dar prea e crudă legea ca fiul să spășească:
De-a pururi, fără vină, greșala părintească...

...O, sfânt copil al Evei! Când noi te-am zămislit,
Era prin rai lumina, și flori, și ciripit,
Plutea o voluptate-n văzduhul primăverii –
Miresmele grădinii părtașe-au fost căderii...
Să cadă însă plumbul osândeii pe-amândoi,
Dar tu, de ce să suferi, copile, pentru noi,
De ce să-ți blestemi mama,
gemând prin râpi sihastre,
Tu, singura lumină a gândurilor noastre?

Găsi-vei tu vrodată liman nemângâierii
Să-i ierți pe-acea care te-au hărăzit durerii?
Noi nu știam, copile, că tu ai să plătești

Cu chinuri clipa noastră de vrăji sărbătorești!
De-ar ști vrodată floarea de pom, din paradis,
Că-n fructul ei un vierme dușman va sta închis,
'Nainte ca să lege, s-ar scutura-n noroi –
O, sfânt copil al Evei! îndură-te de noi...

(*Sămănătorul*, III, nr. 40, 3 oct. 1904)

IDEAL

Luceafărul senin răsare,
Umplând de vis văzduh și mare...

Pătruns de focul lui cel blând,
Un strop s-aprinse, tremurând;
Și stropul, lacrimă-nstelată,
Vorbi spre steaua depărtată:

„Aș vrea să mă înalț la tine,
Dar lumea ta e sus, prea sus,
Și-n noaptea undelor haine
Rămân cu dorul meu, nespus.

Și totuși, simt cum mă străbate
O rază din puterea-ți lină –
Greu luptă valurile toate
Să-mi stingă visul de lumină,

Dar cad, se farmă, istovite
De furtunatecul lor joc,
Și-n fundul mării liniștite
Eu reapar senin în loc.

Eu sunt un vis, dar teamă nu mi-i
De vânt, de unda răzvrătită,
Cât timp te văd deasupra lumii
Lucind eternă, liniștită...

Dar, cum te pierzi întunecată,
Apune-trist a mea scânteie, –
Cu raza ta mă nasc deodată,
Cu dânsa viața-mi se încheie”.

...O, steaua mea, alungă norii,
Să-ți sorb clipirile senine,
Să trec prin furia vâltorii,
Cu ochii ținută către tine!

(Sămănătorul, III, nr. 32, 8 august 1904)

NOAPTE

N-ai somn, în astă noapte de-așteptare!...
Nici pace n-ai: din soarele de ieri,
O rază, un mănunchi de scânteieri,
A-ntârziat în ochi, tremurătoare –
Și nu se-nchid pleoapele-arzătoare...
 Ți-i inima numai de visuri plină...
Ca-ntr-o biserică strălucitoare,
Când se aprind făcliile la denii,
Așa, deodată, s-a făcut lumină,
În sufletul neadormit pe care
Se scutură un stol de dulci vedenii...
Iar amintirea prinde să deșire
O tânără poveste de iubire:
 Era-n amurg. Pe drum, nici o viețuță...
Doar doi înfiorați, în pasuri line,
S-au strecurat sub plopul cel înalt –
Ș-atât de-aproape se priveau în față,
Că fiecare se vedea pe sine.
În ochii celuilalt.
 Dar ochii ei curând în jos căzură...

Întâi a sărutat-o el pe gură:
De-a pururi gura dulce, ca de-albină,
Să înflorească-n zâmbet de lumină!...
Apoi – din nou pe gura ce sta mută:
Să spuie numai vorbe dulci și glume!
Apoi pe ochi: să nu mai vadă-n lume
Decât pe fericitul ce-i sărută!...
Pe urmă? N-a fost vis, ci o furtună
Ce zguduie adânc, adânc răsună...
Orbi, fericiți, în clipele acele
Erau biruitorii sorții grele, –
Tot mai aprinse sărutări își dau –
N-aveau răgaz să cugete la ele,
Nici vreme să le numere n-aveau.

*

O, suflete! Doinște și tresaltă!
Tu, tu ești fericitul din poveste!
Iar răsătorul chip cioplit de daltă
E visul tău ș-a ta domniță este...

Tresaltă, suflete al meu, și cântă!

De astăzi, n-ai să tremuri singuratec
Și nu vei mai privi, plângând, la stele –
Acum ești numai cântec și jăratec –
Ca ele viu, – înemuritor ca ele...
Tresaltă, suflete al meu, și cântă!

De-acuma, nu t-ei mai gândi la moarte,
Căci azi, de Ea, nimic nu te desparte...
C-un zâmbet, cu o vorbă spusă-alene,
Ea dete somn durerii pământești;
A dat vieții glasuri de sirene –
Umplu întreg pământul de povești...
O, suflete al meu! Tresaltă, cântă!

*

Când fu să plece, ea-mi șopti: „Pe mâne!”
Dar mâna mea-n a ei mult timp rămâne...
Nici un cuvânt n-a rupt tăcerea sfântă –
Doar de departe a răspuns șoptirii
Prelungul fluier al priveghietorii –
Pe mâne! Iată șoapta fericirii
Ce mână clipele și mișcă sorii...

Pe mâne! Orișice ungher al firii
Îmi pare că repetă-aceste șoapte.
Destramă-te mai repede, o, noapte,
În drumul vecinicii!
De ce n-am aripile vijeliei
Să mă înalț la pulberea de stele
Și să le sting, pe rând,
Subt fâlfâirea aripilor mele –
Să vie sfântul „mâine” mai curând!...

...Dar zorii rumenesc: Norocul vine –
El poleiește vârful, brazii, coasta,
Și plin de vis s-apropie de mine...
De ce nu sunt un zeu în clipa-aceasta!
Orice dureri de pe pământ aş stânge:
Aş izbucni în cântece divine,
Să-mpart la toată lumea care plânge
Salutul unei fericiri ce vine...

Fii tare, inimă! Norocul vine...

(*Sămănătorul*, IV, nr. 9, 27 februarie 1905)

ÎN FAȚA ALTARULUI

Fiere-amestecată cu nectar
Mi-ai întins din vecinicul pahar.
Cântă viu în sufletu-mi nectarul:
Tată, și-n pământ te-oi lăuda!
Fruntea mi-o îngreuie amarul:
Doamne-al lumii, fie voia Ta!

TREI SBURĂTOARE

Din larg apus, trei sburătoare
S-au îndreptat înspre Calvar,
S-aducă laudă și dar
Durerii celei roditoare...
Dar cea dintâi veni-n zadar.

Zbura aproape de pământ:
Își căuta ceva de hrană,
Și n-avea vreme, nici avânt,
Să urce până-n vârful sfânt, –
La omul fără de prihană.

Iar când s-a șters de tot din sbor,
Veni o ciocârlie-n ora
Gând Crist cerea un ajutor –
Când duhul morții da fior
În sufletele tuturor.

Urcă-n văzduh, ca pe o scară,
Și smulse cântec din tărie...
Un imn de blândă primăvară
Îi alină durerea vie:
Îi ajută lui Crist să moară...

E pace, ca-n străvechi altare –
Duiosul, sfântul cântăreț
Căzu din slăvi amețitoare; –
Și iată vulturul măreț,
Scăldat în cald apus de soare,

Porni din culmi, ca o furtună;
Dar și-a-nfrânat avântul, jos,
Tăind cerc larg și maiestos –
Făcând din sborul său cunună
Deasupra crucii lui Cristos...

(*Sămănătorul*, III, nr. 4, 25 ianuarie 1904)

ÎN PEȘTERĂ

De pe tavane-ntunecate,
Tăcute lacrimi cad mereu,
Și parcă tot sporesc din greu,
Din mari izvoare depărtate.

Șuvițe tainice de apă
Spre peșteri drum de ani străbat –
Într-una se preling și sapă
Tavanul șubred și-nnoptat.

Dar după ani de picurare
S-au închegat coloane pline:
Eterna bolții lăcrămare,
În loc s-o surpe, – o susține.

Tot astfel, lacrimi nesecate
În suflete ne-au picurat,
Și de furtuni nenumărate
Vieața noastră-a tremurat...

Dar azi, când stau vârtejuri grele
Să ne răpună-orice avânt,
Noi trecem, fără păs prin ele
Și-aproape izbucnim în cânt.

Un suflet tânăr ne străbate
Și ne îndeamnă către cer –
Din suferinți abia-ndurate
Ne-am făurit armuri de fier.

(*Sămănătorul*, III, nr. 16, 18 aprilie 1904)

ȘOAPTE...

Eu i-am văzut cum se pierdură singuri
Pe drumuri fermecate –
În freamătul aromitor din crânguri
Șopteau, ca-n vis, cuvinte tremurate...

Era iubirea, visul cel dintâi:
Uitați de tot, ei toate le uitară –
Privirea lor nu mai zărea-n afară,
Atât era de plină de văpăi...

Iar luna limpede din înălțime
Norocului de-o clipă surâdea,
Trezea cântări din somn pe câte-o cracă,
Și, bună și duioasă, poleia
Cărările pe unde-aveau să treacă
Îndrăgostiții ce visau subț ea...

Cum mamei care plânge-odrasle moarte
I-s dragi copiii toți ce-i ies în cale,
Și-i mângâie, și plânge, și-i petrece
C-un zâmbet de iubire și de jale,
Tot astfel astrul care n-avu parte
De suflete ce cântă împreună,
De viață care colcăie nebună,
Dă mângâieri perechilor uitate –
Senine raze binecuvântate
Cad peste ochi, pe sân și se opresc
În sufletele celor ce iubesc –
Larg seamănă peste întreaga fire
Îmbolduri la vieață și iubire...

Eu v-am văzut pierzându-vă-mpreună
Subt bolți înfiorate –
Ah, zâmbetele voastre toate, toate,
În sufletu-mi s-adună...
Dar uneori, arar, pe gânduri caz;
Un demon râde crunt, și râsul spune:
„Sărmani nebuni! Jăratecul de azi
Ca mâine e tăciune...
Iar inimile care fremătează
De viață caldă și de veselie –
Le va-ngheța uitarea
Și-or sta departe, fără nici o rază,
Pustii și mute, ca o colivie
Din care a zburat priveghietoarea...

Ca mâine, alte umbre o să-i fure,
Și vor întinde brațele aiure –
Va trece mut și rece fiecare
Pe lângă visul lui de-odinioară.
Cum trece orbul, fără să tresară,
Pe lângă frumuseți surâzătoare...
...Nu știți că vă așteaptă deșteptarea,
Nebuni hrăniți cu vise?
Și nu simțiți de-acum că sărutarea
Dă mai puțin decât făgăduise?...“

Dar voi – rămâneți surzi la profeție!
Cântați un imn nebun de veselie,
S-acoperiți cuvintele de gheață!
Iubiți-vă! Beția de viață
A celor de demult în voi să-nvie –
Aceasta este clipa pentru care
Ne ducem jugul, toți, cu resemnare...

Prea trist destinul nostru a părut
Făptuitorului necunoscut,
Și-a plâns de milă, și ne-a dăruit
Această clipă de suspin vrăjit...
Îmbrățișați-vă! O sărutare
Să fie cea mai pură adorare
Ce din durerea vieții s-a-nălțat
Spre Cel ce unul altuia v-a dat...
Înlănțuiți-vă cu sete-adâncă!
Râdeți, cântați, cât ține visul încă –
Legați-vă pe veci cu jurămintе:
În clipa-aceasta, inima nu minte!
Și, dacă mâine vrăjile-o să piară,
Nu v-au dat ele-ntreaga lor comoară?

Tot ce-a visat pământul vreodată,
Tot ce-ar putea să dea vieața toată
E-n clipa sfântă care vă-nfioară...

...Se pare că umana nemurire
Au pus-o zeii-n visul de iubire –
De te-a-mbrăcat natura-nșelătoare
În purpur, ori în haine zdrențuite,
De ți-a deschis izvoarele-i vrăjite,
Ori de-ți întinde numai cupe-amare,
Tu simți că-n sfântă clipă muritoare.
E totul...

După ploaie, stânca dură
Tot mai păstrează câte-o picătură:
Un strop ce licăre abia – și moare;
Dar în vieața lui de o clipită
Răsfrînge raza vecinică din soare –
O lume infinită:
Tot ce-a văzut și o să vază încă
Eterna, muta stâncă...

(*Sămănătorul*, III, nr. 36, 5 septembrie 1904)

CÂNTEC

●, pasăre, ce-mi vii la geam
Și-mi cânti din zori nebună,
Ce-mi spui de vremea
când plângeam,
În nopțile cu lună?

Ce mi-amintești de vechiul dor,
Cernită zburătoare?
De un suspin nepieritor –
De-o albă arătare?...

Mai bine cântă-mi de noroc,
Suind voios în slavă –
Mai bine adu tânăr foc
În inima-mi bolnavă...

Ori... ia-mi cu tine dorul greu –
Ia-mi sufletul ce moare,
Și du-te, du-te-n zări mereu,
Măiastră zburătoare...

Aleargă-n plaiuri oltenești
La mândra fără vină –
La mândre case-mpărătești
Cu geamul în lumină...

Privește-al ochilor ei rai,
Surâsul fără nume,
Ascultă tânărul ei grai –
Și vezi ce pierd pe lume...

Și fă-mi din tot un dulce cânt,
Să-l cânți când iese luna –
Și-apoi... coboară-mă-n mormânt.
Mai trist ca totdeauna.

(Convorbiri literare, XLIII, nr. 2, februarie, 1909)

LEGENDA UNEI STÂNCI

Subt stânca fulgerată de la limanul mării,
Nu-i undă să nu știe cuvintele pierzării;
Și numai aripi negre bat apele ce sună,
Numai chemarea morții răsare din furtună...
O, soră a durerii, plătândă fericire!
Câte iubiri rănite de aspru vânt al jelierii
N-au suspinat, purtate de-a undelor rotire,
Neisprăvitul cântec al vecinicei Ofelii!...
Vai, câți nu-și ispășiră sub stâncile haine
Amara nebulie de-a fi crezut în tine!

Pe-aici nu-și poartă pașii, de groază muritorii,
Nici cerul nu-și trimite, pe-aici, luminătorii,
Căci, până unde geme al undelor război,
Apasă neguri grele, ca-n ziua de apoi,
De parcă marea poartă un vecinic vâl cernit,
Jelind vieți, pe care tot ea le-a mistuit.

Dar uneori se face lumină-n slava toată,
De pare c-ar surâde toți îngerii deodată –
Văzduhul, tot, visează iubire, cântec, stele...
Ș-atunci, înduioșată de zâmbetele firii,
Și-aduce-aminte marea de jertfele iubirii
Ș-aprinde în adâncuri un cer și pentru ele.

(Sămănătorul, III, nr. 46, 14 noiembrie 1904)

APRIL

În glas au aiurări de liră,
Pe frunți – un răsărit de zori:
La șipot unde poposiră,
S-au adunat privighietori...

Iar zeul dragostei, April,
Din două guri făcea o floare
Și fiecare sărutare
O saluta din crengi, c-un tril.

Visând, cei doi îndrăgostiți
Tot repetau în suflet cântul;
Atunci, din fundul văii, vântul,
Văzând cât sunt de fericiți,

S-a strecurat în crengi tiptil,
Mișca un ram, zâmbea în soare,
Și-i îngropa sub colb de floare,
Cu-n râs zburdalnic de copil.

(*Sămănătorul*, V, nr. 10, 5 martie 1906)

ÎNSENINARE

Noi ne-am cuprins de-o flacăară curată,
Ce niciodată n-are să apuie –
Și nu furam norocul nimănuie,
Ci în iubire tânără, bogată,
Îmbrățișam pământul, lumea toată...
Și mă-nălțam sus-sus, până la tine...
Și-ntâia oară lumea, pentru mine,
Avea numai priviri de bunătate –
Era numai surâs și numai floare,
Așa cum nu o vede fiecare,
Ci numai sufletele-ngemănate...

Tu mâna mi-ai întins-o de departe:
Meniți suntem să mergem împreună!
Și-ai pus pe frunte-mi tânără cunună
De sărutări, de viață fără moarte.
Deodată, pravili strâmte și haine
Te-au smuls vijelios de lângă mine –
S-a stins al fericirii ciripit...
Cernit și singur, m-a lăsat furtuna,
Dar tot mai port pe fruntea mea cununa
Și strălucirea care m-a orbit.

Ce zei au fost atâta de avari?
Ce pământeni râvniră la mărirea,
De-a prigoni cu sete fericirea,
Când cei aleși de ea-s atât de rari?

Când noi ardeam c-o flacăra curată,
Cum nici în temple nu e;
Când în iubire tânără, bogată,
Îmbrățișam pământul, lumea toată,
Și nu furam norocul nimănuie?

*

Copilă dulce, vis din altă lume!...
Departa mi-ești, dar sufletu-mi nu geme;
Nici un blestem, – mai poate să blesteme
O gură ce-a șoptit cerescu-ți nume?
Senin renasc și prind a mă-nălța
În raza ce-mi trimiteți din lumea ta.
Ce suflet mi-a-ndreptat spre culmi senine
Privirile din lumea clipei? Cine?
Când focul luptei îmi topea puterea.
Ce duh a dezvelit,
În sufletul meu rău și chinuit,
A bunăătății stea nemuritoare,
Și cine m-a-nvățat să fiu mai mare
Decât regina lutului, durerea?

Din noapte și din praf renăscătoare,
Senină raza inimii trăiește
Și nu cunoaște lege muritoare.
În preajma noastră, astăzi amurgește;

Dar cine-i cel ce poate stăvili
Atâta dor, cum n-a fost, nici va fi,
Pân', ce pământul se va năru
În focul unde totul se-nfrățește?...
Și, dacă n-avem clipa cea de față,
Nu ne rămâne a nădejzii stea?
Tot viitorul, poleit de ea,
Ca mâne – gureș cuib – va răsună
De sfânt înmugurita noastră viață...

Destrame-se a gândurilor ceață.
În orice colț zâmbească veselia!
Ce noapte poartă-ntr-însa vecinicia?
Din mii de nori ce-au lunecat sub soare,
Putut-a unul să-i răpească, oare,
Căldura, tinerețea, strălucirea?
E sfânt și vecinic: ura nu e-n stare
Să năruie tot ce-a clădit iubirea...

...Puteri, ce puneți între noi hotare!
Amenințați, loviți, răniți mai tare!
C-un zâmbet în luminile privirii,
Cu milă și blândețe vă primim;
Nu tremurăm la gândul nimicirii,
Noi suntem mai puternici: noi iubim.

(Sămănătorul, V, nr. 11, 12 martie 1906)

PRINTRE LACRĂMI

– **A**m venit, dar fii cumintel! Altfel plec, cu jurământ...
...Ce copil ești! Să te-ntuneci de o vorbă spusă-n vânt!
Nu plec, uite!... sunt cu tine. – Spune, mult ai suferit?
Te gândeai numai la mine, drag copil neîmblânzit?
Că nu ți-a primit o rugă, idolul nu l-ai sfărmat?
Cu privirile în lacrimi, lui, tot lui te-ai închinat?
Și nu mă urăști? Nu?! Vino, robul meu, stăpânul meu –
Pleacă-ți fruntea mai aproape, ochii care-au plâns mereu
Să-i sărut, să uit de-a pururi vremea ce ne depărta –
Să-mi rămâie numai gândul că trăiesc în umbra ta...

– O, copilă, tu mă mântui, tu mă faci în cer să crez,
Și durerile trecute să le binecuvântezi.
Spune, spune înc-o dată, murmură-mi de mii de ori
Vorbele ce dau viață, cântecul ce dă fiori;
E o muzică, pe care o asculți cu ochii uzi
Și oricât ai auzi-o, însetezi s-o mai auzi.
Până când îți intră-n suflet și cu dansul una face,
Până când viața toată se învâluie în pace –
Până când pământul, cerul, tot ce-ai vrut și ai gândit,
Într-o singură lumină se cufundă-n infinit...

*

Firea scânteie sub lună, râde, pare fericită,
Că-i mai fuse dat să vadă o făptură-nlănțuită;
Prahova își mână-n taină cântecul adânc pe vad;
Printre ramuri înflorite raze tremură și cad,
Parcă-s duhuri luminoase, care vin din lumi albastre,
Să asculte mai de-aproape șoapta inimilor noastre;
Iar o pasăre, cuprinsă de o dulce nebunie,
Piruiе în urma noastră, în lumina argintie.
...O, tu, inimă fierbinte, suflet care ne-nțelege,
De-ai putea doini tot astfel nopți de-a rândul,
ani întregi!...

Simți tu răvărsatul zilei? Inima ți-i fermecată?
Ori ai vreun farmec, care ne dezleagă viitorul
Și ne spui în cântec vestea că ni-i fără capăt dorul?
Cântă, cântă înainte! Clopote din sat, sunați,
Și întreg pământul numai la serbare să-l chemați...
Iar tu, vântule, ascultă murmurele din păduri,
Șoapta plină de cutremur de pe buze să ni-o furi
Și, purtând din stâncă-n stâncă vorbe pline de uimiri,
Umple lumea de ecoul sfintei noastre fericiri!...

*

De l-ai dăruit cu lacrimi, orișicât ai suferit.
Tot îți pare că norocul prea ușor l-ai dobândit...
Aiurit stai lângă dânsul, lauți mintea-naltă, care

Puse-o cale-atât de lungă – între vis și întrupare!
Cine-ar ști beția luptei și fiorul vieții – cine –
Dacă lacomele brațe ar fi rodului vecine?

O, destin! o, fericire!... Vine-o clipă când înveți
Că atâtor idealuri depărtarea le dă preț;
Că, de vrei să-ți dea norocul clipe cum n-au fost la fel,
Trebuie să lupți dorindu-l și să suferi pentru el –
Vecinic inima umană osândită-i să-și măsoare
Cu durerile-alergării fericirea cea mai mare...
Ca și sufletele noastre însetate de o rază,
Mii de flori pierdute-n noapte după soare lăcrămează;
Deodată se vestește el, nemuritorul mire;
Pune-n creștetul naturii o cunună de mărire
Și, văzând că după dânsul plâns-au gingașele-i roabe,
Lacrămile de pe ele le preschimbă în podoabe:
Într-o clipă, de pe toate, mii de scânteieri a smult –
Mai puternic strălucește floarea care-a plâns mai mult.

(*Sămănătorul*, IV, nr. 30, 24 iulie 1905)

NOAPTE DE VARĂ

În apus e luptă-ncinsă
Între noapte și lumină...
Ziua-ngenunchează-nvinsă –
Codrul, apele suspină...

Umbre moi întinde ceața,
Pe când raze scad în zare:
Steaguri lungi plecate-n fața
Unor oști biruitoare...

Numai taine pe tot locul,
Noaptea-neacă toată valea...
Vino! Sub salcâmi, norocul
Stă să ne așie calea...

*(Sămănătorul, I, nr. 4,
23 decembrie 1901)*

DURA LEX

I

Ca un artist de-a pururi nemulțumit de sine,
De mii de ani natura, în setea de mai bine,
Se luptă să deschidă desăvârșirii cale –
Și tot mai mult împarte din darurile sale:

Dă sufletului aripi și trupului vigoare,
Femeii frumusețe, iar geniului scânteii –
Și pas cu pas se-nalță eterna creatoare,
Visând să dea luminii un neam de semizeii...

Dar uneori, de muncă, maestrul obosit e:
Privirea cade-n neguri și dalta e săracă;
Furat de somnul minții, ca un copil se joacă,
Durând din lut vremelnic făpturi neisprăvite.

Apoi le pleacă legii de fier: Cei slabi să piară,
Să nu le dea viața nimic din câte-or cere!...
Dar a venit un geniu al milei, o fecioară,
Ș-a fost înduioșată de-a lor îngenunchere.

Ea vrea să nu mai plângă în întuneric nime,
În orice ochi să vadă surâsul fericirii;
Din toți să facă vulturi setoși de înălțime –
Să vindece cruzimea și rătăcirea firii...

Și peste tot norodul ce-a fost menit la-nfrângeri
Ea își ridică dreapta: „Aș vrea să nu mai sângeri...
Atâtea inimi urcă pe scările cerești
Și numai tu rămas-ai țarinei să slujești...

Sus fruntea! E o lume ce n-ai văzut-o încă:
Vieața năvălește cu furia dintâi,
Iar cerul, tot, surâde din pacea lui adâncă –
Spre el, spre el! Cu ochii în raza lui rămâi!....

Făclia vieții tale primească iar lumină!
Prea timpuriu o stinge destinul nempăcat!
Ai numai o vieță, și ar fi fost păcat
Să mori fără-a cunoaște comoara ei deplină...

O, dragii mei prieteni! Luptați, cântați, iubiți...
Să faceți o virtute din setea de plăcere!
Rămâneți pururi veseli – nebuni și fericiți –
Drept mulțumire, zâna numai atât vă cere..."

II

Cum cată pruncul mâna să și-o poarte,
Spre tot ce vede: chipuri, năluciri,
Că pentru el nimica nu-i departe
De dulce-amăgitoarele-i priviri;

Așa râvneau la strălucirea toată
Copiii slabi ai neclintitei firi;
Abia născuți la viața-adevărată,
Cereau pe frunți cununi nemuritoare,
Doreau avânt ca vulturii, măreții, –
Un freamăt lung de guri, nerăbdătoare
Să soarbă până-n fund paharul vieții...

Dar brațele-n curând cad obosite...
Departate-au fost fugarele lumine!
Iar roade, ce păreau că vin de sine,
Acum cer să fie cucerite...
În braț și-n suflet, li-i puterea – moartă,
Căci blestemul cel vechi și azi îl poartă;
Dar în trudiții ochi, în grai, în vine,
Trăiește pururi dorul de mai bine...

„Din milă ne-ai clădit o lume dragă,
Dar înțeleșul ei ni se ascunde;
Căci încă n-am cules o roză-ntreagă,
Iar de-am râvnit la cer – aripi, de unde?
Puternic curge al vieții dar,
Comori curate ne așin cărarea;
Ci-n veci pășim spre ele în zadar,
Căci fug mereu, cum se strămută zarea...

Nădejdea-n tine ni-a rămas, divino!
De nu poți tu, ce duh ne-ar ajuta?
Ucigătoarea noastră sete-alin-o,
Sau dă-ne tot din îndurarea ta...

Ca o statuie-n veci nedezvălită
Ne-apare fericirea, doamna vieții,
Dorită pururi, pururi tăinuită –
Îndură-te, și rupe-i vâlul feții...

Mulți înecați de-a ei lumină nouă,
Picioarul drept plecându-l în țărână,
Vom ține strâns cu brațele-amândouă
Genunchii tăi de marmură, o, zână!
Iar ochii umezi vor căta la tine –
Va fi o clipă de-adorări senine
Pe care lutul nu o poate spune;
Doar câțiva fericiți o zic din strune –
Noi n-avem decât lacrimi și suspine..."

Iar Ea, cu vocea-n lacrimi înecată:
„De n-ar fi margini în puterea mea!...
V-am arătat lumina-adevărată –
Luptați acum, s-ajungeți pân' la ea!...

Un veac întreg cu voi de aș rămâne
Și de v-aș da tot cerul, stea cu stea,
Un adevăr veți înțelege mâne,
Că fericirea tot nu voi putea:

E o copilă dulce și curată,
C-o lacrimă în ochii ei cerești –
De toți s-ascunde, rareori s-arată:
Atunci când singur tu o cucerești...”

III

...Iar tânguirea lor creștea furtună –
Nici zâna nu putea s-o mai aline;
Ș-au recăzut în oarba lor genună
Acei ce n-au putut trăi prin sine...
Au sfâșiat și sufletul copilei –
Cât bine semănase ea pe cale!
Și numai flori cernite, numai jale
A răsărit din lacrimile milei...
Zeiță, tu, eternă bunătate,
De-i întâlnești, în lunga ta cărare,
Robi și nevolnici, suflete-nserate,
Treci înainte, lasă-i în uitare!...

Ființa lor, de când a fost creată,
Robie și-ntuneric numai strâns-a;
Dar este lină și neturburată,
Nici o dorință nu veghează-ntr-însa
Să nu-i trezești!...

În temniți, prin zăbrele,
Străbate raza-ndepărtate-i stele:
Se pare că un duh prin sfinte sfere
Coboră-n casa morții mângâiere...
O geniu luminos! Ar fi mai bine
Să-i uiți pe-acei ce s-au uitat pe sine...
De ce le chemi trecutu-n amintire
Cu mângâierea ta?
De ce să-nvii cu slaba-ți licărire
Nebuna, vechea dragoste de viață,
Când nu au drept la ea?
Retrage-ți mângâierea ce-i înghiață!
Apui, apui mai repede, o, stea!...

(Sămănătorul, IV, nr. 39, 25 septembrie 1905)

CĂTRE INES

(din Byron)

Nu mai surâde nopții ce-n mine a pătruns...
Vai, de ce port de-a pururi o frunte-ntunecată?
De ce zâmbirii tale nu-i pot găsi răspuns?
Cu ochii uzi cerși-voi Destinului un dar:
Să nu cunoști ce-i plânsul, copilă fără pată –
Ori, niciodată lacrimi să nu verși în zadar...

Tu vrei să știi ce chinuri și-au stors în mine firea,
Înveninând izvorul plăcerii pământești.
De ce vrei să descoperi și să cunoști durerea,
Pe care nici tu, sfânto, nu poți s-o împlânzești?

Tu, poate, crezi c-amorul sau ura ce nu iartă
Sfărmat-au lira dulce din sufletu-mi pribeag...
Iubire, ranguri, nume: deșertăciuni șirag –
Nu ele mă făcură să blestem a mea soartă –
Nebun să fug departe de tot ce-aveam mai drag...

Ci-i un urât de moarte, ce naște pentru mine
Din tot ce-aud sau pipăi cu stinsele-mi lumine –
Frumosul nu-mi mai place; iar ochii tăi – chiar ei –
Abia mai au un farmec de-o clipă-n ochii mei...

De-ar ocoli cu anii pământurile toate,
Să fugă de el însuși nici un pribeag nu poate –
De-a pururi simt pe suflet un aspru bici de rele:
Neadormitul demon al gândurilor mele...

Să scânteie plăcerea în ochii, fiecăru!
Să guste alții-n tihnă din cupa ce le-o dăru!
Râzând, plângând de multul fior și nebunie,
Viseze că norocul va ține-o vecinicie –
 Ci eu atât aș vrea:
Să n-aibă-o deșteptare asemeni cu a mea...

Eu cată să cutreier ținut după ținuturi
și-al amintirii blestem să mă urmeze-n drum...
Zadarnic fug de dânsul, în van încerci să-l scuturi;
O mângâiere numai mi-a mai rămas de-acum:
Să știi – de-ar fi să-ntâmpin un nou potop de rele –
C-am încercat odată pe cel mai greu din ele...

Dar care mi-e restriștea, mă-ntrebi? Ah, nu-ntreba:
Mai bine sfântul zâmbet pe chipul tău readu-l...
O, suflete, zâmbește mereu și nu căta
Să rupi un văl, sub care găsi-vei numai iadul.

(*Convorbiri*, I, nr. 2, 15 Ianuarie 1907)

CHEMARE

Privește!... Cerul semănat cu stele –
Chip purtător de zâmbet și de vise –
Înseninează pământești abise,
De mult ce caută cu drag la ele;
Și toată fericirea lui senină
O-ntipărește pe pământ și mare –
Și iarăși lutul omenesc tresare,
Tinzându-și dornic brațele-n lumină...
Surâzi, șoptești, tot sufletul aieve-i –
S-a risipit cu mirosul din floare.

...Așa era, când pieptul cald al Evei
A tresărit de-ntâia-nfiorare.
Și tot aceleași raze o scăldară
Pe Gretchen, când, robită, biruită,
A răsărit la geam, cătând afară
O umbră și temută, și iubită,
Și-n strigăt de porniri biruitoare,
Plecată peste marginea ferestrii,
Căzu cu mlădierea unei trestii,
La pieptul celui fără de iertare.

*

O, noapte albă, soră cu iubirea,
Atât de fericită și bogată,
Ai strălucit și pentru mine-odată,
Când ochii mei îți răsfrângeau zâmbirea.
În părul meu jucau luciri din stele,
Iar sufletu-mi se înfrățește cu toate –
Garoafe tremurau împurpurate,
În creștetul fermecătoarei mele.
Și valurile lumii, amândoi,
Le despicam, neștiutori de ele –
De-ar fi venit chiar noaptea de apoi,
Tot n-ar fi șters surâsul vieții mele.

De-atunci, pe visul nostru depărtarea
A troienit atâtea clipe reci –
O, noapte albă, soră cu visarea,
Eu te credeam pierdură pentru veci!
Dar astăzi mă privești din nou în față,
Prin mii de ochi ce scapără scânteii;
Același dor, aceeași caldă viață
Îmi poartă pașii către casa Ei...
Și țese iar aceeași primăvară
La visul început de amândoi...
O, suflete al meu! Aleargă, zboară –
Pierduta noapte vine înapoi.

Ce zeu și-a-ntors privirea spre pământ,
Atât de fericită și senină,
De se revarsă-atâta farmec sfânt
Din tronul lui, spre globul cel de tină,
Și-a pus în aer zâmbete fugare
Și dor în inimi de privighetori,
Iar în făptura ta nencăpătoare
Atâta nesfârșită adorare,
Că se revarsă-n lacrimi și fiori,
Și plângi pierdut și tremuri să nu mori?

O, vino, steaua mea! S-a stins acum
Și cea din urmă lampă la ferești,
Și nu mai vezi, pe zidul de la drum,
Cum scad și cresc lungi umbre omenеști,
În mândru-mpodobitele balcoane
Și cea din urmă șoaptă a murit –
Doar somnul, plutitor în nesfârșit,
Împarte răzătoarele-i icoane...

O, vino, vin! e ceasul de iubit!

Subt uriașa aripă-nstelată,
Tot necuprinsul tace fermecat –
Doar de departe vine tremurată
O doină de drumeț întârziat.

Ascult-o cum descrește și cum moare,
Sorbită-n pacea largă de sub cer:
Sunt griile ce zboară spre uitare –
Așa s-or stinge vechile dureri,
La pieptul tău de foc, suspinătoare!

O, vino, vin! cuib cald de mângâieri!

Nu simți cât de aproape e iubirea.
Copila mea? N-auzi în jur de tine
Chemări întretăiate de suspine?
De m-ai uitat, pe veci, în drumul jelei
O clipă doar alină-mi pătimirea –
Dă la o parte aripa perdelei
Și-arată-te, în toată strălucirea!
Uimit de luminoasa-ți arătare,
Să te culeg adânc în ochii mei
Și, coborând pleoapele-arzătoare,
Pe veci să-nchid icoana ta în ei,
Ș-apoi să mă cufund din nou în noapte...

O, vino, vin, cu stinse, calde șoapte!

Dar ruga mea n-ajunge pân' la tine –
Ca niște pasări triste, aiurite,
În geamul tău bat doruri și suspine,
Și iar se pierd în noapte, ostenite.

Dormi tu, iubita mea? Dormi lin, dormi lin,
Pierdută în visări amăgitoare!
Eu ți-aș trimite-o șoaptă, un suspin,
Să-ți spuie inimii, cu-nfiorare,
De-un vis mai drag, de nebunii divine, –
Dar șoapta mea n-ajunge pân' la tine!
Dormi lin, dormi lin, iubita mea, visează!
Cum nu sunt serafimul tău de pază,
Să te privesc cum dormi suspinătoare,
În focul tinereții,
Și, auzind a dragostei chemare,
Să te trezesc din somn cu-o sărutare,
La visul cel dumnezeiesc al vieții!

*

...Dar ce lumină-apare la fereastră?
Ce mână albă flutură-n perdele?
O, stelelor, ce-i strălucirea voastră,
Pe lângă zâmbetul alesei mele?
Tăceți de tot, voi, vânturi șoptitoare!
Ea spune un cuvânt – tăceți, tăceți!
Din buzele ei dulci, tremurătoare,
Pornește-acum un sol puternic, care
Aduce mii de morți sau mii de vieți.
...Și tainic stelele au prins cuvântul,
Și-l repetară-n crânguri cântăreții,
Și din adânc a tresărit pământul,
Simțind din nou în el scânteia vieții.

(*Convorbiri*, I, nr. 8–10, 15aprilie–15 mai 1907)

PROMETEU

(de Goethe)

Încarcă, Joe, cerul tău
Cu nouri în mânia!
Ș-asemena unui copil,
Ce-abate scaiul pe poteci,
Deprinde-ți apriga mânia
Trăsnind stejari și piscuri reci!
Dar niciodată n-ai să potopești
Pământul meu iubit,
Coliba mea, la care n-ai clădit,
Și vatra mea,
Al cărei foc
Mi-l pizmuiești...

Eu nu cunosc, o, zei, în toată firea,
Neam mai sărman ca voi –
Și nici va fi!
Voi vă cârpiți vieața zi cu zi,
Hrănindu-vă mărirea
Cu-al jertfei bir,
Cu fumul rugăciunii,
Și ați pieri de foame, de n-ar fi
Copiii, cerșetorii, toți nebunii
Îngenuncheați nădejzii și minciunii.

Pe când eram copil,
Și nu știam ce cale mi-e ursită,
Îmi îndreptam privirea rătăcită
Spre soare, ca și cum într-însul
E-un suflet ce mi-aude plânsul,
O inimă ce se îndură
De cel răpus de chin și ură.

Ce duh mă ajută-mpotriva
Titanilor trufie?
Și cine-mi mântui viața
De moarte?
Din sclavie?
Nu le-ai făcut prin tine însăși, oare,
Tu inimă sfânt-arzătoare?
Și, înșelată, n-ai adus
Zadarnice cântări de mulțumire
Și jertfe Adormitului de sus?
Să te ador pe tine, eu?
De ce? Ai alinat vrodată chinul

Celor îngenuncheați?
Ai șters vreodată ochi înlăcrimați?
Puternica Vecie și Destinul,
Stăpânii tăi ș-ai mei,
Nu m-au creat pe mine, ca pe zei?
Crezi tu că voi urî viața, poate,
Și pribegi-voi prin pustiuri grele,
Fiindcă florile visării mele
Nu pot să lege toate?

Aici rămân – și voi zidi mereu
Făpturi de oameni, după chipul meu –
Un neam la fel cu mine:
Să sufere, să plângă, să muncească,
Și să se veselească,
Și să se uite cu dispreț la tine –
Ca mine!

(*Sămănătorul*, III, nr. 51, 1904)

CĂTRE PACE

●, zee!

Nu-i printre noi un suflet, să nu poarte
Dorința pământescului tău rai
Spre tine-ntindem dreapta toți, dar vai!
Tot fulgera, de dincolo de moarte
Însângerata spadă a lui Mihai...
Iar la lumina ei, cetim deodată
Măreț, fulgerător, dar fără ură,
Veni – și s-au plecat supuși Carpații,
Și-o clipă după un mileniu, frații
Viu mâinile și-ntind: se cunoscără...
El a căzut, răpus de-a nopții gloată,
Și-ai lui s-au risipit tăcuți, în cete
Dar mâinile ce s-au atins odată
Se caută și azi, cu vechea sete.
El a căzut, dar visul lui nu moare:
Din groapa-i tăinuită, crește-o floare,
Mereu se-nalță floarea-nlăcrămată
Și-a ei mireazmă umple țara toată...
I-ați sborul înapoi! În fiecare,
Trecutul plin de răni e încă viu:
Domnește-n toți un duh de răzbunare,
Vii prea de timpuriu:

De-ar amuți în mâna noastră durda,
Ce-ar zice sfânta umbră de la Turda,
Al neamului străjer?
Ce-ar glăsui strămoșii din morminte,
Când am uita dorințele lor sfinte?
Ia-ți sborul către cer!
Iar, când vom vindeca străvechea rană,
Când visurile fi-vor întrupate,
Iar nedreptăți de veacuri – răzbunate;
Noi cei dintâi din lumea pământească
Cu flori te-om aștepta,
Cu doine vom chema cereasca mană:
O, zee! Vie-mpărăția ta,
Să ne păzești a neamului icoană...

II

Înăbușite glasuri vuiesc ca din pământ
Tot crește-adâncul murmur:
Zadarnic vii și-atunci
Noi suntem închinați mântuitoarei munci,
Dar rodul trudei noastre se risipește-n vânt...
O, zee! Cei puternici ne pun în jug de prunci,
Și anii trec zadarnic,

Căci nu-i a noastră casa pe care o zidim;
Pământul, pentru care am plâns și suferim,
Pe noi ne-ngroapă numai; iar pentru ei e darnic,
Chiar pe Isus, ce-odată s-a coborât pe lume,
Să plângă împreună cu cei îngenuncheați,
Pe El chiar ni-l furară, și azi, în sfântul nume
Cel tare-mpilă slabii, iar fratele pe frați.

O, zee! fruntea noastră, plecată de furtună,
Cu florile durerii destinul o-ncunună:
Și totuși, noi ne-am duce, tăcând robia grea,
De n-ar fi cruzi să râdă când plângem; de-ar avea
O vorbă, o privire ce ne-ar pricepe chinul,
Atunci în noi revolta nu și-ar înfige spinul,
Și-n ceasul de pe urmă al vieții, i-am ierta...
C-un semn, c-o mângâiere, ne-ar împlânzi amarul,
Căci nici eterna viață ce ne-o șoptește-altarul,
Nici sorii ce descoper un colț din univers,
Nimic nu prețuiește cât un fior de milă –
Cât clipa sfântă-n care o mână de argilă,
A mângâiat o rană și-o lacrimă a șters...

O, zee! Dacă sceptru-ți va fi să-ncremenească
În formele de astăzi viața pământească,
Rămâi mai bine-n lumea visării nemplinite!

Ce bine-aduci tu, oare, mulțimii oropsite,
Cruțând-o de popoare asupra-i ridicate,
Când îi rămân acasă călăi în chip de frate...
Vii prea devreme. Omul e încă slab sau rău,
Nedemn de raiul tău...
Dar vor apune zeii tirani, de la o vreme,
Și nu va fi pe lume nici sclav, nici domnitor,
Ci pân-atunci pământul, visând de viitor,
Asemeni unui suflet ce de păcate geme,
Va trebui să-și facă osânda-n purgator:
Cu torțe-aprinse robii, zburând din loc în loc,
Vor îmbrăca pământul într-un vestmânt de foc;
Vijelioase flăcări vor mistui palate,
Vor șterge orice urmă din vechea nedreptate,
Și până-n bolți vor crește, cercând la cer intrare...
Iar când se va desface de-a lor îmbrățișare,
Pământul, vechiul tată, va fi ca renăscut,
Va scutura, cu-n geamăt, robia din trecut...
Atunci, de pretutindeni va curge viață nouă.
În orișice ungher,
Copii cu ochii umezi de a nădejdei rouă,
Cu brațele întinse, te vor cerși din cer.

III

O, zee! în nădejdea minunei, cine știe
De câte ori pe cruce va mai muri Isus?
Și mulți din noi găsi-vor o moarte timpurie:
Îi va ucide dorul de pace și frăție —
Întinderea de brațe spre umbra ta de sus...
Dar dacă ești aievea așa cum te visăm,
Și dacă după veacuri putem să te-ntrupăm
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plânge nici unul dintre noi.
Ce este o durere și-o lacrămă ce-nseamnă,
Când tânăra nădejde la luptă te îndeamnă?
Și ce-i să cazi, când viața n-o pierdem în zadar,
Când trupurile noastre sunt pietre de altar, —
Când fiecare știm,
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sunt încă și totuși îi iubim?

(*Sămănătorul*, III, nr. 51, 19 decembrie 1904)

CELEI AȘTEPTATE

Ades, pe mare, luna-ngândurată
Sub vâl de nori alunecă tăcută,
Dar marea tot o simte și, zbătută,
Spre dânsa, vuietând, se-nalță toată...

În zarea viitorului pierdută,
Așa-mi plutești în taine-nvesmântată,
Dar sufletu-mi se zbate și te cată,
Iar gândurile mele te sărută.

Dar, de e scris să-mi fii în veci departe,
Să fugi de umbra mea, cum fugi de moarte,
O rugă am: Prin visul meu când treci,
Să te oprești în loc, surâzătoare,
Și să-mi lipești pleoapele mai tare:
În veci să dorm, să te visez în veci...

(*Convorbiri literare*, XLII, nr. 1, ianuarie 1908)

PĂRÂUL ȘI FLOAREA

Părâului se tânguiește-o floare:
„Ce blând erai în vremuri mai senine!
Purtai în unde numai dezmierdare.

Plecată peste valurile-ți line
Aveam tăria pururi lângă mine,
Iar noaptea-mi coborai
și-o stea pe-aproape;

Vorbind mereu de cer, de paradisuri.
Îmi strecurai în suflet foc și visuri
Și mă lăsai cu umede pleoape.

Și mă plecam robită dezmierdării,
Mireasma mea o dăruiam suflării.
Și zi cu zi te-aveam mai drag, blajine.

Căci steaua mea trăia numai prin tine
Și tu-mi trezeai viața fără nume –
Nelămuritul zbor spre altă lume;

De-aceea îți iertam, când, plin de teamă,
Îmi murmurai cuvinte de iubire –
Ci tu erai copil și nu-ți dai seamă...

...Dar vremea ți-a răpit acea blândețe;
Tot crești mereu, și, fără stăpânire,
Azi îmi arunci cuvinte îndrăznețe;

Azi, cerul meu numai arar se-arată, –
De mult ce plângi și te frământă în spumă,
Mi-e fața-n veci de lacrimi râurată;

Iar când vorbesc cu steaua mea, vâltoarea
Îmi fură vorbele și le sugrumă –
Și astfel tu ne turburi sărbătoarea...

Tot plângi, și chemi, și blestemi: Vino! Vină!
Și tot mă-ndoi... Dar ce sunt eu de vină,
Că tu îți farămi trupul în vâltori?

Și pentru ce-aș porni cu tine-n vale?
Să văd cum oglindești tot alte flori,
Plecate peste zâmbetele tale?

Prefă-ți în aburi picurile grele,
Și spulberă-ți în vânt durerea toată.
Și uită-mă singurățății mele!

Mi-e dor, mi-e dor de tihna de-altădată!..."

*

Secă izvorul, cu durere mare,
Ca să-mplinească ruga ei fierbinte –
Dar cine nu ascultă-o rugămintă,
Chiar crudă, ce-a pornit de la o floare?

Fugi nebun pârâul; dar cu dânsul
Se șterse și a cerului icoană –
Și-acolo unde-și legănase plânsul,
Adânc brăzdată-i glia, ca o rană...

Pe țărm pustiu jeleşte-acum o floare:
„O, Doamne, unde mi-e pribeagul oare?
Hrăniți-l, norilor, cu răpezi ploii!

Cu glas de neodihnă să se plângă,
Să mă lovească, mijlocul să-mi frângă
Dar să mi-aducă cerul înapoi!...”

(*Sămănătorul*, V, nr. 25, 18 iunie 1906)

LOGODNA

...**T**ot aurul luminii îți cade-n păr, pe față...
Apari biruitoare, ca-ntâia dimineață –
O, vis al vieții mele, ce-o clipă mi-ai zâmbit.
Mergi pururi în lumină, etern sărbătorit!...
Și, dacă eu mă-ntunec, uitat, necunoscut,
Amara deznădejde de a te fi pierdut
Mi-o va-mblânzi credința că te voi ști mai bine –
Mai sus, mai fericită decât ai fi cu mine...

Acela ce se leagă tovarăș umbrei tale,
Frumos ca un Adonis ți-a răsărit în cale.
Aceleași sfinte doruri pe amândoi vă-mbie,
În ochii tăi mari, limpezi, rîd zori de bucurie –
Și eu mă uit pe mine, și-n gândul meu aș vrea
Să cresc norocul vostru cu fericirea mea;
Și nici un semn iubirea-mi trecutului nu cere –
Doar inima, nebună, se sfâșie-n tăcere...

Plecat spre tine, robul, cu inima vrăjită,
Îți spune vorbe pline de taină și ispită;
Iar tu zâmbești, ca-n visuri, ș-aprinsă de noroc
Pecetluiești iubirea-ți cu gura ta de foc...

...Nu te uita că ochiu-mi s-aprinde peste fire,
Că sufletu-mi se rupe de-atâta fericire –
Nu te uita: sărută-l, sărută-l înaintea –
Simțire-aș gura morții pe fruntea mea fierbinte!...

(Sămănătorul, III, nr. 6, 8 februarie 1904)

ZILE DE DURERE

I

Din ce pământ revine oastea oare,
De sângele a mii de vieți stropită?
Văd flamuri – dar nu-i una zdrențuită;
Văd șoimi – dar nu mai cată țintă-n soare.

Cum? N-o primesc cântări de sărbătoare?
De ce stau toți cu fruntea grea, cernită?
Nu-și mai cunosc oștirea strălucită?
Nu-i nimeni să-i arunce-n drum o floare?

O, țară! Astfel îți primeai vultanii,
Când se-ntorceau pe vuietul furtunii
Biruitori? O, mamă! Unde-s anii,

Când acvila îți aducea în gheare
Fâșii de raze smulse semilunii,
Ori lauri din cununile maghiare?

II

Depart, -n țara holdelor bogate,
Acolo unde foamea e regină,
Au fost furtuni – și sânge fără vină,
De la bordeie până la palate...

Iar astăzi, pare liniște deplină;
Dar din adânc vin glasuri înecate,
Vin rugi, blesteme, cereri de dreptate...
Drumeții trec grăbiți – și se închină.

O, soare al iubirii, soare sfinte!
Pân' nu pătrunde-n vechile morminte,
Răasai deasupra sângelui bogat!

Usucă iute câmpurile roșii,
Să nu priceapă-n groapa lor strămoșii
Al cui a fost – și cine l-a vărsat.

III

Dreptate! Ochii plânși cer să te vadă.
De ce ne uiți? Nu mai trăiești, tu, zână?...
Temutul Zeus căzu a vremii pradă
Și fulgeru-i se stinse în țărână;

A Venerii făptură de zăpada,
Încet-încet, s-afundă în ruină...
Apună toți!... Tu nu lăsa să cadă
Din mâna-ți rece cumpăna divină.

Iar de-i pieri sub pietre, ca profeții,
De dincolo de negrul țărâm al vieții,
Înalță spada ta, nestrămutat.

Dispară-o lume, tron de tron să ardă;
Dar nici o lacrimă să nu se piardă
Din plânsul și din sângele vărsat!

(*Convorbiri literare*, XLI, nr. 9, septembrie 1907)

SONETE

I

Spre pruncul ei, spre unicul ei bine,
Mereu se pleacă mama, zâmbitoare –
Și iată... cel dintâi surâs apare,
Ca-n vis, în colțul gurii lui divine.

În veci și eu, învins de adorare,
Ți-am îndreptat priviri de patimi pline,
Și inima ce dormita în tine
Se-ncinse de a mea înflăcărare.

Și-mi înfloreai în suflet tot mai dragă –
Curată ca surâsul dimineții,
Călăuzind viața mea pribeagă...

Dar a venit un crai din zări străine:
Doinind îmi smulse trandafirul vieții,
Iar spinii i-a uitat în piept la mine.

II

Când veți ajunge mâne-n țări străine,
Să te-nconșori de răs, de voie bună;
Cu sufletul în tremur, ca o strună,
Să nu mai știi de lacrimi și suspine.

Și să mă uiți de tot – că tu ești bună,
Și, de-ar ajunge plânsul meu la tine,
Tu n-ai cunoaște fericiri depline,
Căci mila va veni să le răpună...

...Iar eu voi alina tot chinul meu,
Gândind că într-un colț bogat din fire,
Tu dintr-un muritor creezi un zeu;

Că-n lumea noastră plină de jeline
A izvorât un strop de fericire,
Din inima ce-am deșteptat-o eu...

(*Convorbiri literare*, XLI, nr. 1, ianuarie 1907)

SARCOFAGUL

(după Vrchlicky¹)

●, Hellas, țara artei ș-a setei de viață,
Ce-adânc străbați în lume cu razele mării!...
Apollo, zeu ce rupe a veacurilor ceață,
A sărutat Hymettul,² în sunetele lirei,
Și aur strecurat-a în mierea de pe vale,
Ș-a pus căldură-n inimi, și vinuri în pocale.

Salut, pământ senin!...
Apollo mai trăiește
Și vesel aurește
Paharul ce ți-nchin...

...Demult, într-o ruină, văzui un vechi cosciug
Și, până azi, spre dânsul gândirile îmi fug,
Mânate de furtună, asemeni unui stol
Pe zbuciumata mare a vieții dând ocol.
Și mă gândeam cu groază, că nu e nici o punte
Să lege-albastrul slăvii cu hăul mării crunte;
Că fericirea noastră -- o stea în fundul mării --
E visul unei clipe și rodul întâmplării...
Și nestatornicia norocului mă-ngheață...
Ce zeu hain dă lumii osândă la viață?
Și pentru ce eterna minciună a nădejdi,
Când orice clipă este o cursă de primejdii?
Iar când, în susul scării, o treaptă-a mai rămas,
De ce se frânge treapta la cel din urmă pas?

¹ Jaroslav Vrchlicky (1853–1912), poet, dramaturg și critic literar ceh, a cărui poezie a fost influențată de romantismul francez.

² Hymette – munte în sudul Atenei.

Cum, oare, troieni-voi a poeziei floare
Pe valul ce ascunde genuni îngrozitoare?
Și-n ce chip asprul viscol al soartei omenești
Să-l îmblânzesc cu sunet de harpe îngerești?
Cum să-nsenin eu chipul Meduzei, și cum, oare,
Voi da durerii oarbe un nimb de resemnare?
Sub raza cugetării, credința cum s-o predici,
Și cum să zbori, când lutul te-a încărcat de piedici?
Nu-i farmec să-nfrățească acești eterni vrăjmași!...

Privește doar o clipă sicriul de Carrara!
Cununi de mazărice îi împletește Vara;
Iar nimfele blajine și satirii trufași
Sus, pe capac, s-adună în chipul mândrei hore,
Purtând în bucle brune cununi multicolore.
Năuntru zace mortul; afară, -n ritm de danț,
Se rupe, se reface înfloritorul lanț...
Năuntru doarme mortul; afară, îndrăzneții
Cer nimfelor sfioase comoara tinereții...
Năuntru, scrum; afară e cântec, chiot viu,
Și, desfidând orbește neantul din sicriu,
Bogată, caldă, vie,
Vieața izbucnește în valuri de-armonie...

(*Sămănătorul*, III, nr. 4, 25 ianuarie 1904)

CÂNTEC DE NOAPTE

Repezind în ramuri
Lacrime șirag,
Tainic trece vântul
Prin păduri de fag.

Falnic freamăt vine
Pe înalte căi,
Crește, se revarsă
Până-n fund de văi:

Pare că e glasul
Unui vechi profet,
Din a vremii umbră
Izvorând încet.

În puterea nopții,
Fulgere, sclipesc
Și-mi descoper vârfuri
Care se clătesc.

Nevăzut, în umbră,
Plânge Jiul, greu:
Pare că răspunde
Sufletului meu.

Vântule, copile,
Codrii ce-i trudești?
Ce-mi tot spui de jale
Și-mi tot prorocești?

Dă mai bine aripi
Dorului pribeag,
Să usuce plânsul
Mândrelor din prag!

Fulgere, voinice,
Ce-mi tresari din greu?
Ce mi-arăți cărarea,
Ca s-o pierd mereu?

Vin' mai bine-odăță
Lin, nemărginit,
Și-mi așterne drumul
Dorului grăbit!

Colo, -n văi, e-o casă
Albă ca de nea:
În pervazul ușii
Stă iubita mea.

Își trimite-n noapte
Sufletul trudit –
Chipul în lumină
Pare zugrăvit.

(*Convorbiri literare*, XLI,
nr. 11, noiembrie 1907)

DOR

Pustii sunt țările străine –
De ce-am plecat de lângă tine?
Când tu ești binele meu unic,
În triste zări de ce mă-ntunic?

Necunoscute, oarbe genii
În graiul dulce al sirenii
M-au rupt de îngeru-mi de pază.
Pe drumuri fără nici o rază...
Și-a vieții tale stea, iubito,
În giulgi de nori au învălit-o:
În suflet bun ca o icoană
Deschis-au nemblânzită rană...
Trist, încărcat de plâns, ca norul,
Jelește-acum în mine dorul;
Dar toate lacrimile mele
De s-ar schimba-n eterne stele,
Tot n-aș putea răscumpăra
O clipă din durerea ta.

...Au cine-a spus că depărtarea
E soră dreaptă cu uitarea?
Nici despărțirea, nici mormântul,
Nici Cel ce ține-n mâni pământul

Nu pot să puie-mpotrivire
Acolo unde e iubire...
Renaște sufletu-mi, din pară,
Ca pasărea cea legendară,
Și mândru își pornește zborul
Șpre sufletu-ți, mântuitorul...
În ceasul nostru de-ntâlnire
Sălbatec plâns va fi prin fire:
La dorul meu de ani, nestinsul,
Va da răspuns tot necuprinsul –
În larg va cuvânta mereu
Furtuna sufletului meu...

Când nourii au să detune,
Eu suferința mea ți-oi spune;
Când va sclipi sub fulger firea,
Atunci mi-oi spune eu iubirea;
Când tot trecutul vei uita,
Blând două guri se vor căta:
Se vor căta, vor tremura,
Închișii ochi vor picura.

Pe pieptu-mi mâna ta vei ține –
Răni vechi, răni multe să se-aline...
Stejarii de furtuni s-or frânge –
Noi mai puternic ne vom strânge...
În tresărirea de lumine,
Atât de-aproape te voi ține,
Că trăsnetul de-ar fi să vie,
Am râde de a lui mânie.
Căzând pe unul, din înalt,
El ar lovi și pe cellalt,
Dar răzvrătirea lui deșartă
Tot n-ar putea să ne despartă.

Se-ntreabă inima-mi pustie:
De ce-am pornit în pribegie?
Când tu ești singurul meu bine,
De ce-am plecat de lângă tine?...

(*Convorbiri literare*, XLIII, nr. 9, septembrie 1909)

FLOARE ȘI GENUNE

Alături de genuni răsai, o, floare,
Și pari a fericirilor icoană...
Ce mână te-a sădit, încrezătoare,
Pe margini de prăpastie dușmană?

Din adâncime, lelele-ți cântară
Chemări ispititoare, ca-n povești...
Și râd fermecător – și cântă iară...
Tu le ascuți, senino, și-nflorești.

Asupra ta, prin neguri și furtună
Al morții duh adese a trecut –
Ce farmece te-au ocrotit, ce scut,
De n-a putut nici el să te răpună?

Cu un răspuns al lumii pământești
La zâmbetul de stele al tăriei,
Tu te ridici din lumea vijeliei,
Privești văzduhul, cerul – și-nflorești...

*

O, floarea mea! Cu tremur și uimire
Salut avântul tău spre fericire.
De unde l-ai desprins, din ce lumină,
Surâsul dulce, plutitor în vânt?
Cum ai putut rămâne tu senină,
Nesocotind prăpastia vecină,
Ce pentru muritori ar fi mormânt?
Noi, de la rob la purtătorul stemei,
Trăim mănăți în veci de dor aprins;
Dar cea mai slabă fâlfâire-a vremei
Ne zbate facla vieții pân' la stins.

...Noi alergăm, zburăm spre-o rază sfântă,
Pe care-am vrea s-o coborâm în viață;
Dar cea mai slabă piedică ne-nghiață,
Și numai gândul luptei ne-nspăimântă...
Și ne-nturnăm în propria ruină,
Cu inima-necată de suspin –
Nebuni și orbi! De teama unui spin,
Lăsăm să moară roza pe tulpină...

Noi preamărim umana înțelepciune –
Și care-i este rodul?... Făurim
Atâtea umbre și-ntrebări nebune,

Prin care-a vieții spaimă o mărim:
Ce-i moartea? Pentru ce împărătește?
Ce ne așteaptă mâne? Mai târziu?
Ce-i taina care pururi izvorește
De dincolo de leagăn și sicriu?

Și astfel viața ni se risipește:
În mâna care tremură de teamă,
Paharul darului ceresc se varsă
Și, până să-l lipim de gura arsă,
E gol – sau plin de-a lacrimilor vamă...
Nebuni și orbi! Nepricepuți ca vântul!
Noi singuri, noi, ne adâncim mormântul!

*

...Ci tu rămâi de-a pururi zâmbitoare,
Neturburată de-al genunei glas –
Sălbatecă și neștiută floare!
Surâsul tău în suflet mi-a rămas...

Aș vrea să mă avânt în lumi senine,
Dar țelul este sus și drumul greu;

Ce mult aş vrea să te răpesc cu mine –
Să te sădesc adânc în pieptul meu!...

Tovarăş drag! Când voi păli de jale,
Străbate-mi gândul cu mireasma ta:
Când inima va tremura în cale,
Înclină-te, tovarăşe, spre ea
Şi spune-i taina fericirii tale...

Învăţă-mă despreţul de primejdii,
Şi voi aprinde candela nădejzii,
Pe marginea mormintelor flămânde;
Dă-mi tu un cer spre care să privesc,
Când deasupra inimei plăpânde
Ai suferinţii vulturi se rotesc;
Şi-ncrezător în ziua care vine,
Din orice lacrimă mi-aş face-o stea.
Aş înflori, aş străluci ca tine –
Aş fi însuşi norocul, floarea mea!

(*Convorbiri literare*, XLI, nr. 2, februarie 1907)

AMOR

I

Amor, drag copil cu toane,
Se-abătu și pe la noi –
Două aripi diafane
Fâlfâiau pe umeri goi...

Raza lunii visătoare
Din argint îi țese straie,
...De ce fug din cale-i, oare,
Mândrele, numai văpaie?

Mai sfioase, mai șirete,
Își duc mâinile la față,
Dar, prin degete, cu sete,
Îl privesc, arzând de viață...

Numai o frumoasă, care
Pătimise pe-al lui rug,
Ocoala fără crezare.
Dulcele lui vicleșug:

„Cel ce-a pus puteri în tine,
Să aprinzi în inimi dorul,
De-ți lua, copile, zborul
Și-ți da ochi – era mai bine...”

Râde El: „Răutăcioasă!
Mă rănește vorba-ți grea –
Ai noroc că ești frumoasă;
Altfel, zău, m-aș mânia!

Dar... ca-n veci să nu-ți învie
Zâmbetul cel nemilos,
Răzbunarea mea să fie:
Să-ntâlnești pe Făt-Frumos...”

II

Și, deodată, ea tresare,
Fața ei răsfîrînge foc—
Un voinic în drum îi sare
Ș-o cuprinde de mijloc.

Mai de voie, mai cu sila,
Ea-l urmează pe cărări –
De-a lui calde aiurări
Biruită-i iar copila.

Se trezesc săruturi mii,
Și se zbat la gura-i mică:
Gingași pui de turturică
Prinși la cuibul lor, de vii.

...Plâng de drag, își spun pe nume,
Lacomii sufletele-și sorb
Și se-nalță peste lume,
Binecuvântând pe orb...

III

Însă zeul nestatornic
Lângă ei viclean se plimbă...
Pune mâinile pe ornic
Și răpede-a vremii limbă.

Și pe când ei se răsfăță
În puterea lui măiastră,
El, suflând pe a lor față,
Îi aduce-n lumea noastră.

Zboară-apoi rânzând, pribeagul,
Altor să-și ducă para –
A! De mi-ai călca tu pragul,
Cum ți-aș smulge aripioara!...

(*Convorbiri literare*, XLI, nr. 3, aprilie 1907)

FLOAREA OLTULUI

I

Cum mă bate-un gând de ducă
Pân' la mândra din livadă!
Dar de ce mi se usucă
Busuiocul din ogradă?

De trei zile mă dorește
Mândra inimii mireasă –
Dar de ce se tot jelește
Oltul meu pe lângă casă?

Ori îmi spui de cale bună,
Oltule, iubit tovarăș?
Ori ți-aduci aminte iarăși
De un plâns ce-n noi răsună,

De un plâns ca din poveste,
Oltule, iubite frate, –
De un foc ce nu mai este
Și de mândre măritate?...

Dacă-i plânsul pentru mine,
Să-ți dau lacrimi line-line;
Da-ți-aș lacrimi grele-grele,
Dacă-i plânsul pentru ele...

Dacă-i plânsul pentru una
Ce nu-i încă măritată;
Oltule! mă du odată;
Ca fugarul, ca furtuna...

Cerul peste noi se-ndoaie
Cu plânsori alintătoare, –
Zboară, murgule, prin ploaie
Nu te teme: de vârtoare!

II

La căsuța văruită,
Numai cetini legănate.
La căsuța văruită,
Murgul din copită bate.

Și-mi răsare la fereastră,
Surioara Cosânzenei –
Floare albă și măiastră
Între florile poienei...

Cine-mi iese înainte?
Cine-mi luminează pragul?
Este inima fierbinte –
Este dorul meu, pribeagul.

Îmi dezmeardă calu-n grabă,
Și-n pridvor îi duce șeava,
Și, supusă ca o roabă,
Se mlădie ca nuiava:

Cum îi lunecă privirea
Ca la cerbul cel de-o vară!
Cum o prinde aromirea,
Când o țin la piept, ușoară!

Cum se-alătură, duioasă,
Ca un porumbel cuminte!
Cum adună ceru-n casă
Cu un sărutat fierbinte!

III

...Cine-mi vine cu zăbavă?
Cine-și curmă mijlocelul?
Cine-mi trece spre duminică?
Bradul și cu ghiocelul.

Cum se leagănă pe cale
Doina-n frunza clătinată!
Cum se leagănă a jale
Și suspină valea toată!

Și mi-alătură mai tare
Bradul și cu ghiocelul
Și-n cea dulce legănare
Iarba-și curmă mijlocelul.

E târziu acum. În zeghe,
Dorm doinașii din cavale;
Câte-o stea, căzând de veghe,
Spre culcuș își face cale.

Numai luna luminează
Peste vârfuri, ca un sfeșnic –
Numai dragostea veghează,
Ca un ochi al celui veșnic.

IV

Lângă vad de ape grele,
Dornic, murgul mi-am oprit
Cuibul drag al vieții mele
Sta în noapte adâncit.

Dar în el ce foc tresare?
Ce mi-aprinde-n piept scânteii?
E părere, ori o zare
De lumină-n geamul ei?

Nu e vis. Nu bate-o rază
Rătăcită de la cer,
Ci e mândra, care-așează
Candela într-un ungher.

O, aprinde-o și te roagă
Preacuratei îndurări:
Să vegheze vremea-ntreagă
Peste nouă țări și mări;

Să te ție tot frumoasă
Și copilă, precum ești –
Să urmeze tot miloasă
Dragostele pământești!

Oltule cu repezi valuri!
Multe mândre flori dezmerzi –
Dulce le dezmerzi la maluri
Și-n vârtoare mi le pierzi!

Du-le, Oltule, le mână,
Mândru tresărind mereu!
Numai una să-mi rămână:
Floarea sufletului meu!

S-o revăd mereu tot floare,
Farmec plaiurilor dând –
Caldă, vie, răzătoare,
Văile străluminând...

(*Convorbiri literare*, XLII, nr. 9,
septembrie 1908)

TORQUATO¹ CĂTRE LEONORA

Surâzătoare m-ai supus, iubire,
Și dulce mâna ta m-a-ncununat...
Ai fost aieve tu, dumnezeire,
Ori numai te-am visat?
...Ce vânt a pustiit cărarea mea –
Ce pas nebun al soartei?
Ieri, glasul tău ce-aproape răsuna,
Iar astăzi ce departe-i!
Ieri, sceptrul regilor ș-al tinereții –
Iar azi toiagul bietului proscris!
O! Leonora – cer pe veci închis!
Mai dulce decât orice vis al vieții,
Tu n-ai fost vis, tu n-ai fost numai vis:
Mi-o spune asprul cântec al furtunei,
Ce-acum sub frunte-mi s-a dezlănțuit –
Mi-o spun, șoptind, și frunzele cununei
Ce cu eternul chin m-a logodit!...

Și cât era de limpede izvorul,
Când a trecut cu setea-i călătorul!
Cum mulțumeam puternicilor zei

¹ Torquato Tasso (1544–1595) – poet italian, autor al cunoscutei epopei Ierusalimul liberat. Din pricina amărăciunilor îndurate în viață, ultimii săi ani au fost întunecați de nebunie. Destinul lui, reprezentativ pentru nefericirea poetului în societatea acelei vremi, a inspirat și o cunoscută dramă a lui Goethe.

Că se-ndurără să te știu pe tine –
Și cum mă socoteam în rând cu ei,
Când umbra ta trecea pe lângă mine!...
În urma ei, cu dulce-nfiorare
Plecăm ușor pleoapele-arzătoare,
Și ore-ntregi mă îngâna, duioasă,
A visurilor tânără crăiasă:
Vedeam privirea ta de suflet plină
Ș-a frunții tale marmură senină,
Bogatul păr ce-n unde lucitoare
Cădea pe umeri – pașii tăi, măreții:
Biruatorul mers al frumuseții
Ce-a răsărit din valuri legendare...
Trăiam visând... Nădejdea, lângă mine,
Îmi presăra cărarea cu lumine...
O stea de-argint, în păru-i lucitor –
Pe umeri albi, aripi nerăbdătoare:
Așa mergea-înfrățită cu-al meu dor
Copila cea etern surâzătoare,
Cu brațul alb întins în viitor...
Trăiam visând: Acesta e Amorul?
Dar unde-i arcul lui, săgetătorul?
Și unde-i rana-n veci nevindecată?
...Un gând abia pătruns –

Un glas din cer, ce caută răspuns
În două inimi gemene deodată –
O muzică-auzită
În somnul cel mai drag al dimineții,
Și care peste viața ta răpită
Adie-atât de blând, de lin, alene,
Atât de dulce o topește toată
În lumi aeriene,
Că n-ai mai vrea să te deștepți vreodată –
Și tremuri să nu steie cântăreții,
Să nu recazi în frânele vieții...

.
Ah, cine i-a gonit? De ce tăcură
Atât de fără veste cântătorii?
Când m-am trezit, când ochii mei văzură –
Nădejdea-n zare se pierdea cu norii.
Rămâi! Rămâi!
Dar umbra nu se-ndură...
Și-n gândul meu, cu vuiet de vâltoare,
Se împletesc dureri și sărbătoare –
Tot ce-am visat și toate câte fură...
Și-n veci nu voi putea, din amintire,
Să sting strălucitoarea ta icoană,
Întâiul fulger, cea dintâi privire,
Din care-atunci sorbeam dumnezeire –
Iar azi durere pentru vechea rană!

...Vibra de dulce freamăt tot palatul:
Pe fețe – răs zglobiu; în ochi – văpaie;
În arcuri – salbe de lumini vioaie;
Iar crini de-argint și trandafiri ca para
Îmbrățișau coloanele.... Ferrara
Sărbătorea mărirea ei de pace.
Deodată – parcă nimeni nu respiră.
Și, din tăcere-adâncă, se desface
Un glas de înger, însoțit de liră:
În corzi de-aramă, mâinile vrăjite
Aci fugeau, aci se-ngemănu,
Iar frunțile pe mână se lăsau –
Prelung, privighietori îndrăgostite
Din sufletele noastre răspundeau....
Urzeam din nou la visuri înmiite,
Ce niciodată nu sunt împlinite –
Și toate cu puțință ne păreau...
Ci tainic ochii tăi mă-nvăluiră:
Un negru văl căzu pe lumea toată –
Din tot ce-a fost n-a mai rămas, deodată,
Decât, ca-n fund de zări, doi ochi ș-o liră –
Și sufletu-mi ce-n ritmul ei respiră.

...Icoanele s-alungă-n mintea, mea:
Ocrotitori și albi, deasupra ta,
În dulcele suspin al adierii,
Se legănuu salcâmii primăverii,

Și, clătinându-și vârfurile-n floare,
În mii și mii scânteii tremurătoare
Sfărâmau lumina soarelui de mai
Pe crengi, pe flori, pe chipul tău bălai...
Pe-a frunții tale marmură senină
Lumini și umbre se-alungau...Părea
Că îngerul ascuns în umbra ta ,
Te mângâie, cu mâna-i de lumină,
Pe păr, pe ochi, pe lângă tâmpla fină...,
Simții atunci cât de frumoasă ești,
Ș-un val de foc mă-nvăluie deodată,
Iar inima-mi se strânse, fulgerată
De gândul: Pentru cine înflorești?
Tăcut m-apropiu... Tu, ca-n vis, mă cerți:
„De ce așa târziu și trist, Torquato?”
Și dulce m-ameninți, zâmbind mă ierți –
Și iarăși fruntea mea ai luminat-o...

.....

Orbire! Cânt nebun de visător
Îndrăgostit de propria-i ruină!
Cum a putut o rază de lumină
Să tulbure cel mai curat izvor?

Au cine-a spus că zeii sunt senini?
Întreagă ura lor am cunoscut-o!
Orbit de fulgere, reintru lin;
În liniștea ce-o clipă am pierdut-o.
Un joc e tot! Fugara fericire
Îmi pare o cerească povestire,
Pe care-am auzit-o, lăcrimând,
Din graiul dulce-al mamei picurând.

Ci iată! se sfârșește blândul mit –
Povestitorul merge să se culce –
Luminile se sting –

Ce cântec dulce
Trecu pe drum? Zâmbind, am adormit
Cu laurii pe frunte, ca în zori
Să mă deștept cu spini în locul lor...

(*Convorbiri literare*, XLII, nr. 2, februarie 1908)

POPORUL

I

...**C**ine trece pe poteca dintre moarte și viață?
E un neam; ce-avu pe vremuri o slăvită dimineață
Neam al meu! A morții cruce tu o duci de voie bună
Printre veacurile mândre ai avut și tu cunună,
Dar ai risipit-o singur, împărțind-o tuturor,
Cum împarte raze cerul, când s-arată aurora...

Mândre-s plaiurile tale, țară mândră între toate!
Și frumos se-ndoaie cerul peste văi și peste sate
Dar, oricât sclipesc pe tine plaiuri, cer, întreaga fire,
Tristă ești și neferice, căci la noi nu e iubire...
Și flăcării tăi sunt harnici, holdele îți sunt bogate,
Și copilele-ți duioase parcă sunt domnițe toate –
Dar zadarnic strângi la sânu-ți mii comori de fericire
Doina ta e numai lacrimi – căci la noi nu e iubire.
Cine-i cel ce dojenește boul care nu se-ndură
Să mai ducă la hrăpăreți cele bune pentru gură?
Cel ce tremură pe zloată, cel ce cade de arșiță?
Cel ce vine cu căciula la o poartă de domniță;
Cel ce numai de-o cămașă pentru-nmormântare strânge,
Din ce țese, din ce coase, din ce spânzură pe dânsul.
Din ce aurul îi zvârle, ca să-i amuțească plânsul?...

Cine-i cel ce se jelește că i-e masa-nlăcrămată?
Că nu-i vită în ogradă, că nu-i pită în covată;
Că, la cel ce hodinește, chinul n-are nici o plată;

Că la sânul mamei pruncul e-o pelincă înghețată,
Că la cer nu e nădejde, că la inimi nu-i crezare –
Că din leagăn i se cântă cântecul de-nmormântare?...

Pâine! Și pământul negru îl cuprinde pân' la glezne.
Pâine! Până la genuche, se ridică țărna, lesne.
Și încet-încet pământul îi ajunge pân' la gură:
Îi aude rugăciunea vechiul tată – și se-ndură
Să-i întindă-această pâine, care satură pe veci...
Asta ți-e povestea, frate, pân' cobori în tainiți reci!

II

Cum am să cert osânda soartei, tale,
Neam al răbdării, vecinic al răbdării?
Cum am să iert pe cel răpus de jale,
Când singur s-a plecat, supus, pierzării?

Pe leul care geme în robie,
Când ar putea c-un răcnet de mânie,
Să sfarme închisoarea-n care pierе –
Pe-acela nu-l plâng eu!
Flămândă și nevolnică putere!
Nu-ți dăruiesc nici un suspin al meu...

Voi Basarabi! Boieri de-odinioară!
Voi sunteți astăzi cei mai fericiți,
Că nu vedeți cum a primit să moară
Războinicul din timpii străluciți...

Cum am să uit eu vremea de-altădată,
Când îl priveați cu-n suflet mai frățesc,
Când nu-i goneați din piept mândria toată,
Nici cântecul din pragu-i părintesc?...

Cum am să uit acele vremi de-avânturi.
Când el intra în flăcări ca furtuna
Și cu veliții împărțea cununa
Și prăzile învinselor pământuri?

Când se-ntorcea, în rând cu voi, din lupte,
Cu fruntea înneacă-n strălucire,
Și, printre sulii lungi și-steaguri rupte,
Cântați moșiei imnuri de iubire;

Când, din chilia lor, arhipăstorii
Călăuzeau pe Domni pe căi cuprinse
Și binecuvântau învingătorii; –

Iar în oțelul spadelor aprinse
Zări nouă, răzătoare tuturoră,
Își răsfrângeau, mărețe, aurora...?

*

Proptit în coasă l-am văzut odată,
Cu pieptul gol, cu fruntea-nnourată,
Cu pletele în vânt...
Și-alătura de muta lui mânie
Femeia lui părea o vijelie
Cu mii de morți în fiecă cuvânt –
Iar un copil, plângând pe lângă mamă,
Se tot lipea de haina ei, cu teamă...

Și mai puternic l-am văzut altdată,
Privind spre-al fericiților castel,
Spre care nouri negri se arată.
Și negrii nouri el îi răscolea,
Și fulgerul din ochii lui pornea,

Iar tunetul era cuvântul urii...
El stăpânea puterile naturii,
Cu sufletul său larg și răzvrătit –
Iar coasa lui sclipea din depărtare.

Un fulger împlânzit,
Picat din cer la asprele-i picioare...

Ce mână a Destinului, o, frate,
Te-a aruncat pe drumul cel de pară?
Ce dor de luptă și de libertate
Te-a ridicat, la glasul dinafară?

„Așa te-am vrut, în visul meu fierbinte!
Așa am pus pe visul meu coroană!
E nendoielnic! Brațe de Romană
Te-au legănat, în cântec de morminte...

*

Pe-ntinsul țării, cine zace oare,
Acolo unde vin de-a valma norii?
Isuse! Răii sunt învingătorii –
Mi-o spune glasul celui care moare
Și plânsul mamei lui, și al surorii...

Ceresc copil, venit spre mângâiere!
Tu, ce-ai murit pe cruce iertător,

De ce n-ai dat și robilor putere!
Să-și ducă fără murmur chinul lor?

„Adânc ne-nghite noaptea, fără mâne,
Și nicăiri o rază nu zărim –
O, vino! Vin’! Nu ne lăsa, Stăpâne,
Cu blestemul pe buze să murim...”

O, vino iar în cuibul de păcate,
Să smulgi din mâni haine biciul greu.
Coboară iar – și adu-ne dreptate,
Să știm, și buni și răi, de Dumnezeu!...”

III

Cel ce-a căzut în câmpul țării mele
E poate-acuma pulbere aieve;
Dar în cuprinsul mântuit de rele
Copacul vecinic urcă alte seve...

Cum crește iarăși iarba-ntinerită!
Cum cântă toate luncile în floare?!

Cum se deşteaptă firea-nveselită,
Şi râde soarele a sărbătoare!

Iar, plugul se înfige-n brazdă iară,
Pe drumul tras de boul cel cuminte –
Şi-n urmă vine doina seculară,
Cu mai puţine lacrimi ca-nainte...

O, ne-a surâs şi nouă mila sorţii!
Cum să cobor pe negre, triste căi?
Eu cel dintăi să mor! Eu cel dintăi
Să duc solia sfântă-n lumea morţii!

Dormiţi de-acum în pace, umbre sfinte,
Voi cei mai buni, voi cei mai dragi ai lumii –
Voi ce-aţi căzut la pieptul cald al mumii
Şi n-aţi avut nici cruce pe morminte!

Ah, cum să vă-ncălzesc la sânu-mi, cete?
Cum să v-arăt ce e la vatra voastră!
Duios răsună cântece încete,
De la Carpaţi, la Dunărea albastră...

Priviți! Priviți, cum râde tot pământul!
Palate și bordeie se-nfrățesc –
Cu florile ce vi le-a dat mormântul
Nepoții voștri azi se-mpodobesc...

Iubire, tu, a lumilor coroană
Tu, vecinica, dumnezeiască floare!
Cât plâns, cât zbucium; câtă sângerare,
Pân-să răsari în inima umană!

Căci astfel este scris în cartea sorții:
De la întâiul leagăn la morminte, –
Să treacă lutul prin durerea morții,
Iar sufletul să meargă înainte.

Și pururi încercata omenire
Să uite toate spaimile ce fură –
Și să încheie blând, cu o zâmbire,
Acolo unde a purces cu ură...

(*Convorbiri literare*, XLIII, nr. 1, ianuarie 1909)

DESPĂRȚIRE

Domnița mea cu nume adorat
De îngeri și de oameni!
În calea cui? În care inimi seameni
Lumina zâmbetului tău curat?

Când am plecat, în ceasul cel din urmă,
Plângea în mine inima, de mult:
Părea că universul tot se curmă,
Și eu durerea lumilor ascult;

Ș-un gol, în mine, se făcu deodată,
De nu-l pot umple slăvile cerești –
Acest pământ bătrân, tăria toată,
Iubire ! numai tu le sprijinești...

Și spus'-am ochiului meu trist: Privește!
Cuprinde-o toată și-n străini o ia!
De-acum și până totul asfințește,
Nici umbra celei dragi nu vei vedea.

Și spus-am brațului: Îmbrățișează!
Înlănțuie-o la pieptul meu de foc!
De-acum și pân' se stinge-a lumii rază,
Nu vei cuprinde cel mai trist noroc.

De-acum voi sta cu brațele deschise
Și nici o umbră nu le va-ncălzi –
Și voi dori s-o văd măcar în vise.
Și nici acolo nu va străluci...

*

Și, poate, de eram un rege-al lumii –
Un geniu, care zguduie pământul
Când își rostește-n grai de foc cuvântul,
Cununa de stejar ar fi ascuns
A frunții mele vecinică paloare –
La dorul meu eu poate-aflam răspuns,
O, dulce-a suferinții mele floare!

Sau de-aș putea, pe-a gândului aripă,
Să mistui depărtarea într-o clipă!
În ceasul trist când mă supune dorul,
La casa voastră să mi-astâmpăr zborul:
Găsind din nou în vorba-ți caldă, bună,
Al fericirilor pierdut ecou,
Ca norul ce s-apropie de lună
Vieața mea ar străluci din nou.

...Dar, poate, ori pe care treaptă-a scării
Te-ar împietri vieața-nșelătoare:
De-ți dăruiește gloriei orbitoare,
Ori noaptea fără capăt a uitării;
De plânge-n lacrimi dorul, de departe
Ori subț privirea celei fără seamăn, –
Deopotrivă i-mpletit cu moarte
Amorul care nu-i nădejdiei geamăn.

*

O, stelelor! Cum prinde licuriciul
Să rătăcească-n voia lui, aprins,
De cum se lasă noaptea-n necuprins –
Așa v-aștept cu sete scânteierea:
Să coborâți pe văi tăceri adânci,
Să rătăcesc pe-ascunse căi, pe stânci,
Și singur să-mi hrănesc nemângâierea.
Cu mii de visuri să împodobesc
Icoana vie-a frumuseții sale –
În orice rază-a voastră s-o zăresc;
Să-mi fugă orice gând, pătruns de jale,
În jurul chipului dumnezeiesc,

Așa cum voi, vă frământați acum
În preajma junei blânde din senin;
Cum zboară mii de vieți de-o clipă, seara,
În jurul unei singure lumini,
Pân' le trimite moartea dulce para...

Și merge astfel cel rob al durerii,
De propria lui umbră însoțit,
Să spună nopții, vântului, tăcerii,
Povestea lui de dor nemărginit,
Pân' se-mblânzește rugul amintirii
Și lin se pleacă stelele spre stâns,
Iar în sălbateca grădină-a firii
Se umplu ochii florilor de plâns.

Și se tot duce, cât e depărtarea,
Pe stânci, ponoare, tainice cărări,
Pân' tace în frunziș privighetoarea.
Cu pieptul sfâșiat de suspinări,
Și, obosită, trece ciocârliei

Neisprăvitul plâns al nebuniei,
Să-l schimbe-n vii și vesele cântări.

Atunci, se-oprește, sfărâmat de cale,
Și cheamă somnul, care l-a uitat:
Lin, răsător și binecuvântat,
Ca-n zilele copilăriei sale.
Și iată! vine el, trimisul sorții,
Purtând în ochi un strop din marea morții
...Adormi ușor, adormi adânc, visează
Că luminosul ieri tot mai durează,
Și uită că ți-e viața sfâșiată –
Între-amândoi stă vecinicia toată.

(*Convorbiri literare*, XLII, nr. 10, octombrie 1908)

DIN PERIODICE

TRECUT

(după Lenau)

În amurg, pe-ntinsa mare,
Soarele demult s-a stins;
Și lumina zilei moare
Ca ecoul unui plâns...

Prin văzduh plutind molateci
Nori se-nlănțuiesc departe
Și pe cripta zilei moarte
Țes cununi ca de jăratec.

Printre lumile-n repaos
Ziua moartă s-a pierdut:
Înc-o clipă s-a adaos
Negurosului trecut.

Larg mormânt, tu mă-nfiori,
Înnoptat și trist trecut,
Căci în sânu-ți s-a pierdut,
Cu noianul de plânsori,
Și norocul ce-am avut.

*(Foaia interesantă, I, nr. 33,
24 august 1897)*

GHEȚARUL DE LA NORD

(după Hugo)

AMURG

Cutezător se-nalță
Ghețarul pân' la cer,
Râzându-și de când lumea
De crivăț și de ger...

Spre frații lui de-alături
Triumfător privește
Și haina cea de ghiață
Pe umeri îi sclipește.

Iar soarele în lavă,
Curgând pe vârful-i nins,
Îl schimbă, înroșindu-l
Într-un crater nestins.

NOAPTE

Târziu, – în pacea nopții
Năvalnice izvoare,
Cu spumă-amesticate,
S-azvârl tânguitoare...

Din vreme-n vreme codrii
Înăbușit vuiesc,
Și negrele furtune
În urlat se târesc...

În depărtări ghețarului,
În lumea nopții pare,
În zori de ziură vecinic
Ce luminează-n zare.

*(Foaia pentru toți, 11, nr. 46,
25 octombrie 1898)*

ORIENTALE

I

Eu sunt nefericitul din ariile arabe—
Odat-aveam palate și bande musulmane
Și-aveam la căpătâiu-mi în somn un cor de roabe
Cu sânurile goale, cu ochii de satane...

În vis îmi stau de pază cântările lor slabe
Când umbrele din iaduri au fulgere-n turbane –
Scrâșnind ca zomzomimii blestemele-n silabe –
Se repezeau cu torții izbite-n iatagane...

Aveam chiulaf de smirnă, eram frumos și tare,
În Meca de-al meu nume știa și Mohamet –
Dar prea-mi plăcură multe strânsori istovitoare.

Azi sunt ca scos din groapă, dar des, întretăiet,
Suflarea pătimașă de guri dogoritoare
O simt și-acum pe barbă, pe trapu-mi de schelet.

(*Carmen*, I, nr. 2, 20 iulie 1898)

II

Dar m-au închis pizmașii în turnul de la Nil,
Și-acum sub cerul veșnic senin, desfidător,
Mă regăsesc cu doru-mi – vâslaș cicălitor
Ce plimbă o cadână în nopțile de-April...

O văd, o simt aproape, – frumosul ei profil,
Pe jumătate-n umbră, se-nclină visător ;
I-s ochii de cărbune, și patimile lor
Din nou îmi toarnă-n sânge veninul cald, subtil.

Eu sunt nefericitul arab pe care pașii
Geloși îl ferecară în lanțuri, – ucigașii!
Azi vizitez haremul pe buze de sultane

Și pașii-mi poartă chipul gravat pe iatagane.
Cairul este mare, cadâncele-s frumoase,
Dar, vai, în turnul umed, rămas-au numai oase.

(*Carmen*, I, nr. 11, 20 decembrie 1899)

NOCTURNĂ

În iadul de-ntuneric nici frământări, nici sfadă...
Deasupra catedralei o pasăre de pradă,
Ca un satrap al nopții, amenință tăcerea...
Când fulgerul țâșnește și crapă noaptea-n cale-i,
Când vrăjile din visuri sunt toată mângâierea,
Au cine prinde-a plânge în orga catedralei?...

...Durere-atât de multă a fost închisă-n clape,
Încât, înăbușită, se zbuciumă să scape;
Și-n valuri se revarsă într-un amar duet
Și-atuncea se deșteaptă și orga suspinând
Și plânge până-n ziuă încet, tot mai încet,
Dar jalnic, tot mai jalnic, adormitor de blând.
Târziu – când pe ruine doar moartea mai veghează,
Întârziat aievea un plâns tot mai durează...
E-o agonie lungă de note ce-nfioară,
De parcă lumea-i moartă de veacuri și durerea
Tot mai trăiește încă, să-și mistuie puterea
Și tremură nebună, și plânge să nu moară.

(*Floare albastră*, I, nr. 4, 1 noiembrie 1898)

CAVALER...

E pierdut, pierdut trecutul,
Basm al faimelor dintâi –
Astăzi a ajuns ca scutul
Să și-l puie căpătâi.

Contemplându-se-n ruină
Drept pe calul său stătut,
Sub o pânză de lumină
Stă vestitul decăzut...

Și pe când se odihnește,
Umbra lui de cavaler
Înarmată-l ocrotește
Ca un paj trimis de cer...

(*Floare albastră*, I, nr. 29, 25 aprilie 1899)

REPAOS

(după François Coppée)¹

Slăbiți de strânsori, ne desprindem cu jale...
Rămâi liniștită, amică,
Să văd odihnindu-se fruntea ta mică
În aurul pletelor tale.

Nimic să nu spui – căci ceea ce-ai spune,
De multul noroc ce-i la tine,
Nu face cât zâmbetele clipelor pline
De recunoștinți și minune.

Coboară aripa pleoapei mai bine!
Reține sub sfânta ei pază
Extazul din ochi și cu el parfumează
Ascunsele gânduri de mine!...

Și eu, cât vei sta visătoare ca luna,
În coate proptit între perne,
Privi-voi de-aproape cum calmul s-așterne
Pe sân, potolindu-i furtuna.

(Convorbiri literare, XXXV, nr. 3, 1 martie 1901)

¹ Poet francez (1842–1908), a cărui operă vădește simpatia față de oamenii necăjiți.

ALABATROSUL

(după Charles Baudelaire)

Adesea marinarii, voind să se desfete,
Atrag pe punți în cursă gigantici albatrozi
Ce însoțesc corăbii, în legănite cete,
Pe-abisuri îmblânzite prin jertfe de matrozi.

Dar cum se văd pe scânduri, stăpânitorii slăvii
Devin ne-ndemânatici și înduioșător
Își poartă vastele-aripi târâș pe puntea năvii
Ca vâsle ostenite pe laturile lor.

Fochistu-i necăjește și, șchiopătând, dă zorul
Să imiteze mersul sfioșilor captivi –
Ridicol, slab și trândav s-arată zburătorul
Intimidat de râsul matrozilor naivi.

Poetul e asemeni monarhului furtunii
Ce vizitează norii râzându-și de arcași –
Proscris pe sol, în prada prigoanei și-a minciunii,
De aripile-i vaste se-mpiedică în pași.

(Convorbiri literare, XXXV, nr. 3, 1 martie 1901)

TRISTEȚEA LENOREI

(Sonet dublu)

Pe sub portale-ți stau în pază
Cavași¹ cu bărbile-argentine –
Răsar bătrânii să te vază
Trecând ca visul pe ruine...

Supuși sau suflete haine
Sub ochii tăi îngenunchează –
Ah, ochii tăi ce smulg suspine
Și ard ca soarele-n amiază!...

Tu ai palate ce sfidează
Splendoarea calmă-a lunii pline –
O, cea mai albă din regine,
Ce jale grea le populează?

„În nopțile de mai senine
E-atât de blândă-a lunii rază,
Și totuși firea plânge-n sine
Și trandafirii lăcrămează...

¹ *Cavas, cavaz* – agent de poliție în Turcia, aici cu sensul de păzitor, gardian.

Cu mine-a fost destinul darnic:
Un cer de-a pururea senin –
Hebe,¹ scânteietor paharnic,

Mi-a-ntins o cupă de rubin;
Dar cupa spumegă zadarnic
Când n-am în cinstea cui să-nchin!

.
Cu lacrimi sufletu-mi să-adapă
Privindu-i lespedea-n bujor..
Vezi tu o cruce lângă apă?

Acolo zace Leonor,
Și florile-au venit la groapă
Să plângă pe o soră-a lor..

(*Revista modernă*, I, nr. 8, 9 aprilie 1901)

¹ *Hebe* – zeița tinereții, fiica lui Zeus și Herei.

FARMEC DE LUNĂ

În ritmul lin al adierii
Doi meri s-alătură-nfloriți,
Șoptind duos în faptul serii
Ca doi amanți înlănțuiți.

Se miră floarea și suspină...
În loc de inimi arzătoare
Îndrăgostiții din grădină
Au câte o privighetoare.

Un cântec chemător vibrează:
E una din privighetori –
Cealaltă tace și visează
Cutremurată de fiori.

Dar cum apare luna nouă
Sclipind în frunza tremurată,
Privighetorile-amândouă
Încep să cânte – deodată.

(*Revista modernă*, I, nr. 13, 13 mai 1901)

DE PE ȚĂRM

Privesc în ochii tăi, femeie,
Și vreau să uit duiosul cânt:
Iubirea este o scânteie
Rătăcitoare pe pământ.

Ai fost amanta care-nșeală
Și totuși eu te iert, Mihlar,
Căci mângâierea ta regală
Preschimbă sufletu-n altar...

În prima zi de-nfiorare
Privim estatic de pe mal
La tinerețea lunii care
S-a smuls ca Venera din val.

Aieva alții-n clipele-aste
Văd poate-n stinse depărtări
Cum crainicul iubirii caste
Apune solitar pe mări.

Un singur gând mă-nfiorează
Sub blânda stelelor risipă!
Iubirea care-ncarcerează
O vecinicie într-o clipă.

Ca luna nopților senine
A pribegit mângâietoare
Și dacă se aprinde-n mine
E semn că-n alte inimi moare!...

(*Revista modernă*, I, nr. 14,
21 mai 1901)

CEL MAI FRUMOS...

Pe ploaie, pe senin, sau pe ninsoare,
În zdrențe, blonda Lara
Din curți în curți pășește gânditoare.
Purtând sub braț ghitara.

Nu-i nimeni să se-ndure sau să-asculte
De cerșetoare-afară –
Pe cine să-l atragă-atât de multe
Jelanii pe ghitară!...

Dar un drumeț ce auzise numa
Cântări de veselie,
Și care umblă sfâșiat acum
De-o suferință vie,

Își odihnește în pavaj toiagul
Și-o clipă-l umple plânsul:
O, glas al foamei, te-a-nțeles pribeagul
De când te zbați și-ntr-însul!...

Căci astfel e sortit – o ironie.
A zilelor de mâine!—
Cel mai frumos din cântece să fie
Un strigăt pentru pâine...

(*Revista modernă*, I, nr. 18, 18 iunie 1901)

TRIUMF

(Fragment)

În dimineți frumoase ca visul de-altă vreme
Tot lanul e un zâmbet zglobiu și fericit,
Iar muncitoru-i vesel că-a izbutit să cheme
O auroră nouă dintr-un pământ trudit.
Trudit dar bun, cosașul o-mparte tuturoră,
Și rumene copile se-ntrec doinind la strâns –
Ca spicele din holdă ar vrea să-ncingă hora,
Dar cântecul le-ndeamnă la muncă – și la plâns...
Acum e jalnic cântul, apasă ca o ceată,
Acum solemn și vesel de parcă-n el s-adună
Făgăduinți de pace și dragostea de viață
A celor ce-o să vie p-o lume mult mai bună.

.....

(Revista modernă, I, nr. 2, 19 august 1901)

ÎNCHINARE

Când se-nsenină cerul, cu mii de stele-n față,
Nemărginirea mării în raze se răsfăță;
Iar când își pune slava un obrăzar de nori,
Pe mare cade noapte, iar vântul dă fiori...

Și lacrimile slăvii, și fulgerele-i toate
Ea le primește-n sânul-i ce plânge și se zbate,
Iubito! Astfel viața-mi legată-i de a ta,
Din cea dintâi clipită de-nfiorare-a mea...

Zâmbești? Pe chipu-mi cade o rază fericită...
Urăști? Îndrept spre dușmani o spadă ascuțită;
Iar când te văd în lacrimi, mi-i sufletul cernit
Și-n pieptul meu se zbate un demon răzvrătit...

(*Viața literară și artistică*, I, nr. 15, 22 aprilie 1907)

PRIMĂVARA

Cu făptura ei de floare
Și cu daruri noi,
Veșnica biruitoare
A sosit la noi.

Trandafirii aurorii
Sunt obrații ei,
Văl de-argint ea are norii
Albi și subțirei.

Naltă, mândră, stă-n picioare,
În rădvan domnesc...
Gingaș chip de fată are,
Brațul – voinicesc.

Viu strunește-n aer zâna
Roibi hrăniți cu jar:
Cai de vânt scăpați din mâna
Cruntului Ghenar.

Bubuind înaintează
Pe un pod de nori,
Până iese-n drum de rază
Străjuit de flori...

La rădvanul ei, în soare,
Să privești nu poți!
Ard la osii pietre rare –
Fulgere la roți.

Ferecați de caru-i de-aur
Vin, în pas zorit,
Crivățul cel nebun și Faur
Cel neisprăvit.

Ea-și privește cu mândrie
Prinșii de război –
Chiuie de .bucurie
Roibilor apoi...

Și rădvanul de lumină
Trece scăpărând –
Brazi și palteni i se-nchină,
Freamătă pe rând;

Apele i-aruncă perle,
Când o simt trecând;
Grauri se rotesc, și mierle –
O petrec cântând.

Fulgeră din zbor... Sub roate
la ce-i slab sau mort:
Sfarmă crengile uscate,
Rupe-al iernii tort.

Năruie pe unde trece
Cuiburile vechi –
Și cu sufletul petrece
Tinere perechi.

Peste ochii lor adie
Văluri de colorii;
De la sânul ei, zglobie,
Le aruncă flori...

Flori de rug, flori de zăpadă,
Zboară-n lunci mereu –
Ah, și una fu să cadă
Drept la pieptul meu!

Semn zeița face-n pripă
Roibilor să stea –
Ah, și ei opresc o clipă
Drept la poarta mea!

„Fii la noi binevenită
Tu, regina mea!
Mâi, de-acu, la noi, iubită,
Nu te depărta!”

Ea mă mângâie, c-o mână...
– Țineți-o, voi, sorți! –
Mult nu poate să rămână:
Sunt și alte porți!

Dus cu sufletul aiure,
O petrec în văi,
Peste vârfuri de pădure,
Pe cotite căi...

Dintr-un timp se-nalță tare,
Urcă în țării...
După ea se iau în zare
Stol de ciocârlii.

Dar și zborul lor se curmă,
Și cântarea lor –
Codrii verzi rămân în urmă,
Flori jelesc de dor...

Printre raze mii, nebuna
Se topește-n zbor –
Păru-i fâlfâie totuna
Cu mătasea lor.

(*Convorbiri literare*, XLIV,
nr. 2, aprilie 1910)

NOCTURNĂ

La casele cu brazi în poartă
Zăvoru-i tras, ograda moartă.
O candelă-ntr-un colț clipește,
Sporind singurătatea grea...
De-acum și candela-ațipește –
Adormi și tu, nădejdea mea!

Pe plaiuri, sus, un bucium moare
Și focurile-s tot mai rare.
Departe,-n văi adânci, prin pietre,
Izvorul glăsuiește-abia...
Dorm toți în jurul stinsei vetre –
Adormi și tu, iubirea mea!

În bură de lumină dulce
Coboară luna să se culce
Tăcerea aripa-ți desface,
Ținând pământul tot sub ea...
Pământ și ceruri dorm în pace –
Adormi și tu, durerea mea!

(*Convorbiri literare*, XLIV, nr. 8,
octombrie 1910)

LUI LEO TOLSTOI

Dormi în mândra ta poiană, împăcat cu Dumnezeu!
Odihnește printre umbre, idol sufletului meu...
Cum vegheai de blând la vatra inimii universale
Și-o rugai să nu se stingă!... Tolstoi, pace umbrei tale!
Azi, la groapa ta Pământul șade gânditor și cată,
Cum să-nchege iar tiparul ce-a pierit cu tine-odată.
Șade gânditor Pământul și se-ntreabă, se-nfioară:
Cine-i va mai duce-o parte din a crucii lui povară?
Cine va veni să surpe de pe tronu-i trinitatea
Veșnic lacomă de jertfe: foamea, fierul, nedreptatea?
Ah, ce braț va fi puternic să vâneze-această fiară,
Care i-a supus grumazul și din fugă îl doboară?...

Iată, s-a lăsat amurgul pe colină și pe vale...
Un pribeag, pierdut în umbră, cântă strămoșeasca jale.
Deodată-i curmă glasul semnul unui nou mormânt;
Se descopere și cade la pământ, cu suflet frânt:
„Pâinea inimii flămânde și vestmântul celor goi,
Fie-ți bun pământul, tată, cum ai fost și tu cu noi!
Cel din urmă strop de suflet a plecat cu tine-odată –
Ne-ai lăsat săraci pe lume și cu suferința toată...”

*

De când a mijit în tină cea dintâi scânteie-naltă,
Două vechi surori se ceartă și se-mbună laolaltă:
Cea mai mare e Durerea, iar Nădejdea-i cea mezină –
Una geamănă cu noaptea, alta floare de lumină...

Roza veșnic-a vieții tot din mâinile lor iese:
Una-i pregătește spinii, alta florile îi țese –
Harnic țese flori la haina Amăgirii ce nu minte,
Și, dansând divine dansuri între spade și morminte,
Dând drumeților veciei a veciei sfântă rază!...

Geniu-nalt! Ruini sunt astăzi inimile tuturor!
Cain nenăscut, Durerea, își ucide-n taină sora,
Și din aripile-i negre fâlfâind peste morminte
Stinge pentru totdeauna ochiul candeliei cei sfinte...
...Și sufletu-mi ce-odată nu știa ce-i suferința
Trist, scânteie cu scânteie, destrămatu-s-a credința.
Cea din urmă pâlpăire moare-n pieptul meu învins,
Speriind în juru-mi noaptea, ca opaițul pe stins...

Cum să mă apropii oare de copiii suferinței
Și să șterg din ochii veștezi lacrimile umilinței?
Când un frate-al meu se stinge și privirea lui îmi cere
O nădejde ce nu moare, un cuvânt de mângâiere,
Eu să-i spun ce bun e omul și ce milostiv e cerul?
În atâtea răni de veacuri să ating, cucernic, fierul?
Ori să spun: De-acum se stinge chinul tău de totdeauna,
De-acum n-ai să sângeri, frate; de acum trecu furtuna...
De acum și până-apune cel din urmă soare-al lumii.
Vei dormi, dormi în pace, ca un prunc la sânul mummii.
Iată tot ce-ți mai rămâne dincolo de-a vieții ceață:
Ăsta-i cerul, asta-i plata, asta-i veșnica viață!

Tolstoi, Tolstoi! Cea mai mare mângâiere-a omenirii
A ajuns să fie astăzi visul orb al nimicirii...
Despecetluiește-o clipă gura negrului mormânt!
Spune că trăiești și astăzi... că n-ai fost numai pământ...

Dacă știi acuma taina pentru care plânge huma.
Din albastrele ținuturi, unde ai un tron acuma –
Ca o rază care vine în noroi să strălucească,
Lasă sufletul tău, tată, pân-la noi, să rătăcească
Și să spună-n ceasuri grele: „Este, Unul ce, veghează!
Om învins de necredință! El te are-n a lui pază!
El te-aude, când nu poate suferința ta să geamă –
El te vede, când se-așterne peste ochiul tău maramă –
El veghează lângă tine la un foc umil de sfeșnic
Și te cheamă către Dânsul, cu surâsul lui cel veșnic –
Iar când cad pe-a tale oase bulgării la-nmormântare,
El te strânge cald în brațe, să-ți dea veșnica suflare.”

...Dar la plânsetele lumii taci chiar tu, ce ne-ai iubit!
Ah, de când se învâртеște ăst pământ nefericit,
Aiurit oprindu-și ochii, când pe cer, când pe morminte,
Omul sângeră și-ntreabă... iară morții tac-naainte.

*

Om nebun! întrebi zadarnic... Veșnica Putere mută
Pentru un suspin de-o clipă căile nu și le mută.
Tu ai vrea să știi din leagăn taina vieții și a morții?

Vrei să smulgi tot adevărul care doarme-n pumnul sorții?
Om nebun, adoarme-ți setea și așteaptă pân-la moarte –
A lui veșnică putere lutul n-ar putea s-o poarte...

Mergi și luptă fără murmur, pân-ți-e calea isprăvită!
Darnică și înțeleaptă și în sine prea mărită
E Puterea fără margini care a găsit cu cale
Singur tu să fii pe lume creatorul soartei tale...
Azi în slăvile albastre îngerii nu mai coboară,
Și Iacov nu mai trăește să dureze altă scară –
Singur se găsește omul între marginile-aceste:
Mântuirea sa într-însul, moartea tot într-însul este.

Omul e-o dumnezeire ce se caută pe sine,
Dar se vede împărțită și se crede că-i alt cine...
Căci în toți e-un singur suflet, dar acela nu se vede –
Alții o să înțeleagă ce azi ochiul nu mai crede.
Alții vor pricepe-odată, când s-o răzbuna furtuna,
Că acela ce răpune cu răpusul este una –
Și vor scrie-adânc în inimi, după veacuri de mizerii,
Că-n iubire fără margini este marginea durerii!...

(*Convorbiri literare*, an XIV, ianuarie 1911)

ȘOIMUL

„**S**oimule, ce-mi cazi din zbor,
Ce ți-e glasul cobitor,
Ce ți-e sufletul rănit,
Șoimule neogoit?

Ori vrun vultur te-a ajuns,
Ori săgeata te-a pătruns,
Ori iubita te-a lăsat,
Șoimule nemângâiat?”

„Vulturul nu m-a ajuns,
Fierul greu nu m-a pătruns,
Iar iubita mea, din zori,
Mă așteaptă sus, în nori.

Numai zborul mi-l lăsa
La izvorul de pe plai,
Numai ochii mi-i rotii –
Și pe cine îmi zării?
Floare albă, legănată,
De voinici încunjurată:

Umil calea i-aținea,
Altul din cofiță bea,
Iar, din toți cel mai viclean
Brațul și-l făcea colan
Și de mijloc mi-o-ncingea
Și din grai o dezmierda.

Mândra când mi-l auzea,
Pieptul tânăr îi creștea,
Fața albă-și dăruia –
Fața ei cu stelele,
Gâtul cu măgelele,
Mâna cu inelele.

Și mai știi, mare, ori ba,
Mândra cine îmi era?
Dorul tău de astă-vară,
Cu mijloc de trestioară
Și cu salba legănată,
Ce-i de tine cumpărată,
Cu inele strălucite,
Tot de tine dăruite.”

„Șoimule, limbă vicleană,
Nu-mi fi pasăre dușmană,
Că te-oi blestema odată
Să n-ai loc în lumea toată,
Vulturul să te gonească,
Aripa să-ți obosească,
Gheară lungă
Să te-ajungă
Și să-ți zboare penele
Prin toate poienele,
Și să-ți rupă limba rea,
Cum îmi rupi tu inima!”

(*Convorbiri literare*, XLV,
nr. 3, martie 1911)

ROMANȚĂ

De dimineată, când deschizi fereastra,
Un fulger smulge soarele din ea
Și fulgerul te-arată orbitoare,
Din geam în geam tresare,
Și trece-n pieptul meu, stăpâna mea.

Când tu apari în tainica grădină,
O mierlă te slăvește, ca-n povești,
Și tu ascuți, ascuți surâzătoare,
Și treci, pe gânduri... Floare după floare
Îți poartă trena rochii-mpărătești.
Și sufletul, și sufletul din mine
O mierlă e. L-ascult cu ochii uzi.

Tot glasul lui e-un lanț de dulci suspine,
O rugă nesfârșită către tine...
Tu însă nu-l auzi, tu nu-l auzi.

Mai fericită-i umbra ta ca mine,
Mai fericită este umbra ta;
Ea peste zi de pasul tău se ține,
Iar seara odihnește lângă tine,
Când dulci vedenii prind a te-ngâna.

Când stai la foc, privindu-l lung, pierdută,
Cu mâinile-nfrățite pe genunchi,
Când te-mpresoară, ca un zid, tăcerea –
La tine-și poartă sufletu-mi durerea,
Spre tine-și duce-al viselor mănunchi.

Nu-l simți atunci? – nu-l simți plutind asupra-ți?
El până-n ziuă cere-a-ți cuvânta,
El până-n zori e paznic casei tale,
Și tremură la vânt, și cântă-a jale,
Cu brazii tineri din ograda ta.

(*Convorbiri literare*, XLV, nr. 5, mai 1911)

MAMĂ

Din vârsta fericirii fără minte
Icoane dragi mi-apar mereu-nainte:

De lume răzlețită și sfioasă,
În ramă de salcâm zăresc o casă.

Și-n casă, într-un colț întunecat,
Văd un copil de mama lui certat,

El mâinile și-ntinde spre iertare,
Dar ea-i tăcută și nendurătoare.

Din toți câți trec, nu-i nimeni să-l aline!
Și plânge-năbușit copilul –
Ș-adoarme în suspine.

Dar peste noapte-o biruiește dorul –
Din somnu-i sare muma,
Și spre ungherul unde-i doarme-odorul
Pășește-n vârful degetelor numa.

Pe somnul lui cel lin
Duioasă se-nclină;
De-al vieții sale chin
Un zâmbet i-anină.

Zbucnește făr' zăgaz
Iubirea ei mută –
Și plânsul lui obraz
Plângând îl sărută.

Și mii de mângâieri
Pe creștet i-adună –
De ziua cea de ieri
Ce dulce-l răzbună!

El simte cum s-apleacă peste dânsul
O umbră bună ce l-ar dezmierda –
Și-ntr-un suspin, pe când ea-i șterge
plânsul,
Întinde brațele lui mici spre ea.

De gâtul ei s-atârnă în neștire –
Toți îngerii din ceruri îi sunt frați!
Învăluți, de-a candeliei lucire,
Copil și mamă dorm îmbrățișați...

II

Tu, inimă de mamă, soarta mea,
De ce mi-ascunzi tu darurile tale?
Căci la pământ căzui cu sete grea
Și iată! a secat izvoru-n cale...

La porți străine am cerșit iubire,
Și porțile cu zgomot s-au închis!
Iar unde-am vrut să picur fericire
Am otrăvit dumnezeescul vis.

O, mamă! o nădejde mă mai ține:
Că n-ai să-ți uiți copilul în străini –
Că în curând mă vei chema la tine,
Să gust din rodul veșnicilor spini...;

Că, bună, vei veni să-mi vindecî rana
În clipa sfântă când voi adormi,
Când sub pleoape voi strivi icoana
Acestei lumi – ce n-a fost, nici va fi...

Înalță-mă atunci, spălat de rău,
În lumea inimii ș-a frumuseții,
Să mă deștept din somnul greu al vieții,
Plângând, de mult noroc, la pieptul tău.

(*Convorbiri literare*, XLV, nr. 10, octombrie 1911)

CÂNTEC

„**G**hiocel, ce-mi ieși pe coastă
Cu plăpânde foi!
Gerul, vântul te adastă –
Ce-ai venit la noi?

Pete albe de zăpadă
Stau în preajma ta,
Iară mâine va să cadă
Iarnă și mai grea.”

„Las’ să vină vântul, gerul,
Bală cât de mult!
Mi-a trimes o rază cerul –
Eu de cer ascult.

Soarele din slăvi mă cheamă,
Soarele divin.
Rupe-a norilor maramă,
Să-l privesc deplin.

Mâine fi-va nor? Ce-mi pasă
Mâine ce-o mai fi!
Astăzi lumea e frumoasă –
Azi voi înflori.”

„Ghiocel, ce mult te-asemeni
Sufletului meu!
Ne-a făcut, pesemne, gemeni
Unul Dumnezeu.

N-a murit de tot durerea
Dragostei de ieri –
Și mă cere mângâierea
Unei noi dureri.

Ghiocel, luminate,
Haide, la un gând!
Chiar de ne-om trezi, măi frate,
Mâine-n zori plângând...”

(*Convorbiri literare*, XLVI,
nr. 4, aprilie 1912)

VÂRFUL CU DOR

Ce viu sclipesc sub cer Bucegii!
Numai eternul Vârf cu Dor,
Înstreinat de lumea noastră,
Se pierde-n taina unui nor.

Zadarnic razele de soare
Vor să destrame vălu-i greu,
Zadarnic cearcă să-l patrună
Și sufletul, și ochiul meu.

El înde el petrece singur,
Ca geniul cu gândirea lui –
Nu-l mișcă vuietele vremii,
Nici rugăciunea nimănu.

Târziu, când ți-a pierit nădejdea,
Te lasă-o clipă să-l admiri,
Măreț din vălu-i se arată
Adânc uimitelor priviri.

Și-ncet se-nchide iar în taina-i
Nempărțășită nimănu,
Tăcut și mândru ca un rege
Gelos de maiestatea lui,

(*Convorbiri literare*, XLVII,
nr. 1, ianuarie 1913)

EPIGRAME¹*Lui Teleor*²

În lumea glumei Teleor e rege,
A spus-o el, și pare-așa să fie.
Miniștrii-i sunt epigramaști, o mie,
Și lucrul de la sine se-nțelege:
Miniștrii fac concepte pe hârtie,
Iar el, ca un monarh, numai subscrie...

II

(variantă)

D. Teleor e-al epigramei rege.
Slujbașii lui: epigramaști o mie –
Ei fac conceptele și, se înțelege:
El, ca un rege, numai le subscrie!

¹ Scrise în anul 1901 (după cum mărturisește poetul într-o scrisoare din 3 mai 1901.

² Pseudonim, apoi nume oficial al lui D. Constantinescu, publicist român.

III

(variantă)

El știe epigrame câte stele!
Și-amar își bate joc de cele rele,
Căci nu le poate întrebuința –
Iar de-a găsit de spirit câteva,
Găsi un chip să-și râdă și de ele:
Le publică sub semnătura sa.

(România viitoare, III, nr. 15, 30 ianuarie 1922)

CÂNTEC DE MARTIE¹

A fugit din lume faur,
Trist și nejelit –
Cu săgețile-i de aur,
Martie l-a gonit...

Albi plutesc și roșii norii
Peste munți și chei,
Parcă sufletu-aurorii
A rămas în ei...

Gârlele și-ncep fanfara,
Și, pornind șuvoi,
Strigă-n lume: primăvara
A sosit la noi!

Ce gândești la vremuri duse
Și suspini mereu?

¹ Poezia este publicată în *Românul* cu următoarea mențiune: „Din pietate pentru cel dispărut retipărim acest cântec frumos care fusese scris pentru ziarul *Românul* acum un an când poetul era încă rob de elanul unei tinereți viguroase”.

Lasă visele apuse,
Suflete al meu!

Uită lumile de stele,
Ce-au căzut pălind –
Bucură-te de acele
Care se aprind...

Ah, ce dulce e povara
Mugurilor noi!
Primăvara, primăvara
A sosit la noi...

(*Românul*, Arad, III, nr. 73,
31 martie 1913)

DE-AȘ AVEA EU COIFUL DIN POVESTE

De-aș avea eu coiful din poveste,
Să colind prin lume nezărit,
M-aș opri la voi fără de veste,
Să citesc în sufletu-ți iubit.

De-oi simți că alte rândunele
Ocolesc acum casa ta,
Că la geamul tău bat alte stele
Și-al tău suflet prinde a uita,

Neștiut m-aș pierde iar în lume,
Făr' să blestem, fără să mă plâng,
Ca-ntr-o deznădejde fără nume
Dorul meu de tine să mi-l stâng.

Dară, de torci la vechiul vis, statornic,
De citești în lacrimi slova mea,

Brațele de le-ai întinde dornic
Și pe nume tu de m-ai chema –

În iatacul tău, în clipe dese,
Flori și flăcări s-ar înfiora,
Dezmierdări și șoapte nențelese
Părul tâmplei ți l-ar tremura;

Coiful mi l-aș smulge cu grăbire
Ș-o poveste nouă s-ar urzi –
Îngerul tău paznic cu uimire
Ochii tineri și-ar acoperi.

(*Flacăra*, IV, nr. 9–10, 20 decembrie 1914)

DOMNIȚA DIN VIS

Cum se ridică negura, pe lună,
Plutind în visuri albe – pân' se-mparte...
Cum cântă crângurile de răsună,
Când râde dimineața de departe;
Așa-mi îneci tu inima de cânturi,
De-o sete care nu se mai alină!
Așa mă urci spre veșnice pământuri.
Domnița mea, cu ochii în lumină –
Cu ochii tăi în care se adună
Cerescul foc al stelei din tărie,
Cu albul chip al tău de zee bună,
Cu zâmbet de eternă curăție...

Pân' nu te-am întâlnit în lumea toată
Voioasă pribegia îmi părea;
Ci-n visul meu tu ai trecut deodată
Și am simțit atunci cât e de grea...
Luceai ca steaua ce-nfloarește zarea,
Și sufletu-mi din noapte te-a chemat,
Dar, măsurând cu spaimă depărtarea,
Tăcut s-a-nchis în el, – s-a-nmormântat...
Ci de-ți plecai urechea, în tăcere-i
Acolo-n fund tu ai fi auzit

Un glas ce numai luptă și durere-i –
Un strigăt după sufletu-ți iubit...
Și iată! Astăzi e chiar el cu mine...
Te simt, te mângâi și mă-ntreb mereu
De-au fost vreodată în trecutul meu
Acele zile reci, pustii de tine...
N-au fost! Răspunde lunca-ntinerită...
N-au fost! N-au fost! Spun toate-n graiul lor –
Ah, inima-mi de vise-i cucerită
Ca martie de muguri și de flori!
A cângurilor veselă beție,
Când se vestește-n răsărit lucirea,
E un suspin pe lângă fericirea
Din sufletu-mi ce azi se-nchină ție...

Dă-mi mii de ochi, dă-mi stelele din slavă,
Să te privesc cu drag o veșnicie!
Ah, dați-mi mii de coruri de dumbravă
Și mii de brațe care s-o reție!
Căci ea, copila raiului, iubirea
Prin sufletu-mi își face astăzi cale...
Sub cer trăiește numai fericirea –
Și eu, ecoul cântecelor sale...

*

E ora când se culcă pământeni
Și numa-ndrăgostitul rățăcește;
Când la răscruce priveghează genii.
Iar râul șopotește – șopotește...
Când luna ca o liră de lumină
Atârnă peste plaiuri argintate
Și prin cântarea ei de taină plină
Descântă mii de valuri legănate;
Când după melodia cea din fire
S-aruncă mii de inimi ce visează –
Și mii de veacuri spun de fericire
Din fiecare strună-a ei de rază...
Iar tu te pierzi în vis ca trubadurii
Și te cufunzi în lumi ce-au fost odată –
Și-n fiece cântare deșteptată
Auzi cum bate sufletul naturii...

Și noi avem o rază de iubire
Pe lira veacurilor ce trecură –
Și noi suntem o caldă tresărire
A inimii ce bate în natură...
Și ne oprim ades în aiurare,
Și ne oprim la fiecare pas –
Și-acum te văd întreagă-n strălucire,
Acum pe chip o umbra ți-a rămas...

Iar tu te-apleci ades la câte-o floare:
Ai vrea s-o rupi și să mi-o dăruiești,
Dar ea se apără cu-o tremurare –
Și tu o ierți, iubito, și zâmbești...

Iar altele ca mâini împreunate
Ce-ocrotesc o flacăra de vânt,
La orice adiere legănate,
Se-nclină visătoare la pământ...
Acea văpaie care e în ele
O trec din floare-n floare cât trăiesc –
Pe ceruri ne urmează mii de stele,
Și mii de flori în raiul pământesc...
Și ea, copila visului, iubirea,
Se-nalță uriașă pân' la cer,
Ca flacăra ce poartă amintirea
De unde-a smuls-o-n vremi un braț de fer.

Și din adânc, din pacea slăvii-albastre,
Din sufletul luminii ce se cerne,
S-așează peste inimile noastre.
Ceva din liniștea celor eterne.

(*Convorbiri literare*, XLIX, nr. 1, ianuarie 1915)

SONET

De cum mă simt sub ochii tăi, măreții,
Și patimi, și dureri adorm deodată;
Ca cel dintâi surâs al dimineții,
Așa îmi simt ființa de curată... ,

Și-aud ca-n vis, ca-n leagănul vieții
O muzică ce umple lumea toată:
E cântecul ce-l auzeau odată
Pitagora seninul și poezii.

Deodată-mi spui ceva în stinse șoapte
Se umplu ochii mei și-ai tăi de noapte.
Cu noi aleargă, vâjâie pământul.

Și-aș vrea să mă destrame-atunci furtuna,
Să ne cufunde-n tot – să fim totuna
Cu flacăra, cu sunetul, cu vântul...

(*Convorbiri literare*, LIV, nr. 3, martie 1922)

NOAPTE DE VARĂ

...**L**acul tremură în roate,
Formele treptat învie:
Phoebe¹ tremură pe toate
Răsărirea ei târzie...

Ce artist, ce geniu faur
Smulse clipei trecătoare
Luna, idolul de aur
Al perechilor în floare?

Ca o sufletească mană
Zboară străluciri sub astre, –
Dar în van aștern sub pană
Visul nopților albastre –

De rămâi vieața toată
Singură, urând iubirea,
N-ai să înțelegei vrodată
Cât e de frumoasă firea...

(*Convorbiri literare*, LIV, nr. 4, aprilie 1922)

¹ *Phébé* – numele lunii.

DEDICAȚIE

Pe câmpuri, noaptea, până-n zori
Plâng după soare mii de flori...

Iar soarele, văzând că-n taină
Au plâns domnițele frumoase,
Preface roua de pe ele
În mii de pietre prețioase...

Așa, un zâmbet, o privire
Ridică sufletele slabe,
Și toate lacrimile noastre
Ni le preschimbă în podoabe.

(*Convorbiri literare*, LVI, nr. 5, mai 1924)

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

TRIVALE: Și Cerna s-a găsit la început în cătușele eminescianismului, urmele lor s-au resimțit adânc până-n concepția poeziei sale de mai târziu – precum în *Floare și genune* iar în armonia versurilor, până la sfârșit. Dar dacă n-a izbutit să biruie deplin obsesiunea eminesciană, nimeni n-a reușit totuși să se ridice cu atâta avânt împotriva ei, opunându-i o concepție optimisă a vieții atât de originală și atât de incisivă. Dacă afirmarea hotărâtă a existenței a fost întrupată – în mod *latent* - cu mai multă energie în Coșbuc și în Goga, niciodată în poezia noastră dragostea de viață și elanul expansiunii ei n-au fost înălțate la o concepție filosofică așa de caracteristică, precum ne-a dat-o Cerna.

Și mai întâi nimeni n-a cântat cu un elan mai aprins și mai cuceritor *beția* fericirii de a trăi – fericire al cărei esență e iubirea – ca autorul *Nopței*, al celui mai entuziast imn al iubirii în literatura noastră; nimeni n-a simțit cu atâta putere *imensitatea* acestei fericiri a vieții, ce nu mai încapă în suflet, ci simte nevoia irezistibilă a expansiunii în întreaga lume. Pentru poetul nostru iubirea e prețul și chintesența vieții întregi.

Tot ce-a visat pământul vreodată
Tot ce-ar putea să dea viața toată
E-n clipa sfântă care vă-nfioară...
Se pare că umana nemurire
Au pus-o zeii în visul de iubire.

(Șoapte)

Dar o fericire așa de uriașă nu poate fi limitată în două inimi; ea se revarsă asupra tuturor generațiilor următoare:

Și dacă nebunii divine
Vă smulg în ceruri tremurând,
E că un neam întreg ce vine,
Se bucură cu voi în rând –

(Ecouri)

spune poetul celor ce se iubesc – răstălmăcind, în sensul său, pe Schopenhauer; ea se revarsă apoi ca o mare de văpaie asupra firii întregi înecând-o...

Poezia lui s-a ridicat la măreția și noblețea de concepție a poemei *Către pace*, unde Cerna a știut să concentreze toate aspirațiile și toate durerile cari frământă vremea noastră. Toate aspirațiile noastre se îndreaptă spre blânda zeiță a păcii; dar nu vrem pacea care să nu fie decât încremenirea pe veci a relilor adânci de care suferim:

O zee, dacă sceptru-ți ar fi să-ncremenească
În formele, de astăzi viața pământească,
Rămâi mai bine-n lumea visării ne-mplinite.

Numai după ce rănilor *naționale* vor fi lecuite prin crâncene lupte, cari să înfiripeze visul neamului nostru, numai după ce rănilor *omenirii* vor fi vindecate prin stabilirea dreptății sociale în lume, numai atunci neamul și omenirea mulțumită va întrona pe zeea păcii vecinice. Până atunci însă noi ne vom jertfi cu toții, ca s-o putem întrupa după visurile noastre. [...]

Atâta largime de concepție și amploare de stări sufletești – în expansiunea sentimentelor sociale, duceau pe unii cu gândul la *Anul 1840* al lui Alexandrescu; ele făceau pe mulți să privească din Egiptul robiei eminesciane, spre maturitatea poetică a lui Cerna ca spre o țară a făgăduinței.

Dar Cerna n-a ajuns să dea înfiripare deplină uriașelor lui făgăduinți. În ceea ce a scris, răsună încă adânc și surd, ca laitmotive înăbușite, vibrații eminesciane: dragostea lui, neîmpărtășită și lăncezitoare, prea amintește pe a lui Eminescu, iar armonia eminesciană îl urmărește tiranic și îi înlănțuie – ca în *Printre lacrimi* – până și unele din cele mai personale avânturi. Să realizeze o armonie a sa, puternică și cuceritoare, să dea concepției sale așa de originale despre viață, acea maturitate și acea ținutire în forme definitive, care face forța gigantică de obsesiune a lui Eminescu – să înalțe într-un cuvânt muntele scăldat în lumină al poeziei sale, care să sfideze piscul înmăsurat eminescian: acolo nu i-a fost dat să ajungă lui Cerna.

Dar se pare că singurul lucru ce l-a împiedicat să ajungă acolo, a fost vitregia destinului său și al poeziei românești. Căci nemăsurate potențialități se zbăteau într-însul, o măreață concepție dionisiacă a vieții, zămislită în mintea lui – se frământa să dobândească

încarnarea definitivă, și o magică puțință de a face să țâșnească poezia din stânca dură a gândirii, făgăduia să dea concepției sale nimbul suprem. Poate că poezia română ar fi dobândit pe Schiller al ei, în acest poet gânditor, care împins ca și marele german de nevoia profundă de a-și hrăni flacăra poetică cu întregul material acumulat de cugetarea omenească, se adâncise ca și Schiller, cu un zel necunoscut altfel poezilor noștri, în studii filozofice, și ducea aceeași luptă eroică – a spiritului suprauman în contra slăbiciunii trupului istovit de boală – care a doborât și pe marele Schiller. Numai că el a avut nenorocul de a fi răpus de boală înainte de a fi ajuns Schiller al nostru – spre a lăsa în inimele noastre împreună cu amintirea măreață a unui tragic erou al spiritului românesc, dezolarea marilor făgăduințe neîmplinite și revolta în contra soartei pizmașe a poeziei noastre.

Dar, dintre eroi, nu cuceresc nemurirea numai fericiți împlinitori ai faptelor de mult așteptate; ei n-ar fi ajuns acolo, de n-ar fi fost înaintea lor cei cari să arate neamului lor că faptele, crezute irealizabile, *se pot* îndeplini. În rândul acestor eroi ai făgăduinței – mai puțin fericiți, dar pe cari în schimb amintirea noastră îi învâluie în mai multă înduioșare – intră poetul Cerna, acel ce a arătat poeziei române că emanciparea de sub jugul eminescian se poate înfăptui.

Ion TRIVALE, *Panait Cerna* în vol. *Cronici literare*, București, Socec, 1915, p. 324-325, 330-332.

IBRĂILEANU: Un scriitor alege și pune în opera sa ceea ce este mai bun în el: idealul său despre sine. Această personalitate a scriitorului, cea literară, este așadar foarte adevărată și mai interesantă pentru noi decât cealaltă.

Iar omul care apare din poeziile lui Cerna a fost unul din cei mai distinși din literatura noastră.

Vorbind altă dată de d. Brătescu-Voinesti, spuneam ca d-sa zugrăvește pe femeie și sentimentele ce ea inspiră, alegând numai ceea ce e curat omenesc și neglijând ceea ce apropie pe om de celelalte viețuitoare. Așa și Cerna...

În poezia lui erotică nu veți găsi „nevroze” și „impudicități”. Dragostea, zugrăvită în *Noapte*, în *Chemare*, în *Torquato către Leonora*, în *Despărțire* e de o castitate serafică. Și, ca revers al

acestei iubiri curat sentimentale, gelozia sa, din *Înșeninare*, din *Logodnă*, nu va avea nimic din acea furoare de care vorbește Spinoza. Gelozia sa va fi un regret, o îndurerare a sufletului și – ceea ce este minunat când este sincer – dorința ca iubita să fie fericită cu acel care i-a răpit-o.

Dacă vom mai adăuga că dragostea, la acest poet, ia aspectul de aspirație către infinit și de comuniune cu el, vom fi arătat în linii mari ceea ce este esențial în acest sentiment din opera lui Cerna.

Un loc tot atât de însemnat are în poezia lui Cerna sentimentul de solidaritate omenească. Și obiectul concret al acestui sentiment este neamul său și mai ales clasa celor dezmoșteniți. În poezii ca *Poporul*, *Către Pace*, *Zile de durere*, Cerna este un naționalist. Naționalismul lui însă nu e șovinist și nici măcar tradiționalist. În aceleași poezii, Cerna este și un democrat sau, mai specificat, un „țărănist”. Iar Cerna nu este țărănist pentru că țăranul, fiind îmbrăcat ca acum cinci sute de ani, reprezintă vechimea, ci pentru că acest țăran este o ființă chinuită. Nu este în literatura românească un alt scriitor, care prin atitudinea sa față cu problemele vieții sociale, să fie mai „poporanist” decât acest poet.

Această atitudine îl pune pe Cerna alături de Sadoveanu și Goga. Acești trei scriitori reprezintă generația literară care apare în preajma anului 1900, în vremea crizei celei mari când conștiința națională, trezită și alarmată, caută pricina răului și o găsește în slăbirea simțului de conservare națională și în mizeria, plină de întuneric, a poporului de la țară.

Poet reprezentativ al generației noi, rezumând aspirațiile vremii sale, Cerna a fost un optimist, deși cu un plumb în aripă, or ce-ar zice criticii săi. El avea încă, în natura sa, ceva din psihologia generației trecute, s-o numim eminesciană (de aici influența formei lui Eminescu în versurile sale). Chemările lui la viață și la fericire, dacă sunt de un optimism extrem, din punct de vedere teoretic, – ele sunt, un semn de *détresse* și prin tonul lor și din punct de vedere temperamental. Pe un adevărat optimist nu-l preocupă atât de mult fericirea. E cazul lui Coșbuc din *Balade* și *Idile*.

O altă asemănare cu psihologia generației anterioare este umanitarismul său. Altruismul lui Cerna, în deosebire de al altor scriitori reprezentativi ai epocii actuale, nu se oprește la marginile neamului, ci se revarsă asupra întregii omeniri îndurerate, ca de pildă în poezia *Isus*.

Ridicându-se până la problema soartei omenești și având și o minte speculativă, Cerna devine un poet filozof, vreau să zic un poet plin de idei și considerații, fără însă ca din aceste idei să se închege o concepție filozofică, în special a optimismului, așa cum Eminescu a realizat concepția pesimistă în *Împărat și proletar*, *Satira I*, *a IV-a* și *Glossa*. Dar această preocupare de idei formează un al treilea punct de asemănare al lui Cerna cu scriitorii generației precedente, de la 1880.

Preocuparea de idei, iubirea castă, jertfirea de sine față cu ființa iubită, delicateța de sentiment – toate acestea ne fac să ne gândim la Sully Prudhomme, mai puțin avântul lui Cerna și pesimismul discret dar torturant al lui Sully Prudhomme. Bineînțeles compar pe *oameni* și nu pe *poeti*. Căci altmintrelea ar fi o nedreptate să compar pe Cerna cu marele parnassian francez. Dar mi se pare interesantă această apropiere, căci nu cunosc un alt scriitor cu care Cerna să samene atât de bine.

Acest *om* însă, n-a avut la îndemână un poet la înălțimea lui.

Cerna a avut ceea ce se poate numi fantazie abstractă. „Voluptuosul joc cu icoane“, „straiul de purpură și aur“, cum definește Eminescu poezia, lipsește adesea la Cerna, tocmai acolo unde ar fi fost mai necesare și anume în poeziile sociale și filozofice, pentru că „materia“ acestui fel de poezie e mai prozaică decât a poeziilor de dragoste ori de natură. Ideile, ca să devină poetice, au nevoie de mai multe „icoane“, de mai multă „purpură“ și de mai mult „aur“. Poezia e cugetare spontană primitivă; poetul e un copil mare – geniul a fost definit de un filozof: persistența copilăriei –, un copil care crede măcar în parte în miturile pe care ni le povestește. Filozofia însă, cugetare eminamente reflexivă, nu poate deveni poetică, decât atunci când e *Tradusă* în imagini. Și Cerna în poezia socială și filozofică (afară doar de unele versuri din *Zile de durere*) e reflexiv și rece. [...] Și pentru un poet, și mai ales lyric, pentru care forma și deci limba este un lucru așa de capital, întâmplarea a fost nefericită.

Și poate și prin acest lucru se explică faptul că Cerna, în care simțim și uneori constatăm un adevărat poet, n-a putut să aibă o formă absolut originală, să fie un *eu* unic și autonom, n-a putut bate monede cu efigia sa pronunțat reliefată. Câteva poezii, din cele mai reușite, ca de pildă *Chemare* (cea mai frumoasă a poetului), au și o formă originală, sunt „Cerna“. În multe însă găsim sonorități și chiar expresii din Eminescu, din Vlahuță, din Coșbuc, din Goga.

(Influența scriitorilor din cele două epoci arată și ea că Cerna a fost un scriitor de după 1900, dar cu reminiscențe din epoca anterioară.)

Lipsa unei complete originalități de formă (deci și de fond: când fondul e perfect original și forma e perfect originală) această lipsă face ca Cerna să nu fie un poet de primul rang, cum sunt Coșbuc și Goga, care au venit cu o lume nouă de idei și de sentimente și cu o formă tranșant nouă. Nici nu merg cu comparația mai departe, spre Eminescu. Eminescu e mai mult decât un poet român de primul rang. El e în afară de dimensiunile literaturii române.

În generația lui Cerna numai doi scriitori sunt profund originali în fond și formă: Sadoveanu și Goga în primul volum. Și ei, ca toți scriitorii noștri absolut originali, au făcut școală, – o sumedenie de scriitori cu și mai ales fără talent. Își, imaginează ceva pe Cerna făcând școală?

Voi aminti aici tot în privința asta și pe Minulescu, care e un poet sonor, un „instrumentalist“. Acesta n-are multe de spus. El vrea numai să cânte și să sugereze... Dar în cântec este original. Și deci a făcut școală. Traviata sa o cântă atâtea flașnete! Dacă ar fi avut ceva de spus... Sau ceva mai profund de sugerat...

Și acuma când stau să isprăvesc aceste note despre Cerna, îmi vine în minte un alt poet de idei, O. Carp. Acest poet e un cugetător mai puternic decât Cerna și, ceea ce e prețios, vibrează mai profund sentimentalicește în fața marilor probleme ale vieții. Iar această vibrație o redă atât de muzical... *Rândunel*, *Doina*, *Mare Tenebrarum* sunt încă în conștiința tuturor, dovedind că sunt din acele care trăiesc. Oricum, alături de O. Carp l-am pune pe Cerna, dar nu alături de luminosul Coșbuc din *Balade și Idile*, ori alături de furtunosul Goga din *Poezii*.

Ceea ce va rămânea din opera lui Cerna vor fi probabil două-trei poezii de iubire, prin care el a îmbogățit patrimoniul poeziei lirice române și în care a cântat, cu un accent ce nu se poate uita, sentimentul de adorare castă a femeii.

G. IBRĂILEANU, *Panait Cerna*, în *Note și impresii*, Iași, Viața Românească, 1920, p. 194-198, 200-201.

CONSTANTINESCU: Norocul de a răsări un geniu, în mijlocul unui popor, se răscumpără greu. El răscolește șuvoaiele creațiunii, crescându-le amenințător spre cer, ca apoi să le secătuiască lacom;

fecundează și pustiește, în același timp, ogoarele înțelenite ale literaturii.

Când geniul lui Eminescu a coborât în noapte, poezia noastră și-a închis porțile sfinte. A rămas, pe dinafara templului, mulțimea fascinată a epigonilor, oficiind pentru marele preot, cu smirnă și tămâie răpite din altarul lui.

Târziu abia, pe zarea cenușie a poeziei, s-a ivit silueta luminoasă și zglobie, plină de sănătate rustică, a muzei lui Coșbuc.

Eminescu ne ridicase în împărăția cugetării, ne copleșise de gânduri îndurerate în pragul zădărniceii universale: Coșbuc ne-a desfătat în aerul însoțit al luminișurilor, ne-a înfrățit cu grația spontană și idilică a bucuriei simple de a trăi. Dacă ne-a zăvorit lumea cugetării, ne-a coborât însă în inima vieții, ce nu-și pune altă întrebare decât aceea a îndreptățirii de a fi.

Cu sufletul în realitate, dar cu mintea încă în pacea odihnitoare a Nirvanei, așteptam pe altcineva, să deschidă o nouă viziune asupra lumii.

Panaît Cerna și-a luat zborul sub ocrotirea lui Eminescu. Din durere a vrut să clădească fericirea; fundamentul nu era al lui; totuși, Cerna e încercarea cea mai serioasă de a smulge poezia ferecată-n lanțurile marelui cântăreț al nefericirii și zădărniceii eterne.

Sufletul lui Cerna e o destindere de aripă-n azurul optimismului, dar și o șovăire rotitoare, în preajma culmilor eminesciane.

În unele opere, poposește la un liman nou; credința în triumful final al luptei îndărătnice, preamărirea învingătorilor și disprețul pentru cei slabi, născuți a fi robi, își găsesc puternice accente, numai ale lui, în *Către pace* și *Dura lex*. Vestigiile gândului și ale armoniei străine se șterg aici.

Ideația nu i-a lipsit lui Cerna; i-a fost, poate, dăunătoare. Poezia lui filozofică tinde să toarne o viziune optimistă a lumii, dar puterea plastică de a investmânta ideile în haina vie a închipuirii e redusă; reflexia rece, analitică nu e însoțită de explozia sentimentului, ce izbucnește, instinctiv, din matca zbuciumată a sufletului.

Isus, Ideal, Părâul și floarea, Floare și genune trădează lupta dintre cugetător și poetul ce vrea să-și avânte optimismul pe piscurile mântuitoare ale creației proprii, departe de umbra uriașe a lui Eminescu: dar armonia acestuia, unele întorsături proprii de cugetare și stil stăruiesc obsedant cu influența lor; *Lui Leo Tolstoi* e numai o pâlpâire palidă, în care aripile închipuirii sunt târâte la pământ de plumbul greoi al reflexiei.

Ce-i aparține cu totul lui Cerna e avântul optimist din neîntrecutele lui imnuri de dragoste.

A sorbit din veșnicul izvor al iubirii, cu buze-nsetate, împânzind câteva poeme ce nu vor muri.

Bucuria de viață, legată de cel mai neînfrânat sentiment omenesc, transfigurează lumea; mișcarea cosmică se-nțește, când în noapte se furișează șoaptele pline de fiorul celei așteptate. Închipuirea dinamică incendiază cu limbile ei de foc codrul, brazii, împrejurimile; în flacăra ei mistuitoare, fericirea unui singur om se contopește cu fericirea universală. Chiar blestemul vieții lui Cain, care a născocit crima, își înăbușe geamătul la cântecul amăgitor al unicei îndreptățiri de a suferi.

Prin *Chemare, Noapte, Șoapte și Despărțire* – mai ales finalul – prin *Plânsul lui Adam și Torquato către Leonora*, în care lirismul direct îmbracă haina legendei sau a episodului istoric, ca și prin durerea iertătoare a renunțării din *Logodna* – jerbii scânteietoare pe altarul ispititoarei Erato – Panait Cerna duce un pas mai departe poezia erotică, pe care-o absorbise Eminescu și-o scoborâse parafrazările epigonilor săi.

E drept că limba poetică nu ia o deosebită strălucire pe strunele lui – o învățase mai târziu – dar, prin dinamismul sentimentelor, rămâne cea mai nobilă contribuție de a sfărâma tirania eminesciană.

Nu-i putem bănui evoluția, dacă ar mai fi trăit: poate că irosirea prematură, ce urmărește, ca un blestem, pe poeții noștri, să-l fi năpădit și pe el, poate ar fi smuls accente noi și puternice încă.

Se vede, însă, că zeii iubesc întotdeauna prea mult pe poeți și, geloși pe darurile ce ni le aduc, îi răpesc mai de timpuriu, în pacea lumilor astrale, pe care au îndrăznit să le coboare o clipă printre muritori.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Panait Cerna*, în *Scrieri*, vol. 2, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 272-274.

DRAGOMIRESCU: Cerna este ca și Eminescu, un poet, din ale cărui opere se desprinde, sub deosebite înfățișări de o mare varietate, o limpede și puternică idee originală asupra vieții. Această idee, către care în urma lui Alecsandri, zădarnic s-a încercat să se ridice Coșbuc în *Moartea lui Fulger* sau în *Cântec barbar*, face contrast desăvârșit cu aceea care se desprinde din poezia lui Eminescu. Cerna este poetul fericirii umane. Pe cât de adânc a simțit Eminescu amarul și nemernicia vieții, pe atât de adânc

simte Cerna dulceța și trăinicia ei. Eminescu e nenorocit, până și în momentele cele mai fericite; Cerna, este, până și în momentele cele mai nenorocite, fericit. Darurile, pe care viața ni le dă, când face să încolțească și să crească în sufletul nostru iubirea, pacea, frumusețea, prietenia, slava, avântul, speranța, sau chiar *numai* amintirea lor, – toate bunurile pe lângă care trecem nepăsători, când le avem, pe care le dorim, când ne lipsesc, și pentru care muncim, robim, răbdăm, suferim, murim, – toate pătrund până în adâncul ființei poetului și, de acolo, spre încântarea noastră, izbucnesc pe aripele unei largi armonii, cu energia și căldura vieții adevărate și cu înflorirea unei viguroase imaginațiuni ca ceva nou, neașteptat, oricare ar fi el. Rari poeții, care să fi simțit farmecul vieții atât de convingător!

Și, precum Eminescu, pentru ca să dea un relief cât mai adânc concepției sale pesimiste, a trebuit și a putut să împrumute cele mai strălucite imagini din haina fermecătoare a naturii, adică tocmai pe acelea care în mod firesc ne deșteaptă în suflet fericirea raiului pământesc; tot așa Cerna, spre a-și întrupa, cu toată adâncimea, concepția sa optimistă, are puterea să întrebuițeze, ca note subordonate, tocmai simțirile cele mai firesc dureroase. Farmecul propriu al poeziilor tânărului poet stă tocmai în lupta aprigă între durere și viață, și în victoria desăvârșită a vieții asupra durerii. Sentimentul acestei izbânzi este atât de real și atât de energic, că sufletul nostru însuși, orcât de amărât ar fi, se simte înălțat în propriile lui puteri, și, în locul deznădejzii, seninătatea sănătoasă își întinde asupra-i imperiul.

Negreșit, acest sentiment original nu a luat dintru început ființă desăvârșită, – și în primele poezii, poetul, deși vedem cum se rupe de Eminescu și cum se înalță peste sentimentalitatea lui, rămâne întru câtva dependent de marele maestru. Optimismul lui Cerna nu și-a dobândit înfățișarea limpede fără ca să fi fost câtva timp în oarecare luptă cu farmecul pesimismului Eminescian. [...].

Un suflet în care trăiește un entuziasm atât de viu și de curat pentru bucuriile vieții, chiar când sunt numai simple speranțe; un suflet în care gândul viitorului este atât de real, că durerea de astăzi pălește, în raza nădejzii de mâine și se preface într-o reală încântare; un asemenea suflet tare, în care numai fericirea are răsunet, devine un adevărat simbol al vieții.

Pentru dânsul frământările, luptele, marile nefericiri ale omenirii nu sunt nimic: e destul să licăre în depărtările infinite ale vremilor

o rază cât de slabă, pentru ca viața să-și dobândească prețul ei nemărginit. Și cum viața din plin, viața energetică, nu e niciodată lipsită de speranță, viața – și numai ea – este totul în lume: nu există durere nici moarte. Aceasta este esența capodoperei *Către pace*:

Ce este o durere și-o lacrimă ce-nseamnă,
Când tânăra nădejde la luptă te îndeamnă?
Și ce-i să mori când viața n-o pierdem în zadar,
Când trupurile noastre sunt pietre de altar,
Când fiecare știm
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sunt încă și totuși îi iubim?

Poetul și-a găsit în adâncimea ideii, formula-principiului său de a fi: el nu e numai simplul senzitiv, care se vede în poeziile sale erotice, ci un adevărat gânditor – al treilea, după Gr. Alexandrescu și Eminescu.

Mihail DRAGOMIRESCU, *Trei scriitori: Cerna, Sadoveanu, Iorga*, în vol. *Critică*, vol. I, *Directive* (1986–1910), București, Editura Casa Școalelor, 1927, p. 94-95, 112.

LOVINESCU: După studiul poeziei sămănătoriste și tradiționaliste, e timpul să trecem la studiul unei alte specii poetice, a așa zisei poezii „de concepție“, în fond raționalistă, retorică sau chiar didactică, cultivată în genere de *Convorbiri critice* sau, mai ales, întrucât intră în aptitudinile sale analitice, exaltată de d. Mihail Dragomirescu.

Poezia lui Cerna ne poate servi de exemplificare a mutației valorilor estetice considerate în sine. Prin infiltrațiunea esteticului prin etic, etnic, solidarism social, opera de artă poate câștiga o valoare, pe care o pierde odată cu variațiile interesului momentului istoric divers polarizat. Nu acesta e și cazul poeziei lui Cerna: fără prea multe aderențe naționale și sociale, reprezentând o formulă estetică relativ pură, opera poetică a lui Cerna a fost pusă alături, în vremea ei, de opera poetică a lui Eminescu, pentru a ieși apoi aproape cu desăvârșire din conștiința estetică a epocii noastre. Cazul merită să fie cercetat, deci, și în sine și pentru însăși concepția pe care ne-o facem de mutația tuturor valorilor estetice. [...]

Constatării acestei infiltrațiuni eminesciene, i se răspunde, deobicei, prin constatarea unui temperament diferențiat: optimismul indiscutabil al lui Cerna este antitetic pesimismului eminescian.

Dar după cum în ceea ce privește concepțiile poetului, le-am arătat nu numai lipsa de originalitate ci și relativa lor importanță, cât timp sunt privite în sine, tot așa și în cheștiunea temperamentului: prin convingere sau prin dispoziții temperamentale, suntem cu toții pesimiști sau optimiști; în artă problema pesimismului și a optimismului nu se pune decât din pragul calității materialului în care se realizează estetic.

Înseamnă oare aceste rânduri negarea talentului poetic al lui Cerna? Nicidecum. Întrucât în *Istoria literaturii române contemporane* n-am plecat de la inexistente valori estetice fixe ci, dimpotrivă, de la principiul mutației valorilor, n-am făcut decât să încadrăm poezia lui Cerna în formula poeziei de substanță intelectuală ca fond și retorică, în ceea ce privește forma: în lăuntru al acestei formule, ea depășește tot ce s-a scris până acum la noi nu atât prin energia sentimentului, ci prin amploarea dezvoltării lui în largi acorduri și în compacte construcții de strofe retorice.

Pentru aceste „calități” incontestabile, critica raționalistă a timpului a pus poezia lui Cerna în primul plan al valorilor noastre estetice: tot pentru ele, aceeași poezie a ieșit cu desăvârșire din circuitul sensibilității contemporane.

E. LOVINESCU, *Poezia de „concepție”*: Panait Cerna în *Istoria literaturii române contemporane*, vol. III, *Evoluția poeziei lirice*, București, editura Ancora, [1927], p. 124-125.

LOVINESCU: Deși relativ contemporani la Universitate, legăturile mele cu P. Cerna au avut un caracter sporadic, strict studentesc și în nici un caz n-au luat forma intimității. Mic, îndesat, cu aparență de sănătate, deși cu plămânii ciuruți încă de pe atunci, cu umerii obrazilor înfloriți și cu trupul gâlgâind de hemoptizii, vioi, inteligent, cu ochii de mărgelă albastre, mobile, Cerna purta în mersul lui trepidant nevoia frenetică a risipirii vieții; afrodisiac, rostogolindu-se prin sângele tânăr, bacilul dădea o apetență erotică acestei febre active; tenacea floare a ginestrei, evocată de dânsul, spinteca lava Vezuviului spre a se legăna în văzduh, cântându-și bucuria de a fi, de a se încălzi la soare, de a iubi, spânzurată deasupra gurii vulcanului asasin. Nu știu dacă moartea timpurie n-a adăugat o impresie postumă, dar ea mi se pare astăzi crescută în însăși imaginea poetului din epoca tinereții lui febrile. Pe ruina puterilor surde ce-l minau, el își trăia cu intensitate viața, fixând-o în strofe de lavă pasională. Îi cunoșteam cu toții inspiratoarea, pentru

dragostea căreia ar fi voit să stingă stelele de pe cer și să-i aducă forțele naturii, domolite, la picioare – dar mai știam că, după ora de extaz și de mistuire în para iubirii ideale, în salonul familial al logodnicei, pianistă de talent, la plecare, poetul se oprea pentru restul nopții în camera fetei din casă, unde nu mai avea nevoie să stingă făclile cerului, ci trebuia doar să micșoreze feștila lămpii; erotismul ce-i incendia vinele și imaginația disocia astfel nevoile spiritului de cele ale trupului...

Descoperit mai întâi de Iorga și publicat în *Sămănătorul*, cules apoi de *Convorbiri literare* și, prin prețuirea lui Maiorescu, luat sub aripa ocrotitoare a „Junimii” care mai știa încă acorda burse și pregăti cariere universitare, căzut, în sfârșit, victima freneziei admirative a d-lui M. Dragomirescu, ce-și putea manifesta în libertate facultățile interpretative pe poeziile lui de „concepție” și mai ales pe elocința și retorica lui pasională – și în literatură ca și în dragoste Cerna a fost pus de timpuriu în situația anevoioasă de a se strecura printre atâtea bunevoinețe excesive și geloase de a-i face fericirea, de a evolua între inspiratoarea de la pian și fata din casă, adică între spiritualitatea lui Maiorescu și masa dlui Dragomirescu...

Rezistența caracterului poetului, despre a cărui metal n-am de altfel informații precise, pare a fi biruit totuși, după cum am putut judeca din această scenă târzie, dintr-o seară de toamnă înaintată, în care, în sulul compact al unei cețe acide, abia am izbutit să descopăr, la colțul unei strade, în două stane de jale, pe I. Al. Brătescu-Voinești și pe I. Rădulescu-Pogoneanu, adică doi oameni mascați sub șapte nume. Cu figura descompusă, cu lacrimi reale, cu emoție în glas:

– A murit Cerna la Lipsca, avu tăria să-mi comunice Pogoneanu, pentru ca apoi, într-un avânt de sinceritate, să continue:

– Ce talent! cel mai marc de la Eminescu! Dar nu numai atât: ce om de caracter! ce dezinteresare ! ce nobleță sufletească! Era o podoabă nu numai a literaturii noastre, ci a însăși umanității, prin omenescul ce trăia într-însul.

În clipa aceasta am înțeles că, în cercul „Junimii”, Cerna nu era prețuit numai ca poet ci, lucru mai rar, și iubit, lăsând impresia unui caracter, pe care alții i l-au negat chiar în fața mormântului.

E. LOVINESCU, *Memorii*, I, în vol. *Memorii Aquaforte*, București, Editura Minerva, 1998, p. 38-39.

CĂLINESCU: Din aceeași rasă de poeți este în fond și P. Cerna. Cu toată asprimea cuvintelor, explicabilă printr-o inadaptare completă la limba română, poezia lui este pură, adică independentă de tehnica și imaginile ei. Foarte asemănător lui Leopardi (poate cu bună-știință), Cerna e în stare să înșire declarațiuni și aspirațiuni într-o desăvârșită goliciune, aproape prozaică, obținând efectul celui mai elevat lirism. Uneori, e drept, Cerna cade în declamațiune și în verbalism pur, dar nu acolo este puterea lui.

Virtutea lui Cerna este de a sugera stări de beatitudine și de învingere a contingentelor în versuri simple, solemne, de cele mai multe ori abstracte, a căror undă lirică este evidentă și totuși greu de explicat.

Atât Iosif, cât și Cerna vor fi fost depășiți de bună seamă, dar sub nici un cuvânt dezinteresul față de ei nu trebuie să meargă până la prejudecata inutilității lor în traiectoria poeziei române.

G. CĂLINESCU, *Șf. O. Iosif și Panait Cerna*, în *Adevărul literar și artistic*, anul XII, nr. 639, 5 martie 1933.

CĂLINESCU: Părerea moștenită din cercurile junimiste că P. Cerna (1881–1913) ar fi un poet mare nu se poate susține. Cerna nu e în realitate decât un modest poet, trudnic, în luptă cu limba, conceptual, oratoric, având cu toate astea nota lui. Afectat de o iubire neprimită, el a cântat în versuri solemne, cu ecouri din Eminescu și Leopardi, regretul de a nu fi trăit marele mister al dragostei:

Noi ne-am cuprins de-o flăcă ră curată,
Ce niciodată n-are să apuie –
Și nu furăm norocul nimănuie;
Ci în iubire tână ră, bogată,
Îmbrățișăm pământul, lunca toată...

E în poezia lui o atitudine de smerire în fața femeii, chiar după înfrângere, care e de esența misticului:

Nu ți-am vorbit vro dată, și pe ferești deschise
Nu ți-am trimis buchete, stăpâna mea din vise,
Ci numai de departe te-am urmărit adese,
Iluminat de gânduri nespuse, nențelese.

Setea eșforică de a trăi e în continuarea liricii lui Macedonski, însă cu undulații mai diafane...

G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru Literatură, 1963, p. 233-234.

IORGA: O neașteptată vestire de mare talent poetic, deplin format, o aduce *Sămănătorului* la începutul anului 1904 un student, Panait Cerna (Stanciof), care încă la 1897, în revista *Povestea vorbei*, la șaptesprezece ani, tipărise versuri de o impecabilă factură, în care era vorba de „umbra visurilor irosite“ și de „dorul unor clipe fericite“, și traducea din Lenau, pe care putea să-l citească în original. [...]

De mult o cugetare atât de înaltă nu se îmbrăcase într-o formă mai scurtă, mai precisă și mai impresionantă ca în povestea celor trei păsări care se coboară pe rând asupra crucii lui Hristos: cea care-și caută hrana la picioarele divinei mucenicii, cea care mângâie cu un cântec, și vulturul măreț:

Scăldat în cald apus de soare,
Porni din culmi, ca o furtună
Dar și-a-nfrânat avântul jos,
Tăind cerc larg și maiestos, –
Făcând din zborul său cunună
Deasupra crucii lui Cristos.

Eu nu cunosc un debut atât de matur.

Tânărul poet era în adevăr stăpân pe o vastă cultură pe care, deși greu bolnav, se va duce în Germania s-o desăvârșească, isprăvindu-și acolo zilele, așa de puține.

Nu, acesta nu era un diletant și nici un maestru de versuri; condus de o cugetare puternică, el simțea în suflet tot ce poate da firea cea mai gingaș simțitoare!

Ceea ce-i va rămânea după această uimitoare primă vădire va fi legătura scrisului său cu idei care au în ele înseși o stăpânitoare poezie. Astfel stalactitele și stalagmitele unei peșteri, care sprijină bolta, din a cărui „eternă lăcrămare“ prin „tavanul șubred și-noptat“ el vine, îi trezesc în minte lacrimile pe care le provoacă viața și care totuși isprăvesc prin a-i da un sprijin tocmai din ceea ce târăsc cu dânsle.

Aceeași iubire neîmpărtășită îl face să caute și aiurea comparațiile, cu totul nouă:

Și-aduce-aminte marea de jertfele iubirii
Și-aprinde în adâncuri un cer și pentru ele. [...]

O asemenea poezie capătă, firește, neconținute puteri numai prin lectură și prin reflecții. Desigur una din marile poezii ale literaturii noastre și care ar putea să onoreze orice mare literatură

e aceea în care Adam se ridică, îndurerat, nu pentru Avel cel mort, ci pentru Cain care se chinuie înaintea Făcătorului:

Nu-i moarte pentru Cain, nici alinare nu-i –
Ce vrei să faci, Tu, Doamne, cu suferința lui?

N. IORGA, *Poezia de cugetare: P. Cerna, G. Vâlsan, în Istoria literaturii românești contemporane. Partea a doua: În căutarea fondului (1890-1934)*, București, Editura Minerva, 1985, p. 134-137.

PILLAT: Oare ce legătură logică există între floarea înflorind la margini de prăpastie flămândă, și omul atras și el de genunea care se deschide în sufletul lui? Dar, tocmai din ciocnirea acestor doi termeni de comparație rezultă înalta valoare filozofică a poeziei. Nu e un paradox, deci, să spunem că poezia lui Cerna e cu atât mai filozofică, cu cât gândirea lui e mai poetică.

Pentru Cerna, problema impusă de viață e grea, serioasă, tragică, fiindcă de ea depinde nu numai fericirea unui om, ci, *a omului*, în genere. Această problemă a fericirii, lărgindu-se, pune în cumpănă problema dreptății, și aceasta din urmă aduce în discuție existența eternului divin însuși.

Ca orișice om, Cerna se avântă în urmărirea fericirii și acest suflet fremătător la toate frumusețile firii găsește în iubire un refugiu care, pentru o clipă, îi dă năluca fericirii atât de așteptată.

Nimeni n-a cântat la noi mai frumos iubirea – mai inimos și mai original. Nu e iubirea dureros de dulce a lui Eminescu, îmbătat de însăși vraja suferinții și care căuta într-însa să uite, pentru un moment, simțământul acela de neant care îl domina, acel gust de cenușe lăsat de toate roadele vieții din care mușca. Nu e iubirea idilică, proaspătă ca un cer de primăvară a flăcăilor și a fetelor lui Coșbuc. E un imn măreț care se înalță puternic spre ceruri. Dar, ca imnul bucuriei din *Simfonia a IX-a* a lui Beethoven, impresia totală de seninătate se desprinde din accente parțiale de o durere sfâșietoare. [...]

Poetul nu e orbit de iubire; el vede puterile care-i sunt împotrivă – nestatornicia ei, neputința oricărei eternități – chiar în iubire:

Dar dacă mâine vrăjile-or să piară
Nu v-au dat ele întreaga lor comoară?
...Se pare că umana nemurire
Au pus-o zeii-n visul de iubire.

Aceasta e maximum de nemurire la care poate să aspire omul. Ce importă, dacă stropul de apă e picătura infimă rămasă în scorbura stânței eterne și mute?

Ea a oglindit în micimea ei, o clipă, raza soarelui veșnic.

Dar acest refugiu al iubirii, această fericire dăruită e prea îngustă pentru sufletul mare al lui Cerna. O fericire n-are valoare decât dacă e cucerită, nu dobândită:

Și de v-aș da tot cerul stea cu stea,
Un adevăr veți înțelege mâine,
Că fericirea tot nu voi putea:
E o copilă dulce și curată
Cu-o lacrimă în ochii ei cerești –
De toți s-ascunde, rareori s-arată:
Atunci când singur tu o cucerești...

ne spune poetul în *Dura Lex*.

E o fericire care se cucerește greu, prin luptă; numai puțini, foarte puțini, ajung să strângă la pieptul lor această „copilă curată cu o lacrimă în ochii ei cerești” – și sufletul larg, sufletul bun al lui Cerna se revarsă, ca o milă binefăcătoare, asupra tuturor oamenilor, ce sufăr pe drept sau pe nedrept.

Dar, ceea ce a mai adus Cerna original și în literatura noastră și, chiar, în cea universală, e slăvirea eroismului uman. Cerna e poetul *eroicului omenesc*. El nu slăvește crudul supraom a lui Nietzsche, nici eroul inspirat al lui Carlyle. Pentru mintea lui Cerna zeii sunt prea departe de om și prea deasupra omenirii, ca să poată avea un amestec în fericirea sau suferința pământului. Dar, în fața unei divinități oarbe, eroismul uman consistă tocmai din a se jertfi pentru oameni.

Acest fel de a concepe frăția umană e creștin și poetul e un creștin care nu admite o divinitate exterioară lumii, o divinitate rece și senină, atunci când atâta nedreptate, când atâtea lacrimi sunt pe pământ. El spune lui Isus :

Ai fost un om și-ai pătimit ca dânsul...

Valoarea jertfei lui Isus, valoarea morală a acestei morți, răsare tocmai din faptul că nu un nemuritor a murit pentru oameni, ci că un om s-a ridicat prin suferința lui la nemurire – nu la nemurirea rece a abstracțiilor eterne, ci, la nemurirea vie a iubirii omenești:

„Ai fost un om și-ai pățimit ca dânsul“

.....

Al nostru ești: al celor slabi și goi –
Pământ Ți-e trupul și-n pământ s-ascunde,
Dar umbra Ta rămase printre noi
Și inima-mi te simte orișunde...

Și în iubirea lui din ce în ce mai largă, Cerna, suflet de credincios și gândire de răzvrătit (a tradus *Prometheu* al lui Goethe), ajunge la un panteism care își găsește expresia cea mai înaltă în poezia *Ruga Pământului*, prea lungă, spre a fi citată.

Bietul pământ părăsit de tot ceea ce poartă el mai bun, de copiii lui cei mai dragi, de tot ceea ce se avântă spre cer, dorește, prin unirea lui cu focul mistuitor al soarelui veșnic, o moarte născătoare de lumină.

O ultimă caracterizare nu și-ar avea locul la un poet pe care neamul nostru a avut nenorocirea să-l piardă la vârsta de 32 ani.

Ce ar fi putut să ne dea Cerna, ajuns la maturitatea completă a gândirii sale, nu putem ști.

Cerna, vorbind de Shelley într-o scrisoare, spune: „Ce-ar fi fost omul acesta, dacă ajungea o vârstă când s-ar mai fi potolit și s-ar mai fi așezat elementele ce fierbeau în el și îi zguduiau sufletul?”

Poate un alt Goethe, poate mai mult decât atâta“.

Pe Cerna, l-a răpit o tuberculoză galopantă la Leipzig, în 1912 – printr-o supremă ironie, tocmai în luna când își dobândise doctoratul în filozofie cu dreptul de a-și tipări teza.

Ion PILLAT, *Poezia lui Panait Cerna*, în vol. *Tradiție și literatură*, București, Casa Școalelor, 1943, p. 218-221.

SĂNDULESCU: Suflet umanitarist și generos, ca Gr. Alecsandrescu, dedicat cu sinceritate semenilor săi, Panait Cerna este unul dintre poeții începutului de secol care și-au pus problemele fundamentale ale vremii lor. Dacă poeziile simbolice (*În peșteră*, *Floare și genune*) pot avea o semnificație mai generală, poemele *Către pace*, *Poporul*, *Zile de durere* sunt legate de o realitate imediată. Răscoalele țărănești din 1907 l-au zguduit și pe Cerna, producând în sufletul său ecouri adânci. Deși nu dispune de patetismul specific unor asemenea împrejurări, el schițează un gest de protest, care se reține printr-un caracter inedit până acum în creația poetului.

Volumul din 1910, conținând unele poezii remarcabile și definitorii lașă impresia de nefinisare, de insuficientă elaborare artistică. La o lectură integrală, suntem des întâmpinați de formule abstracte și de reflecții pseudofilozofice, care-l amintesc pe Vlahuță, de dulcegării („Domnița mea cu nume adorat”) în genul Cincinat Pavelescu, de rime facile („Îmbrățișați-vă, /o sărutare/ să fie cea mai pură *adorare*”) și de epitete dintre cele mai decolorate: „vremi senine“, „adorări senine“, „senina mea iubire“, „tăcere sfântă“, „vârful sfânt“, „clipă sfântă“, „farmec sfânt“ etc.

Cerna a fost un talent care n-a avut când să-și dea întreaga măsură pentru că moartea l-a răpit înainte de vreme. În poezia lui tremură totuși un fior autentic, iar în versurile cele mai izbutite, lăsând la o parte abstracțiunile, se înfiripează un cântec de dragoste adolescentă și de optimism, care merită să ne ocupe atenția.

Al. SĂNDULESCU, *Panait Cerna – între lirism și abstracțiune*, în vol. *Pagini de istorie literară*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 107, 110-111.

RÂPEANU: Opera lui Panait Cerna este destul de restrânsă. Un volum modest de poezii, teza de doctorat, studiile despre Eminescu și Faust, două-trei recenzii. Prea puțin din eferescența intelectuală a omului s-a sublimat în lucrări de artă, din pricina morții sale timpurii și a împrejurărilor vitrege de viață. Trebuie să arătăm că Panait Cerna n-a fost mulțumit de înfățișarea poeziei sale și, în 1910, când și-a alcătuit volumul, a respins toate versurile publicate până în 1900, iar din intervalul 1901—1904 a ales doar câteva. Există mărturii sigure că poetul și-a manifestat, înainte de moarte, dorința de a-și revizui integral opera și de a întreprinde o selecție categorică, cu scopul înlăturării acelor producții care, în perspectiva anilor, nu-și mai dovedeau trăinicia.

Poezia de început a lui Cerna stă sub semnul romantismului epigonic. Cadrul este tenebros și exotic, apar cavaleri plictisiți, dezamăgiți, plângându-și trecutul eroic, principii orientali istoviți de viața desfrânată, trăind cu nostalgia voluptăților de odinioară. Poetul manifestă predilecție pentru peisajele ciudate, misterioase și simte adeseori mirajul depărtărilor. Amurguri palide, nopți de păcură, bântuite de fulgere și furtuni, palate vechi, catedrale sumbre, turnuri tainice, acestea sunt câteva din elementele care circulă persistent în poezia anilor de liceu ai lui Panait Cerna. O producție literară juvenilă, ce numai arareori ne lasă o fereastră deschisă spre orizonturile

creației sale de mai târziu. Dar în jurul anului 1901 încep să se audă în poezia sa ecourile vieții țărănimii noastre. Poezia *Triumf*, publicată în acest an, mărturisește o nouă orientare în lirica poetului. Bucata respectivă poartă amprenta pastelurilor lui Vasile Alecsandri și înfățișează în culori exuberante imaginea unei zile de muncă la țara. Dar în acel an își începuse apariția și revista *Sămănătorul*, la conducerea căreia se aflau Alexandru Vlahuță și George Coșbuc. Apropierea lui Cerna de această publicație se explică atât prin interesul arătat în perioada respectivă față de realitățile țărănești, cât și prin respectul ce îl avea față de cei doi conducători ai revistei. George Coșbuc îi publicase prima poezie, iar pe Alexandru Vlahuță îl considera „poetul tinereții și prietenul visurilor noastre”¹. Nota specifică a talentului său prinde să se definească de prin 1904. El se va înfățișa acum ca un poet în versurile căruia reflecția și meditația ocupă un loc însemnat. Cerna se oprește în poezia sa asupra marilor probleme ale existenței omului, ale atitudinii lui în viață, ale societății timpului său, căutând să descifreze cauzele răului social și căile de îndreptare. În versurile lui Panait Cerna au vibrat aspirațiile și năzuințele spre mai bine ale oamenilor, dragostea pentru cei simpli și asupriți și și-au aflat adeseori ecou dorințele de libertate și de sfărâmare a asupririi.

[...] Cerna a iubit omul cu pasiune și dăruire. A cântat sentimentele nobile, alese, care înalță ființa umană pe o treaptă superioară a existenței descătuseate de prejudecăți. A cântat dragostea, i-a închinat imnuri patetice. [...]

Desigur Cerna rămâne în literatura noastră prin poeziile ce nu-și vor veșteji niciodată înțeleșul. Lirica lui Panait Cerna este străbătută în esență de un puternic mesaj pozitiv. [...]

A fost un poet aparte în configurația epocii, puțin receptiv la înnoirile estetice, de aceea a părut unora demodat. Este semnificativ faptul că la apariția volumului său de poezii revista simbolistă *Viața nouă* îl recenzează în mod defavorabil.

[...] Dragostea reprezintă pentru Cerna esența vieții, acest sentiment ce descătusează elanurile creatoare, ridicând omul pe o treaptă sufletească deosebită. Atunci când a dat glas poetic sentimentelor sale, Cerna a realizat versuri de o vibrantă emoție, prin patetismul răscolitor care le străbate, prin sinceritatea autentică și avântul înaripat. [...]

¹ Vezi scrisoarea lui P. Cerna către A. Vlahuță, în Al. Bojin, *Alexandru Vlahuță*, Studiu biobibliografic, 1959, p. 487.

Poetul afirmă neîncetat superioritatea morală a celor ce iubesc. Dragostea îmbogățește sufletul și îi oferă resursele spirituale pentru a privi încrezător și sigur pe cei lipsiți de posibilitatea perceperii frumuseții și a unui ideal nobil de viață.

Panait Cerna a proslăvit totdeauna „sfânta clipă muritoare“, fără a fi însă adeptul unui epicureism vulgar. Revine de-a lungul poeziei sale, aproape obsedant, îndemnul fremătător de trăire totală și pasionată a vieții. Setea de viață rămâne una din trăsăturile caracteristice ale liricii lui Cerna și acestei dorințe i-a închinat poetul versuri străbătute de o exuberanță cuceritoare. [...]

Nota specifică a poeziei lui Cerna este optimismul. Un optimism hrănit din înțelegerea profundă a vieții, ca o continuă luptă pentru realizarea dreptății și demnității umane, ca o permanentă depășire a momentelor de îndoială sufletească. Și lirica lui Panait Cerna aduce o contribuție substanțială la combaterea pesimismului posteminescian. Adept al unei vieți tumultuoase, vrednice de a fi trăită, Cerna dorea cu frenezie clipele de avânt sufletesc. [...]

Idealul său de viață este cel exprimat de mitul prometeic. Traducerea pe care a făcut-o din Prometeu al lui Goethe are semnificația unei adeziuni depline la viziunea titanului de la Weimar, care a lăudat forța și puterea omului. Câteva cuvinte dintr-o scrisoare ne tâlmăcesc mai deplin concepția poetului: „În compararea iubirii cu flacăra smulsă din cer, n-am vrut să înțeleg sabia de foc ce a alungat pe om din paradis, ci focul pe care l-a răpit Prometeu din cer. Iubirea înaltă ne duce cu sufletul dincolo de marginea noastră.“¹ De aceea poezia lui Cerna este profund optimistă. Pentru că ea pornește de la înțelegerea și prețuirea virtuților și a forței omului. Iar dintre toate virtuțile, el așază la temelie aspirației spre perfecțiune a umanității iubirea. La el conceptul acestei noțiuni este mult mai larg, dar desigur și mai vag decât este înțeles în mod obișnuit. Iubirea, pentru Panait Cerna, reprezintă sensul și esența existenței omenirii. Cerna concepe iubirea, ca un sentiment profund altruist. [...]

Cerna nu era înzestrat cu darul de a sugera culoarea, formele, mișcarea. La el natura se reprezintă prin elemente comune, lipsite de fiorul ineditului.

Cea mai bună parte a poeziei lui Cerna trăiește însă prin puternicul suflu de umanitate sinceră, prin participarea la marile suferințe ale poporului pe care poetul l-a iubit cu pasiune.

¹ Vezi scrisoarea în *Convorbiri literare*, nr. 9, sept. 1914, p. 849.

Poezia lui Panait Cerna este una din expresiile romantismului în literatura noastră. Din epoca lui s-a asemănat mai ales cu St. O. Iosif și Victor Eftimiu. [...]

Panait Cerna a fost un truditore al versului, căruia nu îi smulgea cu multă ușurință scăpărări de frumusețe. Dar „adânca și sincera convingere în ceea ce el exprima”,¹ remarcată de Alexandru Philippide, a dat versurilor sale un suflu proaspăt, un avânt spre înălțimi, un patetism vibrant care le face să trăiască și astăzi. Deși nota didactică, discursivă este mai pronunțată la el decât la ceilalți confrăți, versurile lui Panait Cerna au o expresie caldă, simplă, care te învăluie și te cucerește. De aceea când amintim numele lui Panait Cerna nu evocăm numai tragicul destin al omului și al scriitorului, ci și pe creatorul unor pagini emoționante din istoria literaturii române.

Valeriu RÂPEANU, *Prefață* la Panait Cerna, *Poezii*, București, Editura pentru literatură, 1963, p. XIII-XXXII.

RÂPEANU: Panait Cerna este deopotrivă un poet și un caz al literaturii noastre. A avut zelatori pătimași și detractori nemiloși, a fost privit ca un poet de viitor chemat să continue lirica filozofică a lui Eminescu, a stârnit compătimire prin destinul nefericit. Moartea neașteptată și fulgerătoare a îndurerat pe contemporani, chiar și pe cei ce până atunci îl priviseră fără simpatie sau cu indiferență.

A avut șansa să apară într-un moment de criză literară și de acută absență a poezilor intelectuali, într-un moment când prin paginile revistelor circulau scriitori de mică cultură, când se aștepta apariția unui nou Eminescu. A avut șansa, de asemenea, să apară într-un moment când se defineau curente și orientări noi, ce-și căutau exponenți pentru principiile estetice afirmate. A avut șansa să atragă atenția nu numai prin ceea ce a dat, dar mai ales prin ceea ce ar fi putut da. De aceea, chiar și moartea sa prematură nu a închis mai devreme un mormânt, ci a deschis un proces ce s-a perpetuat vreme îndelungată. Reușitele și nereușitele operei sale, viața cu toate nefericirile și zigzagurile ei au fost folosite ca argumente împotriva unor șefi de școală și a adversarilor literari. Pentru că numele lui s-a legat într-adevăr de personalitățile culturale cu cea mai mare influență în epocă, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Mihail

¹ Al. Philippide, *Cerna și poezia de astăzi*, în *Adevărul literar și artistic*, 4 octombrie 1931.

Dragomirescu, care, au vrut ca Cerna să nu depindă decât de ei, l-au regretat atunci când i-au pierdut numele dintre acelea ale colaboratorilor și i-au învinuit pe cei ce l-au răpit și l-au dus, după părerea lor, spre moarte.

A fost socotit o victimă chiar și de unii critici, cum a fost G. Călinescu, care îi negase orice însușiri și căutase să spulbere un mit. Când s-au împlinit șaptezeci și cinci de ani de la nașterea lui Cerna, autorul *Istoriei literaturii române* avea să-i privească viața sub semnul „triumfului poeziei” și să-l considere o victimă a concepțiilor lui Titu Maiorescu despre poet.

Școala i-a perpetuat numele, alături de Iosif și Goga și înaintea lui Dimitrie Anghel. [...]

Poetul afirmă neîncetat superioritatea morală a celor ce iubesc. Dragostea îmbogățește sufletul și îi oferă resurse spirituale pentru a privi încrezător și sigur la cei lipsiți de posibilitatea perceperii frumuseții și a unui ideal nobil în viață. Panait Cerna a proslăvit totdeauna „sfânta clipă muritoare”, fără a fi însă adeptul unui epicureism vulgar. Revine de-a lungul poeziei sale, aproape obsedant, îndemnul fremătător de trăire totală și pasionată a vieții, explicabil și prin boala care îl chinuia. Setea de viață rămâne una din trăsăturile caracteristice ale liricii lui Cerna, și acestei dorințe i-a închinat versuri care, deși prin nota lor retorică amintesc de Vlahuță, sunt străbătute de o vibrație mai adâncă ce le face și astăzi cuceritoare. [...]

Întreaga sa lirică este străbătută de motivul romantic al înălțării prin dragoste privită ca supremul element purificator. Cerna este un poet al iubirii, sentiment ce descrie o arie deosebit de vastă, având ca ultimă țință împlinirea păcii și armoniei universale de unde și prezența mitului lui Isus. Idealul etic și social al lui Cerna este lupta pentru vremuri fericite, de înfrățire deplină a oamenilor pe deasupra tuturor animozităților ce-i separă. Poetul laudă dragostea ca cea mai frumoasă însușire a sufletului omenesc și scop final al existenței noastre. Dar iubirea lui Cerna nu e un sentiment egoist, meschin. Altruismul, jertfa de sine sunt principiile morale cele mai patetic afirmate de Panait Cerna. [...]

Iubirea învăluitoare, tendința spre autoperfecționare dovedesc influențe ale doctrinei creștine pe care s-a grefat concepția tolstoiană, care ambele au lăsat o evidentă amprentă în poezia lui Panait Cerna. Poezia *Lui Leo Tolstoi*, scrisă cu prilejul morții genialului scriitor ca și *Isus* sau *Trei zburătoare*, ne dezvăluie nu numai motivele acestei apropieri, ci și esența filozofiei sale în care creștinismul apărea mai degrabă investit cu sensul sau originar.

Iubirea stă, după Cerna, la temelia vieții. Ea este nu numai principiul etern al existenței, dar și singurul remediu împotriva răului, singurul mijloc de îndreptate a omenirii.

Cerna marchează momentul în care poezia didactică și retorică, al cărei prim mare reprezentant a fost Grigore Alexandrescu, trăiește ultimele sale clipe. El încheie în cel de al doilea deceniu al secolului un mod de expresie propriu anilor de la mijlocul celui alt veac. După el, cugetarea în poezia românească, lirica de substanță intelectuală vor cunoaște o nouă fază, fundamental diferită. Cerna rămâne deci un moment în literatura română, un moment care încheie un proces istoric.

Valeriu RÂPEANU, *Prefață la Panait Cerna, Floare și genune. Poezii*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. V-VI, XVIII, XX, XXI, XXVII.

CIOPRAGA: Printr-un concurs de împrejurări, Panait Cerna (n. 26 aug. 1881) fu receptat în mediile tradiționale de după 1900, devotate melosului eminescian, ca un fel de miracol. Unicul volum de *Poezii* din 1910, amplificat postum, reprezintă documentul unei conștiințe dramatice, generatoare de flăcări și întrebări. Un dor ardent, inundând lumea, traduce elanurile unui prometeid: „*Renaște sufletu-mi din pară,/ Ca pasărea cea legendară (Dor) [...]*

Puțini îl pot egala în cunoașterea literaturii universale. Traduce din Goethe, Lenau, Baudelaire, Coppée, din cehul Vrchlicky, își găsește afinități cu Leopardi, se apropie de Byron, de Elisabeth și Robert Browning. Pe Shelley îl admiră: „Da – iată poetul. Din spiritul lui de jertfă, ca și din actele lui de revoltă, din setea lui de revoltă infinită, ca și din rătăcirile lui, din tot înțelege că ai de-a face cu poetul poezilor și cu «inima oamenilor». Îmi place cu deosebire „oda vântului de vest“ (*Ode to the west Wind*)...”

În *Die Gedankenlyrik* interesul pentru poezia de cugetare e motivat teoretic. Adevărata poezie dezvoltă idei, în sens hegelian; rolul ideilor ar fi de a produce o intensă mișcare spirituală, dar și de a stimula contemplația. „Poetul adevărat gândește simbolic, indiferent dacă e vorba de un creator liric sau de unul de idei. Deoarece, acela care scrie, se află în fața unui permanent paralelism: intuiția personală – și ideea abstractă“.

La *contopirea* celor două elemente, Cerna însuși nu ajunge, poezia sa, cerebrală, expozitivă, integrându-se, pe mai toată suprafața, inteligenței. Rațional, nespontan, Cerna e un *poeta*

faber la care construcția, aproape geometrică, pleacă de la un simbol cu semnificații etice, sociale și filozofice. În esență, poezia de „concepție“ devine o căutare de sensuri logice, cu aspirație spre universalitate.[...]

Cerna însuși afirmă, în *Die Gedankenlyrik*, un adevăr limpede: „meditația nudă, lipsa intuițiilor fanteziei sunt, cu rare excepții, semnul unor cugetări poetice didactice sau mediocre“. Simbolurile lui Cerna duc spre esențial; jenează numai insuficiența acoperire a ideilor în imagini, încât, nesensibilizate, acestea rămân discursive. Poezia nu sugerează, ci explică.

Problemele existenței și relațiile cu universul se traduc în întrebări multiple, omul stând în centrul lucrurilor, un semizeu în ascensiune. Isus, „cel mai mare dintre visători“, nu e decât o proiecție spre cer, un nou Adam în căutarea marilor răspunsuri.[...]

Eposul tragic din 1907 orientează spre realități imediate, poetul aliniindu-se lângă protestatorii Caragiale, Coșbuc, Vlahuță și ceilalți. Paradox și contraste: „țara holdelor bogate“ și „foame“ perpetuă; liniște aparentă și „glasuri înecate“; „soarele iubirii“ în opoziție cu hecatomba. Publicate în *Convorbiri literare*, sonetele din tripticul *Zile de durere* provocară surprindere, *Viața românească* notând că glasul lui Cerna „sună cam ciudat sub bolțile acestui străvechi templu al „artei pentru artă“. În altă viziune, exasperarea din *Poporul* într-o țară profund tristă, e gata să explodeze. Contactul cu pământul generează forță, răzvrătitul „proptit în coasă“ fiind un titan autohton, justițiar cu dimensiuni de Prometeu. [...]

Nu imaginea, ci construcția trece în primul plan, Cerna fiind un poet de tip laborios. Frăgezimea folclorică eminesciană n-a găsit un continuator; *Primăvara*, *Floarea Oltului*, *Șoimul* sunt excepții. Surprinde absența naturii. Ambianța dobrogeană, peisajul de la Sinaia și Rucăr (în care bolnavul caută ozonul), pitorescul din călătoriile în străinătate nu lasă în ordine estetică nici o urmă. Se recunoaște totuși pulsul unui suflet, elanul sincer („visul de lumină“) reliefând omenescul. Din categoria lui Cerna se recrutează marii moraliști. Retrospectiv, Al. Philippide vede în el „unul din rarii poeți care puteau rând pe rând să creeze pe un plan superior de artă și pe un vast plan social“ (*Adev. lit.*, 1932, nr. 639). Poet al omului, Cerna se înscrie în seria reflexivilor lirici, cu privirile îndreptate spre *Faust*.

Constantin CIOPRAGA, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 262-270.

MICU: Părerile criticilor asupra lui Panait Cerna au fost foarte împărțite. Maiorescu și Iorga îl prețuiau fără rezerve, considerându-l unul dintre cei mai talentați poeți ai perioadei de la începutul secolului. Mihail Dragomirescu merge și mai departe și-l declară genial, un nou Eminescu. În schimb, E. Lovinescu îl găsește lipsit de interes. Adevărul este că poet fără mare vibrație, Panait Cerna a dat câteva meditații lirice peste care nu se poate trece. Blaga l-a apreciat. Negând orice valoare poeziei lui Cerna, E. Lovinescu își întemeia judecata pe faptul că poetul nu e un creator de imagini inedite, de limbă, de stil; că materialul lingvistic în care își imprimă sensibilitatea este uzat, învechit, demodat. Într-adevăr Cerna nu se remarcă prin strălucirea expresiei, prin ineditul metaforelor, printr-o imagistică originală, dar un anumit număr de poezii se salvează de banalitate, în ciuda imagisticii sărace, prin măreția tonului, printr-un patos sacerdotal. Dacă izolăm un vers, avem doar sonorități comune, dar, citite în întregime, unele poeme transmit o incontestabilă vibrație.

Tematica poeziei lui Panait Cerna e restrânsă. Sunt slăvite aspirația la ideal, măreția jertfei impuse de o asemenea aspirație, năzuința umanității spre o eră de dreptate socială, dorul de înfăptuire a idealurilor naționale. Ce prețuia M. Dragomirescu la Cerna într-un chip special e optimismul. Versurile poetului transmit iubire de viață, încredere în posibilitatea de înfăptuire în lumea aceasta a idealului. Imaginea unui strop de rouă simbolizează, în *Ideal*, sufletul însetat de înălțimi. Picurul de rouă, „lacrimă însetată“, năzuiește să se ridice la Luceafăr, să se mistuie în focul de sus, și în fiecare dimineață e înfrânt. Razele soarelui îl usucă și năzuința de înălțare rămâne neînfăptuită. Însă această înfrângere nu-l descurajează. [...].

O intensă meditație general-filozofică avem în *Isus*, poem în care Răstignitul e Omul prin excelență, sublim prin jertfa lui menită să înalțe umanitatea. Refuzând a-i recunoaște calitatea divină, poetul îndumnezeiește în Isus omul care și-a sacrificat viața unui vis. [...]

Isus, în viziunea lui Cerna, e un nou Prometeu (chiar dacă nu e numit astfel), „cel mai mare dintre vișători“, care nu s-a urcat și nu se va urca în cer atâta timp cât va avea de alinat pe pământ suferințe.

Un spațiu larg ocupă în lirica lui Panait Cerna erosul. Poetul evocă mișcător momente de intimitate, amintiri trăite în tovărășia iubitei, sau în care preamărește, asemenea lui Vlahuță, iubirea ca forță dătătoare de viață, regeneratoare. Expresia e întotdeauna distinsă, elevată; poetul adoptă o tonalitate solemn oratorică, ce nu

pare artificială, totuși, chiar atunci când exprimă stări depresive. Durerea e declamată sobru, maiestos. [...]

Departa de a fi un poet mare, Panait Cerna nu e, totuși, nici un poet care să-și fi pierdut – cum susținea Lovinescu – orice actualitate. Prin însuflețirea, încrederea și convingerea ardentă cu care exprimă idei nobile, dă expresie unor aspirații omenești fundamentale, prin unele din poeziile sale erotice de reală vibrație, el rămâne în literatura noastră, și cântul său monocord (care a exercitat în epocă o influență considerabilă asupra multor poeți tineri) a contribuit efectiv la îmbogățirea liricii românești de la începutul veacului.

Dumitru MICU, *Panait Cerna*, în vol. *Început de secol. 1900–1916. Curente și scriitori*, București, Editura Minerva, 1970, p. 497–502.

MICU: Incomparabil superiori sunt câțiva poeți care, prezenți sau nu în reviste de directivă, se plasează, prin conținutul producției lirice, în afara curentelor, dar se mențin în universul structurilor tradiționale. Revelat în *Sămănătorul*, genializat de Mihail Dragomirescu, în *Convorbiri critice*, Panait Cerna (Panait Stanciof, 1881–1913) e o natură clasică, întrupare a poeziei „de concepție” asupra căreia a scris și un studiu, teza sa de doctorat (*Die Gedankenlyrik*, Leipzig, 1913). Autor al unui singur volum de versuri, postum (*Poezii*, 1916), el a exercitat în epocă o sensibilă influență, comparabilă cu a lui Vlahuță. Negat de critica modernistă, sub acuzația de platitudine, poezia lui nu excelează, e adevărat, prin strălucirea expresiei, prin noutate, dar posedă totuși, un mic sunet propriu, dat îndeosebi de o sobrietate sacerdotală, de patosul declamatoric solemn. Operând cu abstracții (*Ideal, Către Pace*), articulând reflecții pe tema suferinței, a luptei, a setei de absolut, compunând o *Rugă a pământului* către soare, cu ecouri din *Prometeu* al lui Goethe, neocolind tematica socială (*Zile de durere*), Cerna izbutește, nu o dată, să insuflă un patos real discursului, să înaripeze formulările. Slăvind-l, de pildă, în una dintre cele mai consistente meditații, pe Isus ca om, ca simbol al umanității suferinde, piesa având drept titlu numele Mântuitorului nu e lipsită de vibrație: „Nu, nu! Ale Golgotei reci piroane/Nu Te-au lipit atât de strâns de lemn/Cât Te-a legat de-acest pământ nedemn/Nemărginirea rănilor umane”.

Dumitru MICU, *Scurtă istorie a literaturii române*, I. De la începuturi până la primul război mondial, București, Editura Iriana, 1994, p. 334.

PIRU: Poezia de concepție era tema tezei de doctorat a lui Panait Cerna (1881–1913), *Die Gedankenlyrik*, susținută cu Volkelt în 1913. Maiorescu pune în el o speranță, alții exaltară optimismul său. Nota lui personală din unicul volum de poezii publicat în 1910 e năzuința marilor trăiri sentimentale, expresia patetică a bucuriei de a iubi:

O suflète! Doinește și tresaltă!...
Tresaltă, suflète al meu și cântă!...
De ce nu sunt un zeu în clipa aceasta!

Murind, prea devreme, nu se știe ce ar fi devenit lirica lui.

Al. PIRU, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Editura Univers, 1981, p. 187.

SCARLAT: Succesul modestului poet Panait Cerna (lăudat de Maiorescu, Iorga și îndeosebi Mihail Dragomirescu) se explică în primul rând prin supralicitarea – în sens vechi, pentru acea epocă – a semnificatului poeziei. Vehiculând concepte, a putut trece drept profund, fiind numit, nu o dată, „poet filozof” și „poet de idei”. Stingerea timpurie (produsă imediat după trecerea strălucită a doctoratului în Germania) a influențat și ea judecata asupra poetului. Moartea l-a răpus pe artist în timpul „uceniciei”, nelăsând vocii sale răgazul pentru a se individualiza.

Vechiul criteriu al poeticului (cel „instituționalizat”, la noi, după dispariția fizică a lui Eminescu) este ilustrat, didactic aproape, în poeme precum *Printre lacrimi*. Convenția clasicizantă a fost bine deprinsă, dar vocea, neindividualizată, rămâne în umbra modelelor. Uneori, locurile comune ale poeziei vremii sunt frumos rostite („O, dulce-a suferinții mele floare!” – *Despărțire*), fără ca ele să poată impune un poet. Cu toate că, la acea dată, fusese combătută în repetate rânduri de literații români, persistă la Cerna prejudecata existenței unui limbaj „poetic” în sine; atât de poetic, încât plictisește: „Cum se ridică negura, pe lună, / Plutind în visuri albe – pân’ se-mparte / [...] Așa mă urci spre veșnice pământuri, / Domnița mea, cu ochii în lumină – / Cu ochii tăi în care se adună / Cerescul foc al stelei din tărie. / Cu albul chip al tău de zee bună, / Cu zâmbet de eternă curăție...” (*Domnița din vis*).

Este curioasă persistența prejudecății amintite la un cititor de poezie modernă, care publica în 1901 una din primele traduceri românești ale *Albastrului* lui Baudelaire. Panait Cerna concepea

poezia ca exercițiu retoric; reproșul făcut de G. Călinescu de a fi fost, în poezie, „conceptual“ și „oratoric“ este întemeiat și cu atât mai de neiertat cu cât Cerna scria într-o perioadă în care partizanii sugestiei câștigaseră teren solid.

Noutatea cea mai importantă la sfârșitul veacului trecut era impunerea sugestiei drept criteriu al poeticului. Noul criteriu nu îl întâlnim însă la Panait Cerna. O comparație cu un contemporan precum Dimitrie Anghel se poate face tocmai în aspectul tradițional al poeziei acestuia din urmă. Cu mijloace mai modeste decât Anghel, Cerna folosește floarea ca termen al analogiei cu destinul omenesc (*Floare și genune*).

Creația poetică i-a fost alterată de prejudecata potrivit căreia poezia ar fi înnoibilă de „idei“. Aceasta conferă un ton didactic supărător unor poeme precum *Dura lex* („Ca un artist de-a pururi nemulțumit de sine,/De mii de ani natura, în setea de mai bine,/Se luptă să deschidă desăvârșirii cale – /Și tot mai mult împarte din darurile sale: // Dă sufletului aripi și trupului vigoare, Femeii frumusețe, iar geniului scânteii – /Și pas cu pas se-nalță eterna creatoare,/Visând să dea luminii un neam de semizei...//Dar uneori, de muncă, maestrul obosit e :/ Privirea cade-n neguri și dalta e săracă; / Furat de somnul minții, ca un copil se joacă, / Durând din lut vremelnice făpturi neisprăvite“) sau *În peșteră*. În locul modernei sugestii poetice, întâlnim tradiționala analogie („tot astfel“) ce nu face decât să sublinieze discursivitatea poemului: „De pe tavane-ntunecate,/Tăcute lacrimi cad mereu,/Și parcă tot sporesc din greu,/Din mari izvoare depărtate./[...] Dar după ani de picurare/S-au închegat coloane pline:/Eterna bolții lăcrămare,/În loc s-o surpe, o susține.// Tot astfel, lacrimi nesecate /în suflete ne-au picurat, / Și de furtuni nenumărate/ Vieța noastră-a tremurat...“

Autorul tezei de doctorat despre „poezia de gândire“ (*Die Gedankenlyrik*) n-a deosebit, deși cei mai rafinați dintre contemporanii săi o făcuseră, adevărul poetic de cel logic; eroarea conferă un ton desuet poeziei sale, în comparație cu mulți dintre contemporanii lui.

În egală măsură cu vehicularea în versuri a conceptelor a fost admirată în epocă erotica lui Panait Cerna, deși vocea poetului nu este nici aici personală. Mult mai interesantă decât lungul poem *Chemare...* (considerat de Ibrăileanu cea mai frumoasă poezie a lui Cerna) este o strofă din *Ecouri*, unde increatul amplifică tensiunea

iubirii: „Se pare că, nerăbdătoare,/ Viețile din viitor/ Aud a voastră sărutare /Din noaptea neființei lor.“

În descendența lui Cerna, George Gregorian a încercat, la începutul secolului, să practice același soi de „Gedankenlyrik“; fără succes.

Mircea SCARLAT, *Istoria poeziei românești*, vol. 2, București, Editura Minerva, 1984, p. 183–185.

BOCIORT: Panait Cerna a îmbogățit tezaurul literaturii noastre cu un număr de poezii de dragoste pline de o simțire caldă, mișcătoare. Dezvăluirea lumii sale interioare, rezolvarea pe care o dă problemelor intime — dragostei, prieteniei —, raportului dintre individ și societate, pun în lumină umanismul liricii lui, fondul optimist al gândirii sale și dorul său de viață.

În poezii ca *Șoapte*, *Noapte de vară*, *Dor*, *Floarea Oltului*, *De-aș avea eu coiful din poveste* și altele, Cerna cântă o iubire înaltă și atotcuprinzătoare, capabilă să pună în mișcare toate resursele suflatești ale omului, să dea avânt inspirațiilor sale creatoare. Chiar dacă nu e menită să se realizeze sau să dureze o veșnicie, ea rămâne un izvor de fericire: „*E o muzică pe care o ascuți cu ochii uzi / Și, oricât ai auzi-o însetezi s-o mai auzi*“.

Sufletul cuprins de dragoste este „biruitorul sorții grele“, este viu și nemuritor ca stelele cerului.

Patetismul, caracteristic întregii creații a lui Cerna, dă poeziei lui erotice o forță emoțională deosebită. Intensitatea sentimentului irumpe în versuri sonore, sugestive nu prin mijlocirea figurilor de stil — în general puține și destul de comune — ci printr-un fel de retorism spontan, într-un tot firesc:

Ah, inima-mi de vise-i cucerită
Ca Martie de muguri și de flori!
A crângurilor veselă beție
Când se vestește-n răsărit lucirea,
E un suspin pe lângă fericirea
Din sufletu-mi ce azi se-nchină ție...

(*Domnița din vis*)

Natura creează iubirii un cadru plin de farmec și poezie pe care Cerna îl redă în versuri ce se-nlănțuie în perioade bogate. În una din asemenea perioade, șoptirea neconținută a apei, razele blânde

ale lunii, melodiile pline de taină ale naturii în ceasuri târzii creează un tablou potrivit iubirii cântate în poezia *Domnița din vis*:

E ora când se culcă pământenii
 Și numa-ndrăgostitul rățăcește;
 Când la răscruce priveghează genii,
 Iar râul șopotește — șopotește...;
 Când luna ca o liră de lumină
 Atârnă peste plaiuri argintate
 Si prin cântarea ei de taină plină
 Descântă mii de valuri legănate...

Sensibil, trăind sentimente puternice, înflăcărate, Cerna idealizează romantic femeia iubită, înfățișând în poezie răsfrângerea frumuseții acesteia nu numai în sufletul eroului liric, ci și asupra întregii naturi înconjurătoare:

O, stelelor, ce-i strălucirea voastră
 Pe lângă zâmbetul alesei mele?
 Tăceți de tot, voi vânturi șoptitoare!
 Ea spune un cuvânt — tăceți, tăceți!

(Chemare)

Acest cuvânt e repetat de cântăreții din crânguri, e prins de stele, însuși pământul tresare „simțind din nou în el scânteia vieții“.

Fericirea dragostei atotbiruitoare lasă loc, în alte poezii, durerii provocate de despărțire sau de neîmpărtășirea iubirii.

În fața încercărilor la care e supus, apare la Cerna ideea generoasă a renunțării, ca în poeziile *Logodna*, *De-aș avea eu coiful din poveste*. Oricâtă durere i-ar pricinui despărțirea, poetul se resemnează, singura-i dorință fiind de a-și vedea iubita fericită:

De-oi simți că alte rândunele
 Ocolesc acuma casa ta.
 Că la geamul tău bat alte stele
 Și-al tău suflet prinde a uita,
 Neștiut m-aș pierde iar în lume,
 Far' să blestem, fără să mă plâng...

(De-aș avea eu coiful din poveste)

Stările sufletești apăsătoare îi sunt în general străine lui Cerna. Chiar când tristețea este adâncă și dureroasă, poetul găsește în sine tăria de a o domina. [...]

O caracteristică de seamă a artei lui Cerna este simbolul menit să exprime anumite concluzii, anumite idei cu caracter filozofic. [...] Simbolurile lui Cerna sunt de asemenea izvorâte din viață. Chiar Isus, în poezia cu același titlu, nu este decât un simbol al jertfei pentru cei mulți. În același mod simbolic este exprimată ideea învingerii răului prin luptă în poeziile *Floare și genune*, *În peșteră* etc. O floare care-și duce cu seninătate viața pe margine de prăpastie, înfruntând fără teamă primejdiile, constituie pentru Cerna o imagine a luptătorului neînfricat, îndemn și pildă pentru momente de cumpănă:

Tovarăș drag! Când voi păli de jale
Străbate-mi gândul cu mireasma la:
Când inima va tremura în cale,
Înclină-te, tovarășe, spre ea
Și spune-i taina fericirii fale
Învăță-mă desprețul de primejdii,
Și voi aprinde candela nădejdi...

(*Floare și genune*)

De asemeni, în curajul ghiocelului plătând, răsărit prin pătura de zăpadă și pândit de ger și vânturi, poetul citește un tâlc ce-i este drag:

— Las' să vină vântul, gerul —
Bată cat de mult!
Mi-a trimis o rază cerul —
Eu de cer ascult...
— Ghiocel! — Ce mult te-asemeni
Sufletului meu!

(*Cântec*)

Iar după cum stalactitele și stalagmitele dintr-o peșteră — „lacrimile stâncii” — formează cu timpul stâlpii ce susțin tavanul, tot așa și lacrimile noastre, spune poetul, ne fortifică. [...]

Influența cântecului popular se resimte în versuri care, prin alcătuirea lor simplă și firească, prin numărul de silabe, prin vioiciunea ritmului și împerecherea rimei par desprinse din autentice producții anonime:

Numai sborul mi-l lăsa
La izvorul de pe plai.
Numai ochii mi-i rotii
Și pe cine îmi zării?
Floare albă legănată
De voinici încunjurată...

(*Șoimul*)

Alături de influența creației folclorice aflăm la Cerna, în unele versuri, întipărirea operelor clasicii noștri de la care poetul a învățat. Poezii ca *Amor*, *Cântec*, *Printre lacrimi*, aduc aminte prin gingașia și noblețea sentimentelor exprimate, prin expresii și structura frazelor, prin muzicalitatea lor, de creația eminesciană.

Cerna este un poet care a înțeles importanța pentru creația artistică a graiului vorbit de popor. El s-a adresat bogatei surse a limbii naționale, i-a valorificat în poezie nenumărate elemente morfologice, sintactice și lexicale, s-a orientat spre figurile stilistice și expresiile populare pline de culoare luate din însăși viața poporului și din producțiile sale artistice.

F. I. BOCIORT, *Prefață* la Panait Cerna. *Poezii*, Buc., Editura de stat pentru literatură și artă, 1953, p. 3–24.

DODU BĂLAN: Poetului „sub a cărui cântare care fu un imn“ al vieții „s-a zbatut o viață care a fost o tragedie“, cum observa în 1913 Ion Trivale, critica și istoria literară i-au prezis un destin literar mult mai fericit decât acela pe care timpul și instabilitatea oamenilor i l-au asigurat în istoria literelor române sub numele de Panait Cerna. Dar, după propria lui expresie, dintr-un studiu despre Eminescu¹, „poate că morții n-au altă viață decât aceea pe care le-o dăruiesc viii“ și de aceea „omul mare e cel ce are mai multă parte de viață *post mortem*“.Însă gloria, „*cette plante tardive des tombeaux*“, întârzie să răsară pe mormântul uitat al lui Panait Cerna, rămânând viabile ofrandele sincere — atâtea câte au fost — aduse talentului său în timpul vieții.

Astfel, apreciindu-i inteligența, cultura și versurile, Titu Maiorescu îl publică în „Convorbiri literare“, îi acordă ajutor material ca să facă față bolii și un sprijin substanțial pentru continuarea studiilor în străinătate; Nicolae Iorga îi oferă paginile *Sămănătorului*, care-l consacră ca poet, și-l va socoti „un mare talent deplin format“, o „cugetare puternică“, cu idei de o „stăpânitoare poezie“. Ibrăileanu găsea că „nu este în literatura românească un alt scriitor care, prin atitudinea sa față de problemele sociale, să fie mai poporanist decât acest poet...“ Era, evident, un mare elogiu, dacă ținem seama de ce reprezenta pentru mentorul *Vieții românești* poporanismul. Alexandru Philippide aprecia în el „unul din marii poeți care puteau rînd pe

¹ „Convorbiri literare“, XLIII, 1909, nr. 6, p. 588–598.

rând să creeze pe un plan superior de artă și pe un vast plan social“. Tudor Vianu îi aprecia poezia de concepție, simbolurile sale, iar G. Călinescu, încercând o cumpănă mai dreaptă, înclina tot spre o atitudine elogioasă: „Cu toată asprimea cuvintelor, explicabilă printr-o inadaptare completă la limba română, poezia lui este pură, adică independentă de tehnica și imaginile ei. Foarte asemănător lui Leopardi (poate cu bună știință), Cerna e în stare să înșire declarații și aspirații într-o desăvârșită goliciune, aproape prozaică, obținând efectul celui mai elevat lirism. Uneori, e drept, Cerna cade în declamație și verbalism, dar nu acolo este puterea lui. Virtutea lui Cerna este de a sugera stări de beatitudine și de înfrângere a contingentelor în versuri simple, solemne, de cele mai multe ori abstracte, a căror undă lirică este evidentă și totuși greu de explicat“.

E bine primit de ziarele și revistele *Carmen*, *Epoca*, *Floare albastră*, *Revista modernă*, *Noua revistă română* a lui Rădulescu-Motru. Mihail Dragomirescu, care-i publică poeziile în *Convorbiri critice*, îl așază cu vehemență polemică mai presus de Octavian Goga, în numele teoriei capodoperei.

Poetul acesta „vioi, inteligent, cu ochi de mărgelale albastre, mobile“ (E. Lovinescu), care „avea un trup mic, ca de japonez, ochii vii sclipitori de inteligentă și o față îmbujorată“, cum îl descrie Bogdan-Duică, introdusese în lirica românească de după Eminescu o coordonată filozofică, puțin obișnuită, prin poezii ca *Prometeu*, *Isus*, *Lui Leo Tolstoi*, *Dura lex*, *Plânsul lui Adam*, *Floare și genune* etc.

Născut în comuna Cerna, județul Tulcea, la 25 septembrie 1881 (în același an cu Octavian Goga), Panait Stanciof, căci acesta-i era numele adevărat, are parte de o viață mășteră și grea. Pe tatăl său, după care i s-a dat numele, nu are fericirea să-l cunoască, deoarece murise cu șase luni înainte de nașterea sa. Rămâne cu mama sa, Măria Naum Costea, pe care o va immortaliza într-o poezie publicată în 1911, în *Convorbiri literare*:

Dar peste noapte-o biruiește dorul —
Din somnu-i sare muma
Și spre ungherul unde-i doarme-odorul
Pășește-n vârful degetelor numa.

Pe somnul lui cel lin
Duoasă se-nclină ;
De-al vieții sale chin
Un zâmbet i-anină.

Zbucnește fără' zăgaz
Iubirea ei mută —
Și plânsul lui obraz
Plângând îl sărută.

Lipsit de mijloace materiale, inteligent și harnic, poetul de mai târziu urmează școala primară din satul natal, între anii 1888–1893, obținând excelente rezultate. În anul 1893 este înscris, sub numele de Panait Stanciof, la liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila, pe care-l absolvște, cu o medie foarte bună, în 1900.

Debutează încă de pe băncile liceului, la vârsta de 16 ani, în revista *Foaia interesantă* a lui G. Coșbuc, în numărul din 24 august 1897, cu poezia *Trecut*, după Lenau, semnând pentru prima dată cu numele Panait Cerna. [...]

Excelent debut care trădează talent, cunoașterea bogată a subtilităților limbii române, capacitatea de a logodi fericit cuvintele pentru a realiza metafore inedite, stăpânirea prozodiei, în care răsună ecouri discrete din Coșbuc și Eminescu.

Tot în anii liceului va mai colabora la revistele *Carmen* și *Ovidiu*, fie cu poezii originale, fie cu recenzii.

Spirit critic și exigent cu sine însuși mai întâi, Cerna va regreta amarnic, numai câțiva ani mai târziu, debuturile din liceu, pe care le judecă excesiv de aspru: „Când mă gândesc că am putut avea curaj să scriu ce n-am găsit bun și de multe ori să susțin lucruri absurde, mă apucă un dezgust fără margini de mine însumi, îmi vine — de ar fi chip — să cumpăr toate revistele pe care le-am pătat cu numele meu și să le distrug cu o voluptate de ucigaș, ca să se piardă orice urmă a vremurilor de furie versiferă. Toți aceia care m-au încurajat cât de puțin, mi se par azi niște oribili criminali, demni de ocnă”. Exagera, evident, exagera mult, deși lecturile bogate pe care le avea îi ofereau termeni de comparație foarte înalți.

Elevul Panait Stanciof era inteligent, muncitor și pasionat de lectură, pasiunea aceasta manifestându-se uneori chiar în detrimentul pregătirii lecțiilor, ceea ce l-a făcut să piardă de câteva ori locul întâi în clasă. Citea cu nesaț până noaptea târziu pe Grigore Alexandrescu, Eminescu, Vlahuță, Coșbuc, pe Zola, Goncourt, Maupassant, Goethe, V. Hugo, Baudelaire, Strindberg, Lenau ș.a., creându-și o temeinică bază pentru intrarea la Universitate, dar și un suport trainic pentru poezia sa.

Panait Cerna a știut să găsească, într-o vreme de apăsător epigonism eminescian, împotriva căruia se ridicase Al. Vlahuță în confe-

rința din 1892 „Curentul Eminescu” și în poezia *Unde ni sunt visătorii?*, accente optimiste, originale, mai ales în cântarea iubirii și a setei de viață, pe care o proclamă patetic în *Plânsul lui Adam*.

Optimismul poeziei lui Panait Cerna rezidă, în fond, în combaterea suferinței umane și întronarea armoniei care asigură existența fericită.

Prin caracterul ei stenic și avântat, poezia lui Cerna a fost prețuită, nu o dată, de către spirite avizate ca G. Ibrăileanu, sau Al. Philippide, care scria în *Adevărul literar și artistic* (din 4 octombrie 1931) că ne e drag în lirica lui Cerna — pe care o opunea poeziei decadente din momentul respectiv — „*acea lipsă de scepticism și acel fond adânc uman, de care poezia de astăzi dă dovadă din ce în ce mai puțin*”. Fondul acesta adânc uman și l-a alimentat neconținut poetul — indiferent de orientarea revistei în care își publica versurile, fie că era vorba de *Foaia ilustrată*, *Floare albastră*, *Convorbiri literare*, *Sămănătorul*, *Convorbiri critice* sau oricare alta — dintr-o imensă dragoste și neștirbită solidaritate pentru cei în suferință. [...]

Firește, murind prea de timpuriu, Cerna n-a avut răgazul să-și afirme toate resursele personalității sale poetice, însă prin atât cât a făcut și-a cucerit un loc modest, dar necesar în istoria liricii românești.

Ion DODU BĂLAN, Postfață la vol. Panait Cerna, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1981, p. 179–196.

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	7
-------------------------------	---

POEZII (1910)

Isus	12
Din depărtare	16
Ecouri	19
Plânsul lui Adam	21
Ideal	24
Noapte	26
În fața altarului	30
Trei sburătoare	31
În peșteră	33
Șoapte... ..	34
Cântec	38
Legenda unei stânci	40
April	41
Înseninare	42
Printre lacrimi	45
Noapte de vară	48
Dura lex	49
Către Ines	55
Chemare	57
Prometeu	63
Către pace	66
Celei așteptate	71
Părâul și floarea	72
Logodna	75
Zile de durere	76
Sonete	79
Sarcofagul	81
Cântec de noapte	83
Dor	86
Floare și genune	89

Amor	93
Floarea Oltului	96
Torquato către Leonora	102
Poporul	108
Despărțire	116
 DIN PERIODICE	 121
Trecut	121
Ghețarul de la nord	122
Orientale	124
Nocturnă	126
Cavaler...	127
Repaos	128
Alabatrosul	129
Tristețea Lenorei	130
Farmec de lună	132
De pe țarm	133
Cel mai frumos...	135
Triumf	136
Închinare	137
Primăvara	138
Nocturnă	143
Lui Leo Tolstoi	144
Șoimul	148
Romanță	150
Mamă	152
Cântec	155
Vârful cu dor	157
Epigrame	158
Cântec de martie	160
De-aș avea eu coiful din poveste	162
Domnița din vis	164
Sonet	168
Noapte de vară	169
Dedicație	170
 <i>Referințe istorico-literare</i>	 <i>171</i>